

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่อง การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟู
อนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ของ
ชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดย

ผู้วิจัย:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัศมี ชูกรงเดช

ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

เสนอต่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ 2550

รายงานการວິຈัยນັບສົມບູຮຸນ

ໂຄງກາຣວິຈຍະສັນ ເຮື່ອງ ກາຣສຶກພາຂໍ້ມູນເນື້ອທີ່ນສໍາຫຼັບກາຣຟື່ນພູ
ອນຸຮັກໝໍ ແລະ ຈັດກາຣສື່ບສານທັກພາກຖາງວັດນ້ອມຍ່າງຍິ່ນ ຂອງ
ຊູມໜນໃນອຳເກອປາຍ ຈັງຫວັດແມ່ອ່ອງສອນ

ໂດຍ

ຜູ້ວິຈຍ:

ຜູ້ວິຍາສຕຣາຈາຍ ດຣ. ວິໄມ ທູກຮຽດເທິ

ກາຄວິ່າໂນບຣາມຄົດ ກມະໂນບຣາມຄົດ ມາວິທຍາລັກສຶກປາກ

ສັນບັນດຸນໂດຍສໍານັກງານກອງທຸນສັນບັນດຸນກາຣວິຈຍ (ສກວ.)
(ຄວາມເຫັນໃນรายงานນີ້ເປັນຂອງຜູ້ວິຈຍ ສກວ. ໄນຈໍາເປັນຕົ້ນເຫັນດ້ວຍເສນອໄປ)

EXECUTIVE SUMMARY

Project Code:	P4908/008
Project Title:	A Preliminary Study of Pai Communities in Mae Hong Son Province for Rehabilitation, Conservation, Management and Preservation of Sustainable Cultural Resources
Investigator:	Rasmi Shoocongdej Department of Archaeology, Faculty of Archaeology, Silpakorn University
Email Address:	rasmi@su.ac.th , rasmi13@hotmail.com
Project Duration:	1 September-30 November 2006 (Extension 2 months to January 2007)

A preliminary study project for Rehabilitation, Conservation, Management and Preservation of Sustainable Cultural Resources of Pai Communities in Mae Hong Son Province is a pilot project which aims to study and collect information of Pai cultural heritage as well as develop mechanism for involvement of organizations in Pai, for instance, government sectors, local administrations, local communities, scholars. This project will provide basic information and guideline for a fully develop research project for Rehabilitation, Conservation, Management and Preservation of Sustainable Cultural Resources.

Research goals include: 1) to study and review literature on cultural history of Pai, 2) to develop archaeological and cultural resource capacities for sustainable cultural resource management, 3) to strengthen the local communities for cultural resource management, and 4) to establish an information and learning center on archaeology and cultural history of Pai.

The results include 1) literature review provide information that generated a new knowledge concerning cultural history of Pai indicating a long and continued occupation since Lanna period (500 years ago) to present , 2) there is very little research done on cultural history of Pai, 3) Pai has a capacity for future development of sustainable cultural tourism and research is urgently needed before rapid urban expansion, 4) Three brainstorming workshops informed that the surrounding communities of Pai aware and concern of their cultural heritage and have their capacities to manage them , and 5) information on history and archaeology will be a basic knowledge for fully develop research and the future research will help to develop a cultural or learning center in the future.

Keyword: Rehabilitation, Conservation, Management, Preservation, Sustainable, Cultural Resources

บกคดยอ

สำหรับผู้บริหาร

รหัสโครงการ:

P4908/008

ชื่อโครงการ:

โครงการวิจัยนำร่องระยะสั้นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการ
พื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรม
อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

หัวหน้าโครงการ :

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัศมี ชูทรงเดช
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

อีเมลล์:

rasmi@su.ac.th , rasmi13@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ:

1 สิงหาคม - 30 พฤศจิกายน 2549 (รวมระยะเวลา 4 เดือน)

(ขออนุมัติขยายเวลาอีก 2 เดือน ถึงเดือนมกราคม 2550)

การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นโครงการนำร่องระยะสั้นที่เน้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองปาย และพัฒนากลไกที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในอำเภอปาย เช่น หน่วยงานราชการ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น ผู้รู้ และนักวิชาการ ที่ทำงานวิจัยอยู่ในพื้นที่ ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาโครงการวิจัยที่เต็มรูปแบบ สำหรับพื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ 1) ศึกษาและประเมินสถานภาพความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ในอดีตของเมืองปาย 2) พัฒนาศักยภาพของแหล่งโบราณคดีและแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมในการจัดการความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3) พัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และ 4) พัฒนาศูนย์ข้อมูลและการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของเมืองปายที่เชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ และประเทศเพื่อนบ้าน

ผลการวิจัย คือ 1) ทำให้ทราบว่าปายมีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่เก่าแก่ไปถึงสมัยอาณาจักรล้านนาอยุครุ่งเรืองเมื่อประมาณ 500 กว่าปีมาแล้ว และมีการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของคนหลายชาติพันธุ์อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน จากการทบทวนเอกสารทำให้ทราบว่าปายไม่มีการค้นคว้าและรวบรวมความรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองปายอย่างจริงจัง 2) ทราบสถานภาพความรู้ด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ว่าปายมีงานวิจัยอย่างลุ่มลึกในทุกมิติของเวลาค่อนข้างน้อยมาก 3) ทราบศักยภาพของแหล่งโบราณคดีและแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมในการจัดการความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ว่าจะต้องมีการสำรวจทางโบราณคดีอย่างละเอียดเพื่อร่วบรวมข้อมูลก่อนที่จะถูกทำลายโดยการขยายตัวของเมือง และจะต้องทำการอนุรักษ์เบื้องต้นอย่างเร่งด่วน 4) การจัดเวที 3 ครั้งทำให้ทราบว่าชุมชนรอบนอกตัวเมืองปายมีสำนึกร่วมกันและความสนใจในการสืบสาน อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง ซึ่งแสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมต่อไป และ 5) ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดี เป็นข้อมูลเบื้องต้น

เพื่อเป็นแนวทางในการทำการวิจัยอย่างลุ่มลึกต่อไป ข้อมูลจากการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาจัดตั้งศูนย์ข้อมูลหรือศูนย์กลางการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

คำหลัก: การฟื้นฟู, การอนุรักษ์, การจัดการ, การสืบสาน, ความยั่งยืน, ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

คำนำ

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยระยะสั้นที่เกิดจากความสนใจของผู้วิจัย หลังจากเข้าร่วมประชุมระดมความคิดกับผู้ประสานงานและฝ่ายต่างๆ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวและงานวิจัยในจังหวัดแม่ส่องสอนเมื่อประมาณ 2 ปีที่ผ่านมา ว่าจะทำอย่างไรจึงสามารถดำเนินการท่องเที่ยวและงานวิจัยต่างๆ ที่ทำโดยนักวิจัยท้องถิ่นและนักวิจัยจากส่วนกลาง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวและการพัฒนาท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงสนใจที่ถอดความรู้จากงานวิจัยโนรรมคดีที่อำเภอปางมะผ้า และเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเลือกอำเภอปายเป็นพื้นที่วิจัย เนื่องจากอำเภอปายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ส่องสอน และกำลังได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างรุนแรง และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างรวดเร็ว ความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังความเป็นมาของผู้คน วัฒนธรรม ประเพณี แบบจะไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและคนรุ่นใหม่ของอำเภอปาย การพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอปายไม่ได้เริ่มต้นจากการพัฒนาองค์ความรู้ขึ้นมา ก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้วิธีการวิจัยแบบที่ทำในอำเภอปางมะผ้า โดยการสร้างเนื้อหาความรู้เป็นแกนนำในการพัฒนาความรู้และเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รายงานฉบับนี้ เป็นรายงานเบื้องต้นที่ใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลในระยะเวลาสั้นๆ เพื่อประเมินผลข้อมูลและประเมินสถานภาพของความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรม เพื่อจะนำมาเป็นพื้นฐานในการวางแผนการก้าววิจัยต่อไป

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานนี้ คงจะเป็นรายงานที่มีคุณค่าและมีประโยชน์อย่างกว้างขวางแก่ชุมชนท้องถิ่น นักเรียนและนักศึกษา และผู้ที่สนใจศึกษาปัจจุบันของอำเภอปาย จังหวัดแม่ส่องสอน

รัศมี ชูกรงเดช

เมษายน 2550

ฤทธิ์ อุดรร้อน วังท่าพระ

คำขอบคุณ

โครงการวิจัยนี้จะสำเร็จลงมือได้เลย หากไม่ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากสถาบันและบุคคลมากมาย ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนเงินทุนในการทำงานวิจัย ภาควิชา โบราณคดี คณะโบราณคดี ที่อนุญาตให้เวลาและผู้วิจัยในการทำงานวิจัยอย่างเต็มที่

นอกจากนี้จากสถาบันแล้วมีบุคคลหลายคนที่ผู้วิจัยอย่างขอบคุณไว้ ณ ที่นี่

ขอบพระคุณศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์ปียะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการคนปัจจุบันที่กรุณาให้คำแนะนำ และสนับสนุนโครงการวิจัย อาจารย์อำนาจ คงอวิช ที่กรุณาให้โอกาส ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิด โครงการวิจัยนี้ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์สุรพลด นาละพินธุ คณบดีคณะโบราณคดี ที่สนับสนุนการทำงานวิจัยมาโดยตลอด

ขอบพระคุณน้าใจของชาวบ้านแม่ชี แม่นาเดิง เวียงเหนือ เวียงใต้ หนอง泱 ที่มีน้ำใจให้กับทีมวิจัย และให้ความเป็นมิตรให้กับคณะผู้วิจัยในระหว่างการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ขอบคุณ กรุจันทร์ อินทสาร จากบ้านเวียงเหนือ คุณคงศักดิ์ ใจแบง นายก อบต. แม่นาเดิง อ. บ้านจิต แสนคำ ประธานสภาวัฒธรรมอำเภอปาย พ่อใจ อินยา นายชวะชัย ตานัน จากบ้านแม่ชี หนองอ้อพัน จากบ้านแม่ปีง พ่อหลวงเสรี จากบ้านปางแบก คุณบัว คำ ติโต๊ะ ประธานกลุ่มแม่บ้านโอทอป บ้านแม่ปีง คุณพิชัย เพียงแสง ไวยาวัจกรบ้านหนอง泱 คุณดวงจันทร์ อรุณภูมิ (ดวง เกสต์เฮาส์) และ พ่อหลวง นาอู (แม่เย็นเกสต์เฮาส์) คุณบรรยง ยาดี จากบ้านแม่นาเดิงใน รศ.ดร. อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ อาจารย์ ดร.ร.วี เลิศเลื่อมใส ดร. อันส์ เพนธ์ รศ. นาฎสุดา ภูมิจำนำง ค. สมชาย บุญกร อ. ดวงใจ หล่อธรรมพิชัย พ.อ.หญิง นางลักษณ์ ลิ่มศิริ คุณชินณวัฒ วิลယาลัย ทีมวิจัยจากเครือข่ายวิจัยและพัฒนา ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (ครส.) แม่ส่องสอน ที่กรุณาร่วมเป็นวิทยากรในการจัดเวทีทั้ง 3 ครั้ง และเสนอ ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุภารณ์ จินดานันทน์ ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนการทำงานโดยตลอด ขอบคุณ ป้าดวง แห่งดวงเกสต์เฮาส์ ที่ทำให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและที่อยู่ที่ปาย

ท้ายนี้ ขอบใจผู้ช่วยนักวิจัยทุกคน นุชนางค์ ชุมดี สิริวรรณ สิริวนิชย์ นายทรงศักดิ์ ปัญญา และอุดม ลักษณ์ อุ่นกระถูก อนุสรณ์ อำนาจศรี ศุวิชา พักกະสา อาสาสมัครจากมหาวิทยาลัยศิลปากร และ เชียงใหม่ที่มาช่วยในการจัดเวทีระดมความคิด ขอบคุณ ศิริลักษณ์ กัณฑศรี และที่ช่วยงานระหว่างทาง จนกระทั้งโครงการเสร็จสิ้น นอกเหนือนี้ ยังมีบุคคลอีกมากที่ให้ความอนุเคราะห์คณะวิจัยในระหว่างที่ทำงาน ในพื้นที่ ซึ่งไม่อาจจะเอียนนามได้ทั้งหมดในที่นี้

สุดท้าย ความคืบหน้าในงานวิจัยนี้ขออุทิศให้กับคุณแม่สมพร ชูรงค์ ที่เป็นกำลังใจในการไปล่าความ ฝันมาโดยตลอด และอาจารย์อำนาจ คงอวิช ผู้ที่เห็นความสำคัญของงานวิจัย มีความสนใจและติดตามงานวิจัย เสียดายที่พึงส่งต่อท่านไม่มีโอกาสได้เห็นผลงานที่เสร็จสิ้นนี้...ผู้วิจัยหวังว่าผลงานชิ้นนี้คงจะมีประโยชน์ต่อ ผู้สนใจทั่วไป

รัศมี ชูรงค์

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการสนับสนุนทรัพยากรทางวัฒนธรรม ก อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทที่ดีย่อสำหรับผู้บริหาร

คำขอบคุณ

ก

สารบัญ

ข

บทนำ

1

1. หลักการและเหตุผล 1
2. วัตถุประสงค์ 2
3. กระบวนการวิจัย 2
4. ผลที่คาดว่าจะได้รับ 4
5. ผลการวิจัยเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ 4

บทที่ 1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรม

6

- 1.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 6
- 1.2. สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม 10

บทที่ 2 วิธีการดำเนินงานวิจัย

14

- 2.1 การเลือกพื้นที่วิจัย 14
- 2.2 ขั้นตอนในการวิจัย 15

บทที่ 3 การประเมินสถานภาพความรู้

18

- 3.1 การประเมินเอกสาร 18
- 3.2 ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอปาย 20

บทที่ 4 ผลการสำรวจ

25

- 4.1 ข้อมูลทางโบราณคดี
 - 4.1.1 แหล่งโบราณคดี 28
 - 4.1.2 โบราณวัตถุที่สำคัญ 37
- 4.2 ข้อมูลแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรม 30
- 4.3 ข้อมูลเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนา 33

บทที่ 5 การจัดเวทีระดมความคิด

38

- 5.1 เสน่ห์ของปายในอดีต 38
- 5.2 ของดีบ้านเมือง 40
- 5.3 อนาคตของปายจะไปทางไหน 41

บทที่ 6 สรุปและขอเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป

43

- 6.1 สรุปผลของการวิจัย 43

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต	45
6.3 ปัญหาที่พบระหว่างทำวิจัย	47
บรรณานุกรม	49
ภาคผนวก	
ภาคผนวกที่ 1 ลำดับของราชวงศ์ในสมัยต่างๆ	53
ภาคผนวกที่ 2 ข้อมูลการสัมภาษณ์	58
ภาคผนวกที่ 3 เอกสารประกอบการจัดเวลาที่ 3 ครั้ง	62
ภาคผนวกที่ 4 การออดเทปการระดมความคิด 3 ครั้ง	
ภาคผนวกที่ 4.1 เวที 1: เสน่ห์ของปายในอดีต	129
ภาคผนวกที่ 4.2 เวที 2: ของดีบ้านแม่รี	209
ภาคผนวกที่ 4.3 เวที 3: อนาคตของปายจะไปทางไหน	211

บทนำ

รัชมี ชูรงค์ช

หลักการและเหตุผล

ระบบพัฒนาระบบในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม ศังคมและเศรษฐกิจต่อประเทศกำลังพัฒนาโดยตรง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการแสวงหารัฐกิจบริโภคนิยมจากประเทศตะวันตก การท่องเที่ยวในยุคที่โลกไร้พรมแดนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของแต่ละห้องถินในโลก

ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการแสวงหารัฐกิจเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะจากนโยบายการท่องเที่ยวที่รัฐส่งเสริมโดยเน้นด้านการตลาดเป็นหลัก เช่นนโยบายเรื่องหนึ่งตำบลหนึ่งแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจึงพยายามดำเนินงานตามนโยบายนี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความร่วมทั้งด้านทรัพยากรทางธรรมชาติและด้านวัฒนธรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับผู้ที่สนใจเดินทางกว่า 20 ปีแล้ว แต่เมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในพื้นที่อย่างรวดเร็ว มีนายทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าไปซื้อที่ดินและบ้านเรือนปรับเปลี่ยนเป็นร้านค้าและที่พัก(เกสต์เฮาส์) เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว(ต่างชาติ) ชุมชนท้องถิ่นก็เริ่มเข้ามายืนรากอนอกเมือง วัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยมีอยู่ก็ริมเสื่อมถอย เกิดปัญหาอาชญากรรม โซเชียล ยาเสพติด และปัญหาเยาวชนมากขึ้น การเสื่อมถอยและวิกฤตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในระยะหลังๆนี้ นับว่าเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับรัฐและองค์กรในระดับท้องถิ่นพยายามขยายและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยนำตัวเลขทางเศรษฐกิจมาเป็นเกณฑ์แสดงถึงความเจริญของพื้นที่(อำเภอปาย) ซึ่งถ้ามองเดินด้านผลได้ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีการจัดการที่ดีแล้ว เชื่อแน่ว่าจะเป็นผลดีแก่ท้องถิ่นเพียงในระยะสั้นๆ เท่านั้น แต่ในระยะยาวกลับจะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และมีผลต่อวัฒนธรรมที่ดีงามอันเก่าแก่ของห้องถิน ซึ่งจะเป็นการสูญเสียที่สำคัญยิ่งและอาจจะไม่สามารถนำกลับคืนมาได้ ในที่สุดก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมห้องถินที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งเคยเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลกและชาวต่างประเทศ ให้มาเยือนเพื่อศึกษาทำความรู้และพักผ่อนสุขภาพไปด้วย ดังจะเห็นได้ในปัจจุบันที่นักท่องเที่ยวคุณภาพจากต่างประเทศ เริ่มเปลี่ยนจุดหมายจากอำเภอปาย ไปสู่เมืองวังเวียง หลวงพระบาง หรือosalong ในสาธารณรัฐประชาชนลาวและเวียดนามมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากที่ผ่านมาตัวเมืองปายได้พัฒนาพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเน้นธุรกิจเป็นหลัก จนกลายเป็นเมืองธุรกิจบันเทิงที่ไม่มีความแตกต่างไปจากที่อื่นๆ จนไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นเหมือนเช่นที่เคยเป็นส่วนให้จำแนกนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพลดลงอย่างน่าเป็นห่วง กล่าวเป็นแหล่งม้วสุมของนักท่องเที่ยวประเภทชาวลวย เป็นพัฒนาการเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในเมืองพัทยาหรือหาดป่าตองของจังหวัดภูเก็ต และนับวันก็จะส่งผลกระทบในทางลบต่อการท่องเที่ยวของอำเภอปาย มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติ และระบบต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนในอำเภอปายมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การวิเคราะห์การเสื่อมถอยของสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่ทั้งยืนของเมืองปายนี้ จำเป็นจะต้องกลับไปสู่ความเข้าใจรากเหง้าและภูมิปัญญาของคนโบราณที่เคยอาศัยอยู่ในเมืองปายในอดีต ความรู้ความ

เข้าใจในอีตี้นี้จะเป็นการสร้างสำนักที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าของ “ของดี” ที่มีอยู่ในบ้านเมืองของ ตัวเอง ส่งผลต่อการอนุรักษ์ พื้นที่และการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของเมืองไว้ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและ กลับมาเมืองปายเพื่อทำความรู้จักเมืองปายในฐานะที่เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์อารยธรรมที่ยาวนาน แทนที่จะ ปล่อยให้เป็นเมืองของบุนพากชน(อิบปี)หรือเป็นเมืองกับถนนข้าวสารที่ 2 และที่สำคัญยิ่งเมืองปายยังมีโอกาสที่ จะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเข้ามานะนกที่ หากมีการพื้นฟูและจัดการในแนวทางพระราชดำริคือการกลับไปสู่ ความเรียบง่ายและความพอเพียง โดยใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามที่มีอยู่เดิม เป็นแกนในการร้อยรั้ด สังคมให้เข้มแข็ง และอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เป็นเสน่ห์ของเมืองปายที่ยังยืนต่อไป

ดังนั้น โครงการนำร่องระยะสั้นนี้ จึงจะเน้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล “ของดีเมืองปาย” และพัฒนา กลไกที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในอำเภอปาย เช่น หน่วยงานราชการ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น ผู้รู้ และนักวิชาการที่ทำงานวิจัยอยู่ในพื้นที่ ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการ พัฒนาโครงการวิจัยที่เต็มรูปแบบ เพื่อพื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ต่อไป

วัตถุประสงค์

โครงการนำร่องระยะสั้นนี้ มีวัตถุประสงค์หลักคือการศึกษาและสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่มีอยู่ในพื้นที่ ซึ่ง ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาโครงการวิจัยที่เต็มรูปแบบ โดยจะให้ความสำคัญในด้านต่อไปนี้ คือ

- ศึกษาและประเมินสถานภาพความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในอีตี้ของเมืองปาย
- พัฒนาศักยภาพของแหล่งโบราณคดีและแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมในการจัดการความรู้ เกี่ยวกับท้องถิ่นและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- พัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
- พัฒนาศูนย์ข้อมูลและการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของเมืองปายที่เชื่อมโยงกับ ภูมิภาคอื่นๆ และประเทศเพื่อนบ้าน

พื้นที่วิจัย

อำเภอปาย (7 ตำบล) จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ระยะเวลาในการวิจัย

4 เดือน (1 สิงหาคม – 30 พฤศจิกายน 2549)

กระบวนการวิจัย

- สำรวจเอกสารเพื่อประเมินสถานสถานภาพของความรู้
- สำรวจแหล่งโบราณคดีและทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อจัดระบบฐานข้อมูลสารสนเทศทาง ภูมิศาสตร์เพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดการพื้นที่ การเรียนรู้และการท่องเที่ยว โดยมีคนในท้องถิ่น เป็นผู้เข้ามาร่วมทำงานด้วย

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเมืองต้นสำหรับการพื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

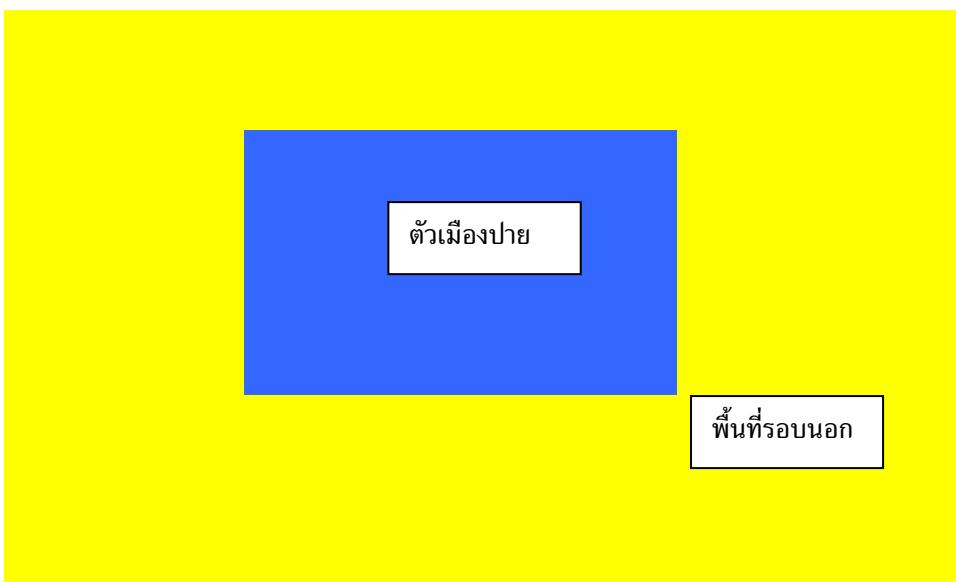
3. วินิจฉัยและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำสื้นทางและเอกสารให้ความรู้แก่สาธารณะและนักท่องเที่ยวทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
4. ศึกษาแนวทางจัดทำศูนย์ข้อมูลหรือพิพิธภัณฑ์อำนวย เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในอดีตและปัจจุบัน
5. พัฒนาวัฒนธรรมที่เป็นของคั่งเดิมเพื่อการอนุรักษ์และการดำรงรักษา (ไม่ใช่การคิดค้นทำใหม่เพื่อการท่องเที่ยว)

กิจกรรม 4 เดือน ระหว่าง 1 สิงหาคม – 30 พฤศจิกายน 2549 (ได้ขออนุมัติขยายเวลาอีก 2 เดือนถึงเดือนมกราคม 2550)

กิจกรรม	รูปแบบ	สค.	กย.	ตค.	พย.
1. ประสานงานกับองค์กรต่างๆ ในอำเภอปาย	รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับองค์กร งานวิจัย ค่างๆ ที่ดำเนิน งานมาในอดีต	xxxxxxxxxx			
2. จัดเวทีพัฒนาความคิด 3 ครั้ง <ul style="list-style-type: none"> ● เสวนาเรื่อง “สถานที่ของปายในอดีต” ● เสวนาเรื่อง “ของคีเมืองปาย” ● เสวนาเรื่อง “อนาคตเมืองปายจะไปทางไหนดี?” 	<ul style="list-style-type: none"> - เสวนาและอภิปราย ระดมความคิดเห็น เกี่ยวกับอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของปาย - กิจกรรมทาง วัฒนธรรมเช่นการ แสดง ดนตรีพื้นบ้าน และ มีการเล่าเรื่อง ประวัติประกอบพื้นที่ กับอภิปราย - ระดมความคิดเพื่อหา แนวทางการพัฒนา วัฒนธรรม ชีวิตและวิถี ชีวิต 	xxxxxxxxxxxx		xxxxxxxxxxxxxx	xxxxxxxxxxxxxx
3. รวบรวมและประเมินผลของความคิดเห็นจากกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาโครงการวิจัยเพิ่มรูปแบบ			xxxxxxxxxx		xxxxxxxxxxxxxx

*วัน เวลาที่จัดเวทีระดมความคิดมีการเปลี่ยนแปลง

พื้นที่ในการศึกษา ตัวเมืองและตำบลรอบๆ

วิธีการดำเนินงาน

1. รวบรวมปัญหาที่พบ โดยจำแนกและจัดหมวดหมู่ของปัญหาทั้ง ในตัวเมืองปายและเขตรอบนอก อำเภอปายเพื่อนำมาใช้ในการตั้ง โจทย์วิจัยที่ชัดเจนและช่วยในการวางแผนยุทธศาสตร์ต่อไป
2. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมและธรรมชาติรอบๆ ตัวเมืองอำเภอปาย
3. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประเมินปัญหา
4. สำรวจ Key persons สำหรับองค์กรต่างๆ ที่จะทำงานร่วมกันจากการจัดเวลาที่แต่ละครั้ง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่จะผสมผสานประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น
2. แนวทางสร้างกลไกที่จะเชื่อมโยงความร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้พัฒนาโครงการวิจัยที่เต็มรูปแบบ

ผลวิจัยเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

1. ทราบสถานภาพความรู้ด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ว่าซึ่งมีงานวิจัยอย่างคุ้มลึกในทุกมิติของเวลาค่อนข้างน้อยมาก
2. ทราบศักยภาพของแหล่งโบราณคดีและแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมในการจัดการความรู้ เกี่ยวกับท้องถิ่นและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ว่าจะต้องมีการสำรวจทางโบราณคดีอย่างละเอียดเพื่อ รวบรวมข้อมูลก่อนที่จะลูกทำลายโดยการขยายตัวของเมือง และจะต้องทำการอนุรักษ์เบื้องต้น อย่างเร่งด่วน

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการสนับสนุนทรัพยากรทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. พัฒนาศักยภาพของชุมชนห้องถัง ในการจัดการทรัพยากร่างกายวัฒนธรรมห้องถังถังอีกครั้ง โดย การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับห้องถังและโบราณคดี เพื่อสามารถจะเป็นผู้ดำเนินการ ระหว่างทรัพยากร่างกายวัฒนธรรมภายในชุมชน
4. ทราบแนวทางในการพัฒนาศูนย์ข้อมูลและการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของเมืองปายที่เชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ และประเทศเพื่อนบ้าน โดยต้องการค้นคว้าวิจัยอย่างละเอียดทั้งพื้นที่ เพื่อการเติบโตของอำเภอปายเกี่ยวกับภาคเหนือ และประเทศพม่า โดยเฉพาะการตั้งอยู่ในเส้นทางการค้าโบราณคดี และรวบรวมข้อมูลทรัพยากร่างกายวัฒนธรรมภายในชุมชน เช่น โบราณวัตถุ ข้าวของเครื่องใช้ในอดีต ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่กำลังสูญหาย หรือสูญหายไปแล้ว เพื่อเป็นตัวอย่างในการจัดแสดง การฟื้นฟูและการสืบสานมรดกของอดีตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ต่อไป

บทที่ 1

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรม

รัศมี ชูรงค์

สำหรับบทนี้ นำเสนอข้อมูลพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรม เพื่อช่วยเป็นฐานความรู้สำหรับความเข้าใจถึงพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

อำเภอปาย เป็นพื้นที่ร้างแอ่งกระหง ที่เรียกว่า “แอ่งปาย” ซึ่งล้อมรอบด้วยภูเขา มีอาณาบริเวณที่ครอบคลุมประมาณ 2,244.7 ตารางกิโลเมตร (พย় พ. อาสนจินดา และสุรพงษ์ เลิศทัศนี 2542X)

ทิศเหนือ	ติดกับจังหวัดตองกี ประเทศสาธารณรัฐเมียนมาร์
ทิศใต้	ติดกับตำบลป่านแป๊ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดกับวัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่มและอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดกับหัวขุลิง อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เขตการปกครอง

อำเภอปายแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 ตำบล หมู่บ้าน (สภาพัฒนธรรมอำเภอปาย 2548, สำรวจเพิ่มเติม 2549) คือ

1. ตำบลลเวียง ได้ 8 หมู่บ้าน
 - หมู่ 1 บ้านเมืองพร้าว
 - หมู่ 2 บ้านเจ้าหม้อ
 - หมู่ 3 บ้านป่าขาม
 - หมู่ 4 บ้านเมืองแพร'
 - หมู่ 5 บ้านน้ำสู มีบ้านบริเวณ คือบ้านสันติชล
 - หมู่ 6 บ้านห้วยปู มีบ้านบริเวณ คือบ้านหัวนา
 - หมู่ 7 บ้านใหม่สหสัมพันธ์
 - หมู่ 8 บ้านแสงทองเวียง ได้ มีบ้านบริเวณ คือบ้านกุงเปา

2. ตำบลลเวียงเหนือ 10 หมู่บ้าน
 - หมู่ 1 บ้านโป่ง
 - หมู่ 2 บ้านใหม่
 - หมู่ 3 บ้านตาลเจ็ดต้น
 - หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย

โครงการวิจัยระดับนักเรียน การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสมานทวิพยากรทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชนชาติในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- หมู่ 5 บ้านโข่ง
- หมู่ 6 บ้านห้วยหก
- หมู่ 7 บ้านหัวแม่มีอง
- หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
- หมู่ 9 บ้านกีวเหนือ
- หมู่ 10 บ้านห้วยເຊີຍ

3. ตำบลแม่นาเติง 11 หมู่บ้าน

- หมู่ 1 บ้านแม่นาเติงนอก
- หมู่ 2 บ้านแม่นาเติงใน
- หมู่ 3 บ้านม่วงสร้อย มีบ้านบริเวณ คือบ้านป่ายาง
- หมู่ 4 บ้านหนองแปลง มีบ้านบริเวณ คือบ้านยะโป๊
- หมู่ 5 บ้านแม่ของ
- หมู่ 6 บ้านนาจลອງ
- หมู่ 7 บ้านปางແປກ
- หมู่ 8 บ้านแม่นະ
- หมู่ 9 บ้านดอยຄູ ມีบ้านบริเวր คือบ้านในของ และบ้านນໍ້າปลาดຸຈ
- หมู่ 10 บ้านໄທຮຽນ
- หมู่ 11 บ้านนาຈลອງใหม่

4. ตำบลแม่สี่ 6 หมู่บ้าน

- หมู่ 1 บ้านแม่เย็น
- หมู่ 2 บ้านทรายขาว
- หมู่ 3 บ้านท่าปาย
- หมู่ 4 บ้านแมปปິງ และบ้านห้วยหวาย
- หมู่ 5 บ้านแม่ສີ
- หมู่ 6 บ้านห้วยแก้ว

5. ตำบลทุ่งยว 12 หมู่บ้าน

- หมู่ 1 บ้านทุ่งໂປ່ງ
- หมู่ 2 บ้านทุ่งยวเหนือ
- หมู่ 3 บ้านทุ่งยวใต้
- หมู่ 4 บ้านสนบພນ
- หมู่ 5 บ้านແພມຄາງ
- หมู่ 6 บ้านແພມບກ
- หมู่ 7 บ้านແມ່ອືແລນ

- หมู่ 8 บ้านปางทอง
- หมู่ 9 บ้านตีนธาตุ
- หมู่ 10 บ้านร่องแทย่ง
- หมู่ 11 บ้านกุงแกง
- หมู่ 12 บ้านมะโนรา

6. ตำบลเมืองแปง 9 หมู่บ้าน

- หมู่ 1 บ้านเมืองแปง
- หมู่ 2 บ้านมหากรวิก
- หมู่ 3 บ้านเหมืองแร่
- หมู่ 4 บ้านสบสา
- หมู่ 5 บ้านแกงหอม (มัง)
- หมู่ 6 บ้านห้วยผักห้า
- หมู่ 7 บ้านปางแปก
- หมู่ 8 บ้านแกงหอม (กะหรี่ยง)
- หมู่ 9 บ้านห้วยหนี

7. ตำบลโป่งสา 7 หมู่บ้าน

- หมู่ 1 บ้านโป่งสา
- หมู่ 2 บ้านห้วยไร่ (ญุนสาโนก)
- หมู่ 3 บ้านห้วยเดื่อ
- หมู่ 4 บ้านแม่เหมืองหลวง
- หมู่ 5 บ้านบุนสาใน
- หมู่ 6 บ้านโป่งทาก
- หมู่ 7 บ้านปางทอง

แม่น้ำ

อำเภอปาย มีลำน้ำที่สำคัญ 2 สายที่เป็นแหล่งอุปโภค-บริโภค และเส้นทางสำคัญในการสัญจรในอดีต และปัจจุบัน คือลำน้ำปาย และลำน้ำของ และมีลำน้ำสาขาอยู่ในตำบลต่างๆ อีกจำนวนมาก ได้แก่ ที่ตำบลลิเวียง เหนือมีลำน้ำห้วยแม่เมือง ลำน้ำห้วยหาด ลำน้ำห้วยหก ลำน้ำห้วยເຊື້ອ ลำน้ำห้วยช้างเผ่า ลำน้ำห้วยน้อย ลำน้ำห้วยพา ลำน้ำห้วยยุ ลำน้ำห้วยโป่ง ลำน้ำห้วยกิวหน่อ ลำน้ำห้วยปู ลำน้ำห้วยสัน ลำน้ำห้วยพาแดง ลำน้ำห้วยยา เเป็นต้น

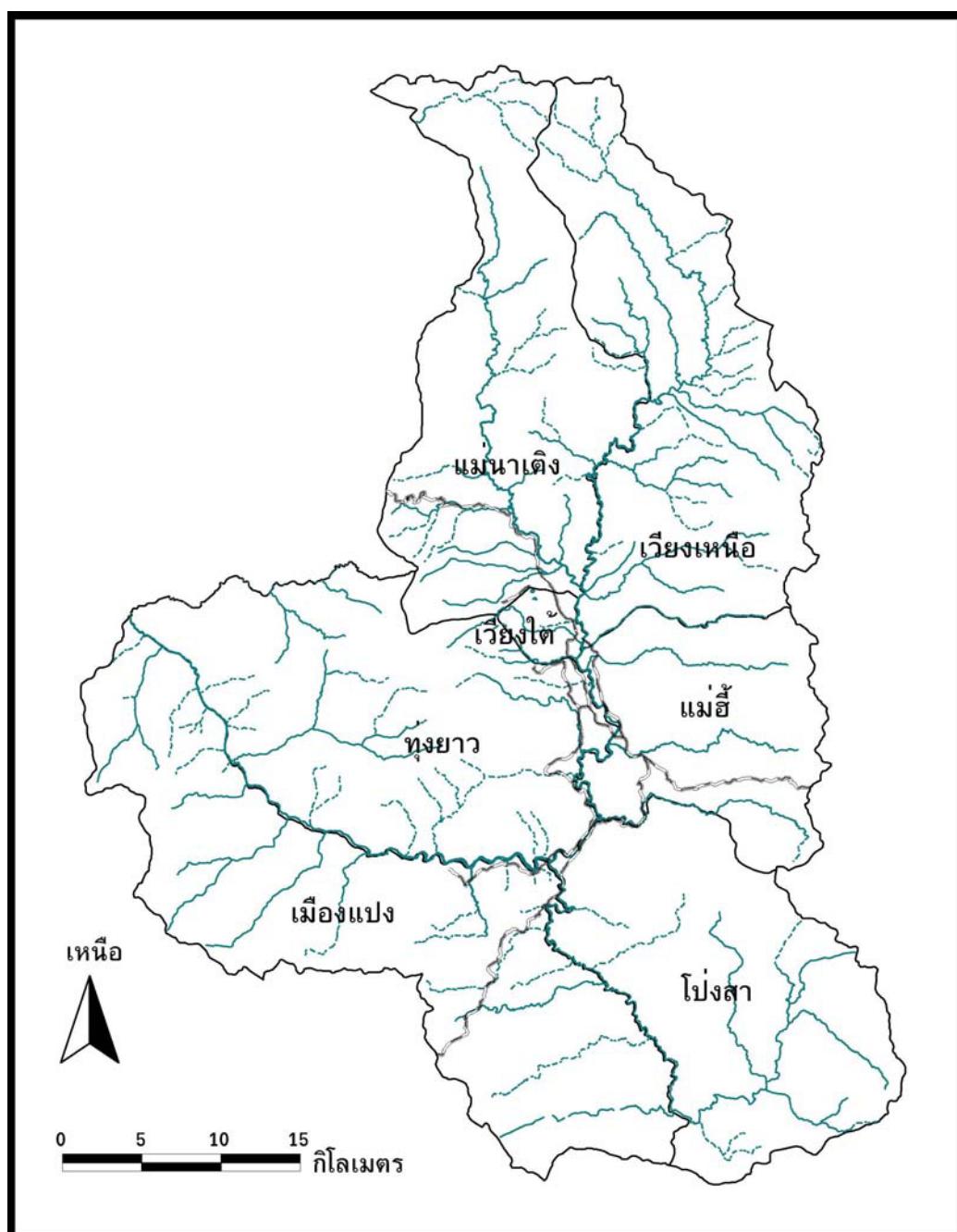
แม่น้ำปาย มีต้นน้ำอยู่บริเวณทิวเขาตอนนึงซึ่งบรรจบกับทิวเขาแคนลາวในเขตอำเภอปาย แม่น้ำไหลจากเหนือลงสู่ทิศใต้ ไหลผ่านอำเภอปาย แล้วหักไปทางทิศตะวันตกผ่านอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความยาวประมาณ 135 กิโลเมตร แล้วจึงไหลออกนอกประเทศลงสู่แม่น้ำสาละวิน ในประเทศไทยสภาพพื้นที่ รวมความยาวทั้งสิ้นประมาณ 180 กิโลเมตร (กรมทรัพยากรัฐที่ 2525:2-3)

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสมานทิวพยากรณ์ทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชนชาติในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ແມ່ນໍ້າຂອງ ນີຕັນນໍ້າອູ້ທີ່ດອຍຜັກຖຸ ໄຫລອງແມ່ນໍ້າປາຍທີ່ຕຳບລແມ່ນາເຕີງ ມີຄວາມຍາວປະມາມ 70 ກິໂລເມຕຣ

ກුජາ

ຈຳເກວປາຍມີດອຍຈຳນວນ 12 ດອຍ ອື່ອດອຍສັນກລາງ ດອຍຄົງ ດອຍຫາຕຸ ດອຍຫັ້ນ ດອຍນ່ອໄຄຮັ້ ດອຍສານ ໜຶ່ນ ດອຍແມ້ສີ ດອຍແມ່ຍະ ດອຍຄອກຄວາຍ ດອຍເຊາະ ດອຍແມ່ແຈ່ນ້ອຍ ແລະ ດອຍອັງເກດ (ກວີ ວາງກວິນ 2547: 69) ມີຍອດເບາສູງກີ່ອດອຍກໍາລົມ ສູງປະມາມ 1,390 ເມຕຣ ອູ້ທີ່ຕຳບລແມ່ນາເຕີງ

ແຜນທີ 1 ແຜນທີ່ແສດງຂອບເບດຕຳບລຕ່າງໆ ຂອງຈຳເກວປາຍ ຈັງຫວັດແມ່ໝ່ອງສອນ

ໂຄຮງກາຣງວິຈີຍຮະສັນ ເຮັດການທີ່ກົມາຂອ້ນລຸ່ມເນື່ອດັ່ງຕັ້ນສໍາຫຼັກການພື້ນຖານ ອຸນວັກຍ ແລະ ຈັດກາຮັບສານທົ່ວພາກກາງວັດນະໂຮມ
ອ່າງຍິ່ງຍື່ນຂອງໜຸ່ນໜຸ່ນໃນຈຳເກວປາຍ ຈັງຫວັດແມ່ໝ່ອງສອນ

1.2 สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

อำเภอปายเป็นอำเภอที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษาและวัฒนธรรม เช่นเดียวกับอำเภออื่นๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากเป็นจังหวัดชายแดนทำให้มีการเคลื่อนย้ายของคนไปมาของคนหลากหลายชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมด้วยสาเหตุต่างๆ เป็นระยะเวลาหลายศตวรรษ (สภาพัฒนธรรมอำเภอปาย 2548) สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา และประเพณีล้วนแต่เกิดจากพื้นฐานของที่มาของผู้คนว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด แต่ละกลุ่มก็มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ความผูกพันระหว่างชุมชน ยิ่งชุมชนใดเป็นชุมชนที่มาตั้งถิ่นฐานใหม่ หรือชุมชนเก่าและมีประวัติศาสตร์ยาวนาน ความเห็นใจแน่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมก็ยังคงมีมาก

ในส่วนนี้ จะนำสรุปที่มาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยสังเขป จากเอกสารโครงการสืบค้นประวัติ หมู่บ้าน อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้รวบรวมที่มาของหมู่บ้านและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

กลุ่มชาติพันธุ์ที่พบในอำเภอปายปัจจุบัน มีทั้งหมด 9 กลุ่ม คือ คนเมือง ซึ่งเกยังไม่สามารถจะจำแนกแยกได้อ่าย่างชัดเจนว่าเป็นกลุ่มใดบ้าง ไทยลือ ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง กะเหรี่ยง ลีซอ มัง มูเซอ จีนอ่อง และไทยจากอีสาน การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอปายมีสามเหตุผลอย่างไร นั่นตั้งแต่การอพยพมาจากการพม่า รัฐฉาน เพื่อสร้างบ้านเมืองตั้งแต่สมัยโบราณ การมารับเข้าทำงานกับบริษัทป่าไม้ การขยายที่ทำกิน และการมาหางานทำในปัจจุบันหรือลงทุนธุรกิจ

1.2.1 คนเมือง

คนเมือง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนมากที่สุดในอำเภอปาย มีการกระจายตั้งบ้านเรือนอยู่ 6 ตำบล ส่วนใหญ่จะมาจากเชียงใหม่

พบในตำบลลเวียงใต้ ที่บ้านเวียงใต้ เมืองแปง บ้านเหมืองแร่ ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้ามาตั้งกรากประมาณ พ.ศ. 2510 บ้านสนสา

ตำบลลุ่งยาง ได้แก่บ้านลุ่ง ปิง ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณหลังพ.ศ. 2412 โดยเจ้าฟ้าโกหล้านจากเมืองหนองใหม่ยกมาตั้งป่าย บ้านลุ่งยางหนีอ บ้านลุ่งยางใต้ บ้านสนแพน ซึ่งมีการอพยพของคนเมืองมาจากการสันป่าต้อง เชียงใหม่เมื่อประมาณพ.ศ. 2400

ตำบลลวียงเหนือ ที่บ้านบ้านปาย เวียงเหนือ บ้านใหม่ บ้านโถง และบ้านครีดอนชัย มีคนเมืองจากเชียงใหม่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณ พ.ศ. 2090 บ้านเมืองน้อย

ตำบลโปงสา มีบ้านโปงสา อากุประมาณ 100 กว่าปี บ้านหัวไทร (บุนนาคอก) ข้ามมาจากตำบลแม่สะเมิง ตั้งเมื่อพ.ศ. 2455

ตำบลเมือง นิบ้านแม่ยืน ก่อตั้งก่อนการเข้ามาของบริษัทกอนเบนอร์น่า และบริษัทบอร์เนียว และต่อมามีการข้ายเข้ามาจากอำเภอเวียงแหง อำเภอสันป่าตอง และอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ บ้านทรายขาว ตั้งเมื่อพ.ศ. 2481 เดิมพม่าเป็นผู้ก่อตั้ง แต่ปัจจุบันคนเมืองอาศัยอยู่ปีนส่วนใหญ่ บ้านท่าปาย มีอายุประมาณ 50 ปีเศษ

ตำบลแม่นาเดิง มี บ้านม่วงสร้อย มีคนໄຕมาอยู่ที่นี่ก่อนสังคมโลกครั้งที่สอง แล้วก็มีการข้ายเข้ามาอยู่ของคนเมืองต่อมา บ้านหนองแปง มีคนเมืองประมาณ 20 % บ้านนาคลอง ตั้งเมื่อประมาณพ.ศ. 2466 มาจาก

บ้านแม่สี ต่ออำเภอเกิดนำท่วมที่เรื่องภูมิพลจังหวัดตาก มีชาวบ้านข้ามจากบ้านแม่สี บ้านตาล อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ บ้านน้ำด่องใหม่ ตั้งเมื่อพ.ศ. 2475

1.2.2 ไทยลือ

ไทยลือเป็นเพียงตำนานเมื่อ “ไทยลืออาจจะนับได้ว่าเป็นกลุ่มเดียวที่บ้านคนเมือง แต่การจำแนกกลุ่มนี้ ตัวเองมาจากไหนเป็นการระบุโดยชุมชนที่ค้นคว้าประวัติศาสตร์ของตนเองที่บ้านแม่สี ในที่นี้จึงแยกไทยลือออกมาจากกลุ่มของคนเมือง

ตำนานบ้านแม่สี ที่บ้านแม่สี ตั้งเมื่อประมาณ 250 ปีมาแล้วโดยไทยลือจากบ้านแม่สาน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

1.2.3 ไทยใหญ่

ไทยใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พับจำนานวนมากของลงมาจากคนเมือง และเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีอยู่ที่ปาย เป็นเวลานานนับร้อยปี พบร่วมกับบ้านเรือนใน 5 ตำบล

พบร่วมกับบ้านเรียงใต้ บ้านเวียงใต้ ประมาณพ.ศ. 2427 ไทยใหญ่จากเมืองพร้าวและเชียงตุง เข้ามาตั้งหมู่บ้านชื่อบ้านเมืองพร้าว จากบ้านหน้อ ก้มตั้งหมู่บ้านเรียกว่าบ้านเจ้าหน้อ จากบ้านป้าบานก้มตั้งบ้านป้าบาน และจากแพร่และน่าน ก้มตั้งหมู่บ้านชื่อบ้านเมืองแพร'

ตำนานทุ่งยา ได้แก่บ้านทุ่งโป่ง ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณหลังพ.ศ. 2412 โดยเจ้าฟ้าโกหล้านจากเมืองหนองอกใหม่ย้ายมาตั้งปาย บ้านแพนกลาง เป็นกลุ่มคนพื้นเมืองมากจากเชียงใหม่ เมื่อพ.ศ. 2465 บ้านแพนบก เป็นกลุ่มที่ข้ามมาจากแม่น้ำสองสอน เมื่อประมาณ 200 ปีมาแล้ว บ้านกุงแกง ขยายมาจากบ้านทุ่งโป่งมีอายุประมาณ 130 ปี

ตำนานเรียงเหนือ ที่บ้านโป่งเรียงเหนือ บ้านใหม่ บ้านไห่ และบ้านครีดอนชัย เป็นไทยใหญ่ที่อพยพมาจากเมืองแสนหวี เมืองสีปือ เมืองลายข้า เมืองนาย เมืองหนองอกใหม่ เมืองร่างเครือ ประเทศพม่า เมื่อพ.ศ. 1860 บ้านตาลเจ็ดตน ตั้งขึ้นหลังจากบ้านเรียงเหนือ

ตำนานแม่สี มีบ้านแม่สี ก่อตั้งก่อนการเข้ามาของบริษัทบอมเบอร์ม่า และบริษัทบอร์เนียว และต่อมามีการข้ามเข้าของไทยใหญ่จากรัฐล้าน

ตำนานเม่นเติง มีบ้านเม่นเติง ก่อตั้งก่อนการเข้ามาของบริษัทบอมเบอร์ม่า และบริษัทบอร์เนียว และเป็นไทยใหญ่ที่อพยพมาจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ บ้านม่วงสร้อย มีคันไตามอยู่ที่นี่ก่อนสังคրามโลกครั้งที่สอง บ้านหนองแปลง มีคันไทยใหญ่ประมาณ 50 % บ้านแม่ส่อง

1.2.4 กะเหรี่ยง

กะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พับจำนานวนมากของลงมาจากคนไทยใหญ่ และบางชุมชนเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีอยู่ที่ปายเป็นเวลานานนับร้อยปี พบร่วมกับบ้านเรือนใน 5 ตำบล

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงพบในตำนานเมืองแปง ได้แก่ บ้านแกงหอม (กะเหรี่ยง) มีอายุประมาณร้อยกว่าปีมาแล้ว บ้านห้วยหนึ่งสวัสดิ์ ตั้งเมื่อประมาณ 2513

ตำบลทุ่งยว มีบ้านปางคง ซึ่งเป็นคณะหรือที่อพยพมาจากบ้านวัดจันทร์และจากจังหวัดแม่ส่องสอน บ้านลูกป่าก่อ ข้ายามาจากบ้านแม่อุมอง อำเภอปางมะผ้า บ้านมะโนรา ตั้งเมื่อพ.ศ. 2400

ตำบลเวียงเหนือ มีบ้านเมืองน้อยที่มีชาวกะเหรี่ยงอพยพมาจากอำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง และ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ส่องสอน เมื่อพ.ศ. 2468 บ้านห้วยหก มีอายุ ประมาณเกือบ 100 ปี บ้านกิงหน่อ ตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2508 บ้านห้วยเชียง ตั้งเมื่อพ.ศ. 2502

ตำบลปงสา มีบ้านโป่งสา อายุประมาณ 100 กว่าปี บ้านห้วยไร่ (บุนسانอก) ตั้งเมื่อพ.ศ. 2455 บ้านห้วยเด้อ ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 100 ปีเศษขึ้นมาจากการบ้านบุนсанอก บ้านแม่เหมืองหลวง เป็นหมู่บ้านใหม่ที่ข้ายามาจากบ้านโป่งสา บ้านนี้อีกแห่งบ้านดอยหลวง บ้านโป่งทาก ตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2445 อพยพมาจากบ้านกิงเสือ ตำบลยังเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ บ้านปางคง ตั้งเมื่อประมาณ 100 ปีเศษ อพยพมาจากหมู่บ้านปางชุน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

ตำบลแม่รี้ มีบ้านแม่รี้ ก่อตั้งก่อนการเข้ามาของบริษัทบอนบอนเบอร์ม่า และบริษัทบอร์เนียว และ ต่อมานำการข้ายามาจากแม่สะเรียง บ้านแม่ปีง ตั้งเมื่อพ.ศ. 2400 ข้ายามาจากบ้านเมืองแพร่ ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย บ้านห้วยแก้ว เดิมเป็นชุมชนเดียวกับบ้านแม่ปีง ต่อมายแยกหมู่บ้าน

1.2.5 ลีซอ

ลีซอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ที่เพิ่งข้ายามาอยู่ในอำเภอปาย พนว่าตั้งบ้านเรือนใน 5 ตำบล พบในตำบลเวียงใต้ ที่บ้านใหม่ บ้านสันติชล ซึ่งมีการตั้งหมู่บ้านประมาณ พ.ศ. 2519

ตำบลทุ่งยว ที่บ้านแม่อีแอบ ตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2516 ข้ายามาจากบ้านดอยอันอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ส่องสอน และตำบลเมืองคง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ตำบลเวียงเหนือ ที่บ้านหัวแม่มื่อง อพยพมาจากอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2495

ตำบลปงสา บ้านแม่เหมืองหลวง เป็นหมู่บ้านใหม่ที่ข้ายามาจากบ้านโป่งสา บ้านนี้อีกแห่งบ้านดอยหลวง

ตำบลแม่นาดึง มีบ้านปางแบก ข้ายามาจากบ้านแม่นาไป อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย บ้านน้ำปลาดง เมื่อประมาณ 2490 เป็นลีซอจากพม่าเข้ามาอยู่ที่อำเภอฝาง และตั้งถิ่นฐานในดอยสามหมื่น อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ แล้วก่ออพยพมาอยู่ที่อำเภอปายเมื่อประมาณ พ.ศ. 2537 บ้านดอยคู่ ตั้งมาประมาณ 20 ปี บ้านไตรгон

1.2.6 มัง

มังเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เพิ่งข้ายามาอยู่ในอำเภอปายไม่นาน พนใน 2 ตำบล

พบในตำบลเมืองแปง ได้แก่ บ้านหมากพริก บ้านแกงหอน (มัง) ซึ่งตั้งหมู่บ้านตั้งแต่สมัยสังคมโอลกครั้งที่สอง บ้านห้วยผักห้า ข้ายามาจากบ้านแกงหอน (มัง) ในตำบลทุ่งยว ที่บ้านชุมสาใน เป็นชุมชนที่ข้ายามาจากอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งเมื่อประมาณ 50 กว่าปี

1.2.7 มูเซอ

มูเซอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในอำเภอปายไม่นาน พบรใน 2 ตำบล
พบรในตำบลแม่อ้อ ที่บ้านห้วยหวาย ตั้งเมื่อประมาณ 2517 ข้ามจากตำบลลึกช้าง อำเภอแม่แตง
จังหวัดเชียงใหม่ และบ้านป่าแคด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
ตำบลแม่นาเดิง มีบ้านป่ายาง ตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2512 บ้านหมອแปง มีคนมูเซอประมาณ 20 %
บ้านยะโรปี มีอายุประมาณ 20 ปี มาจากบ้านป่ายางและบ้านอื่นๆ ในอำเภอปาย ส่วนใหญ่เป็นมูเซอแดง

1.2.8 จินอ้อ

จินอ้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในอำเภอปายจากยุนนาน ประเทศจีน พบรใน 2 ตำบล
พบรในตำบลเวียงใต้ ที่บ้านน้ำสู บ้านใหม่ และสันติชล ซึ่งมีการตั้งหมู่บ้านประมาณ พ.ศ. 2519 และ
จินอ้ออิกกลุ่มที่มาค้าขาย คือจินอ้อจากยุนนานเป็นมุสลิมที่เข้ามาทำการค้าขายในตำบลเวียงใต้

1.2.9 อีสาณ

คนไทยอีสาณเป็นกลุ่มคนที่เพิ่งเข้ามาอยู่ใหม่ พบ ตำบล
ตำบลแม่นาเดิง มี บ้านหมອแปง มีคนอีสาณประมาณ 10 %

นอกจากนี้ ยังคนไทยจากหลายภูมิภาคของประเทศไทย และชาวต่างชาติเข้ามาตั้งรกรากและแต่งงานกับคนไทยอีกด้วย เพราะเข้ามาประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวอีกจำนวนมากที่ไม่ได้รวมไว้ในที่นี่

1.3 สรุป

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและวัฒนธรรมทำให้ทราบว่าสิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดเป็นชุมชน และอัตลักษณ์ของปายที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการตั้งถิ่นฐาน ชุมชนแรกเริ่ม เช่นชุมชนตำบลเวียงเหนือ และเวียงใต้ เป็นชุมชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในระยะแรกเริ่มจะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่รกร้าง ทุบเขา และที่รกรานตะพกน้ำที่พื้นจากน้ำท่วมในช่วงหน้าฝน เพาะเป็นทำเลที่ดีสำหรับการทำเกษตรกรรม และการค้าขาย ตลอดจนการค้าขาย แต่ชุมชนใหม่ที่เพิ่งเข้ามาตั้งรกรากมักจะตั้งถิ่นฐานอยู่บนพื้นที่สูง และบริเวณริมน้ำ นอกจากนี้ด้อยต่างๆ ในอำเภอปายก็มักจะพบว่ามีการสร้างประชาชุชนที่เป็นสถานที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน

บทที่ 2

วิธีการดำเนินงานวิจัย

รัศมี ชูวงศ์

สำหรับการทำงานวิจัยนี้ เป็นโครงการนำร่องระยะสั้นนี้ ที่มีวัตถุประสงค์หลักคือการศึกษาและสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่มีอยู่ในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาโครงการวิจัยที่เต็มรูปแบบ โดยจะให้ความสำคัญในด้านต่อไปนี้ คือ

- ศึกษาและประเมินสถานภาพความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในอดีตของเมืองปาย ว่ามีร่องรอยการเข้ามาอยู่อาศัยที่เก่าแก่ที่สุดเมื่อไหร่ มีกลุ่มคนเข้ามาที่ก่อตั้งและก่อร้ายลอกข้อมูล เหล่านี้มีความสำคัญต่อการเข้าใจของภูมิหลังหรือรากเหง้าของชุมชนปายในปัจจุบัน
- พัฒนาศักยภาพของแหล่งโบราณคดีและแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมในการจัดการความรู้ เกี่ยวกับห้องถินและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- พัฒนาศักยภาพของชุมชนห้องถินในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมห้องถินอย่างยั่งยืน เพราะเมื่อชุมชนมีการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับตัวเองทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาดั้งเดิม และศิลปะวัฒนธรรมของบรรพบุชน ก็สามารถเป็นพื้นฐานในการพัฒนาในมิติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมและเศรษฐกิจต่อไป
- พัฒนาศูนย์ข้อมูลและการเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของเมืองปายที่เชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ และประเทศเพื่อนบ้าน โดยอาศัยพื้นฐานข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

ดังนั้น วิธีการดำเนินงานวิจัย จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนงานวิจัยที่รัดกุมและชัดเจน เพราะจำเป็นต้องดำเนินงานในระยะเวลาที่สั้น เพื่อรับรวมข้อมูลเบื้องต้นและเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานวิจัยขั้นต่อไป

2.1 การเลือกพื้นที่วิจัย

การเลือกศึกษาทำาเก็บป้ายจังหวัดแม่ร่องสอน เพราะเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีความหมายสำคัญในประวัติศาสตร์

- ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอปายที่มีทั้งภูเขา ที่ราบหุบเขา และที่ราบลุ่มน้ำ มีความหมายสำคัญในการตั้งถิ่นฐานของคน จึงน่าจะมีร่องรอยการอยู่อาศัยตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน
- อำเภอปายมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเป็นต้นทางของการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ร่องสอน การขยายตัวของเมืองอาจจะมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการทำลายแหล่งโบราณคดีและวัฒนธรรมห้องถินโดยรุกราน เช่น การผนักระเบียบใหม่ก็การณ์ จึงควรจะต้องทำการสำรวจและขึ้นทะเบียนแหล่งโบราณคดี และรวบรวมมรดกโลกที่มีอยู่ในพื้นที่ ทั้งในและต่างประเทศ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในภูมิภาคอาเซียน รวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว พม่า และเวียดนาม ที่มีความใกล้เคียงกันในเชิงอารยธรรม สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรม

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสมานทรัพยากรทางวัฒนธรรม จังหวัดแม่ร่องสอน

3. การท่องเที่ยวของอำเภอปาย เน้นเรื่องการท่องเที่ยวแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก การท่องเที่ยวทางโบราณคดีและวัฒนธรรมยังได้รับความสนใจน้อย เพราะขาดเนื้อหาความรู้ที่จะถ่ายทอดออกมานเป็นเรื่องเล่าที่น่าสนใจสำหรับผู้มาเยือน จึงจำเป็นจะต้องรวมรวมและประเมินสถานภาพของความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการประมวลความรู้เกี่ยวกับโบราณคดีและวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับการจัดการความรู้และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

4. การค้นคว้าวิจัยของโครงการ โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบร่วมกับชุมชนในอดีตและปัจจุบันน่าจะมีความสัมพันธ์กัน โดยน่าจะมีการเคลื่อนย้ายไปมาข้ามพรมแดนของเขตการปกครองกระทรวงมหาดไทยปัจจุบัน ดังนั้นอำเภอปายจึงน่าจะพบหลักฐานทางโบราณคดีที่คล้ายคลึงกันกับที่อำเภอปางมะผ้า การสำรวจและค้นคว้าวิจัยเพิ่มเติมที่อำเภอปาย จะช่วยขยายเพดานความรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 ขอบเขตในการวิจัย

7 ตำบลในอำเภอปาย

2.3 ขั้นตอนในการวิจัย

การวางแผนและขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัยมี ดังนี้

1. การประเมินเอกสาร

การประเมินเอกสาร มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1.1 การค้นคว้าข้อมูลพื้นฐาน

ดำเนินการค้นคว้าจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์มนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด แม่ฮ่องสอน สำนักงานวัฒนธรรมประจำอำเภอปาย ที่ทำการขององค์กรบริหารส่วนตำบลต่างๆ นอกเหนือจากนี้ยังพยายามรวบรวมเอกสารที่ปรากฏท้องถิ่นได้รวมและเก็บรวบรวมประวัติของพื้นที่

1.2 การประเมินเอกสาร

หลังจากที่รวบรวมเอกสารแล้วก็จะต้องอ่านเอกสารอย่างละเอียด โดยวิเคราะห์และประเมิน เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล เช่น ใครเขียน เวียนเมื่อไหร่ เวียนอย่างไร (เขียนเชิงบรรยาย วิเคราะห์ สังเคราะห์) วิธีการรวมรวมข้อมูลทำอย่างไร (เรียนเรียง สำรวจ ข้อมูลชั้นต้น) ลักษณะของเอกสารเป็นแบบไหน (เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย หรือเป็นส่วนหนึ่งของเอกสารที่แยกสำหรับการท่องเที่ยว) มีการวิเคราะห์ข้อมูลหรือไม่ ข้อมูลในเอกสารต่างๆ ตรงกันหรือไม่

1.3 การสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิภาค แหล่งของอำเภอปาย ที่มาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และเป็นแนวทางในการวิจัยต่อไป

2. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ มีการสัมภาษณ์บุคคลจากภาคต่างๆ ทั้งในส่วนของราชการ เอกชนและชุมชน ท้องถิ่น และเลือกสัมภาษณ์ผู้อุปโภคประจำตำบล โดยมีโจทย์หลัก ดังนี้

- 2.1 มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของท้องถิ่น ชุมชน หมู่บ้านของตนเองมากน้อยเพียงใด
- 2.2 มีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับสถานการณ์ของอำเภอปัจจุบัน
- 2.3 อยากให้มีการศึกษาร่วมรวมและอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมของอำเภอปาย หรือไม่ มีข้อเสนอ/ข้อคิดอย่างไร

การสัมภาษณ์จะเป็นคำตามปลายเปิด และตรวจสอบข้อมูลจากบุคคลที่เล่าเรื่องเดียวกัน เพื่อจะนำมารวบรวมเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการวางแผนงานวิจัยด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อไป

3. การสำรวจ

การสำรวจแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ 1) การสำรวจแหล่งโบราณคดี เช่น วัดร้าง 2) การสำรวจสถานที่สำคัญจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น บ้านพักของขอมพล ป. พิบูลสงคราม และ 3) การสำรวจสภาพพื้นที่หมู่บ้านโดยรอบ แหล่งทรัพยากรและศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น

การสำรวจพื้นที่เป็นการดำเนินการภายหลังจากการประเมินเอกสารและการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล เพื่อสำรวจเบื้องต้นก่อนจะวางแผนการดำเนินงานอย่างมีระบบว่ามีแหล่งโบราณคดี หรือสถานที่จริงหรือไม่ มีสภาพเป็นอย่างไร อายุสมัยเท่าไหร่ และสามารถจะดำเนินการต่อไปอย่างไร

4. การจัดเวทีระดมความคิด

การจัดเวทีระดมความคิด เป็นเครื่องมือสำคัญในการรวบรวมและประเมินสถานภาพของความรู้เกี่ยวกับอำเภอปายในระยะเวลาที่จำกัดจากประชุมท้องถิ่น นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป โดยโครงการฯ ได้จัดเวที จำนวน 3 ครั้งคือ

ครั้งที่ 1 เรื่อง “เสน่ห์ของปายในอดีต” จัดเมื่อวันที่ 23-24 สิงหาคม 2549 ณ หอประชุมโรงเรียนปายวิทยาการ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การจัดประชุมระดมความคิดครั้งที่ 1 เป็นการจัดเวทีขนาดใหญ่ มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้เปิดการประชุม มีการนำวิทยากรที่เป็นนักวิชาการจากภายนอก และวิทยากรที่เป็นประชุมท้องถิ่นและผู้นำทางศาสนา มาร่วมบรรยาย เพื่อจะรวบรวมและประเมินความรู้ในเวลาอันจำกัด และช่วยในการวางแผนการจัดระดมความคิด รวมทั้งประเมินความสนใจของชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องโบราณคดี และประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

ครั้งที่ 2 เรื่อง “ของดีบ้านแม่ฮ่องสอน” จัดเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2549 ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การจัดเวทีระดมความคิดครั้งที่ 2 เป็นการจัดเวทีขนาดเล็ก โดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่องสอนเป็นผู้เปิดการประชุม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้รู้ท้องถิ่น และผู้สนใจเข้าร่วมระดมความคิดอย่างจริงจังเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองและความคาดหวังในการจัดการต่อไป

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ และจัดการสนับสนุนทรัพยากรทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในอนาคต การเลือกดำเนินบ้านแม่ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความตระหนักต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดจากการท่องเที่ยว ประกอบกับพื้นที่กำลังถูกሩจากการขยายตัวของเกรสต์ไฮแอร์ ครั้งที่ 3 เรื่อง “อนาคตของปายจะไปทางไหนดี” จัดเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2550 ณ วัดป่าปาย ดำเนินเวียงได้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การจัดเวทีระดมความคิดครั้งที่ 3 เป็นการจัดเวทีขอนภาคกลาง โดยมีผู้อำนวยการสภากาลัง วัฒนธรรมประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นผู้เปิดการประชุม การจัดเวทีครั้งนี้ได้เชิญตัวแทนจากชุมชนต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของแต่ละชุมชน โดยทางโครงการได้สำรวจหาบุคคลหลัก (key persons) ที่มีความสนใจ มีความห่วงใย และต้องการอนุรักษ์วิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และเชิญมาเป็นวิทยากรระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหาและทิศทางในการดำเนินการต่อไปในอนาคต

2.4 สรุป

การวิจัยระยะสั้นเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการ สืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนในอาเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น มีข้อจำกัดที่สำคัญคือระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาโครงการวิจัยให้เต็มรูปแบบ ดังนี้การวางแผนงานวิจัยจึงจำเป็นที่จะต้องทำให้รวดเร็วภายในระยะเวลาอันจำกัดแต่สามารถตรวจสอบรวมข้อมูลให้ได้ ผู้วิจัยจึงออกแบบวิธีการทำงานที่ประสานกันระหว่างการประเมินเอกสาร การสัมภาษณ์ สำรวจและจัดเวลาที่ ซึ่งการจัดเวลาที่ระดมความคิดเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สามารถมองภาพรวมของสถานภาพของความรู้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการจัดเวลาที่ครั้งที่ 1 ภายในตัวเมืองปาย ทำให้ทราบว่าคนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเมืองเป็นคนที่มาจากที่อื่น ดังนั้นจึงมีการปรับเปลี่ยนแผนการจัดเวลาที่ไปจัดรอบนอก เพื่อกระตุ้นความสนใจจากคนท้องถิ่นที่มีจำนวนมากซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลรอบนอก

บทที่ 3

การประเมินสถานภาพของความรู้

รัศมี ชูทรงเดช

สำหรับบทนี้ นำเสนอความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังและพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในอำเภอปายตั้งแต่อดีตว่าที่มาที่ไปอย่างไร ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สำคัญซึ่งจะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ สังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน

3.1 การประเมินเอกสารเบื้องต้น

จากการประเมินเอกสารเบื้องต้น พบว่ามีหนังสือและบทความซึ่งรวมประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชนป่ายอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่พบว่ามีการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเมื่อประมาณไม่เกิน 10 ปีที่ผ่านงานงานที่เด่นๆ และมีการใช้อ้างอิง มีประมาณ 5 เล่ม 3 บทความ ได้แก่

งานวิจัยของสันส์ เพนธ์ (2519:72-76) เรื่อง “ศิลาราเริกวัดศรีเกิด อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เป็นงานที่ศึกษาเชิงลึก จากผู้เชี่ยวชาญด้านอารยล้านนา จากสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยดร. สันส์ เพนธ์ ได้อ่านศิลาราเริกที่พับจากวัดศรีเกิด (หม้อแปลง) ความสำคัญของงานชิ้นนี้ คือทำให้เราทราบว่าชื่อปายนั้นปรากฏตามตั้งแต่ประมาณระหว่าง พ.ศ. 2032-2033 ในสมัยล้านนา

วิวรรณ แสงจันทร์ (2537: 64-67) เรื่อง “เมืองน้อย ข้อมูลจากตำนานและหลักฐานทางโบราณคดี” เป็นงานที่สำรวจเบื้องต้นที่ดำเนินโดยนักโบราณคดี เพื่อตรวจสอบอายุสมัยและสภาพของแหล่งโบราณคดีว่าเป็นอย่างไร งานสำรวจของวิวรรณ จัดว่าเป็นงานบุกเบิกทางด้านโบราณคดีชิ้นเดียวที่พบในขณะนี้ อย่างไรก็ได้ เนื่องจากเป็นเพียงงานสำรวจเบื้องต้น ไม่มีการขุดค้นและสำรวจบริเวณรอบๆ ทำให้ยังขาดข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดี และอายุสมัย รวมทั้งประเด็นการตั้งชุมชนในสมัยล้านนา

โภศด กันธารส (2542: 183-202) จากโรงเรียนประชานุเคราะห์ 22 อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เรื่อง “เมืองปาย: ชุมทางชาติพันธุ์ตั้งแต่อดีต” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการประมวลความรู้ท้องถิ่นวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปีพ.ศ. 2541 งานของอาจารย์โภศด เป็นงานที่รวบรวมข้อมูลทางด้านโบราณคดี กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่และไทยวน และปัญหาที่เกิดขึ้นในเมืองปายปัจจุบัน รวมทั้งการท่องเที่ยว แต่แทนจะไม่ได้พูดถึงเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในอำเภอปายปัจจุบัน เช่น กระเหรี่ยง นูซอ ลีซอ เป็นต้น งานชิ้นนี้เป็นงานศึกษารุ่นแรกๆ ที่มีกระบวนการอ้างอิงอยู่เสมอ โดยวิธีการศึกษาใช้วิธีการสำรวจเอกสาร การสำรวจสถานที่จริงและสัมภาษณ์บุคคล 4 คน

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2542) เรื่อง “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เป็นหนังสือที่รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะวัฒนธรรมและบุคคลสำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในภาพรวม จึงไม่มีรายละเอียดของแต่ละเรื่อง หากผู้ใดสนใจที่จะต้องการค้นคว้าเฉพาะเรื่อง ก็อาจจะมีข้อมูลพื้นฐานเล็กน้อยเพื่อเป็นแนวทางในการค้นคว้าต่อไป ดังนั้นข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอ

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสมานท่วงทายการทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปักษ์เป็นพียงส่วนหนึ่งของเนื้อหา ซึ่งก็ไม่มีรายละเอียดที่มากนัก ได้แก่เรื่องของเมืองโบราณเวียงเหนือ พระพุทธชูปสำคัญ และสังคมโลกครั้งที่สอง

อุดร วงศ์ทับทิม และคณะ (2545) เรื่อง “โครงการชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม ตำบลแม่สี้ อ่าเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สก.) ในชุดโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปีพ.ศ. 2544 โดยการวิจัยเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่บ้านแม่สี้ วิธีการวิจัยคือการรวบรวมพื้นฐานทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสำรวจและสัมภาษณ์ เพื่อทำให้ทราบศักยภาพของทรัพยากร และจัดเวลาที่ระดมความคิดจากชุมชนเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน อุดร ได้ร่วมรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพิ่มเติมจากการของโภศต์โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชนในช่วงเวลาต่างๆ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานของลัวะ อังกฤษเข้ามารำลูปปานป่าไม้ และส่งรามมาเอเชีย บูรพา อย่างไรก็ดี ข้อมูลที่ร่วมรวมมาทั้งหมด ไม่ได้มีการตรวจสอบความถูกต้องเพียงแต่นำเสนอในภาพรวม กว้างๆ หรือผิวนอกเพื่อประกอบการนำเสนอเรื่องการจัดการท่องเที่ยวท่านนี้ จึงทำให้ขังไม่มีข้อมูลที่ลุ่มลึกทางด้านวิชาการที่จะใช้เป็นฐานในการค้นคว้าต่อ เนื่องจากจุดประสงค์ของโครงการไม่ได้ศึกษาโบราณคดีและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของอ่าเภอปายโดยตรง

สถาปัตยกรรมอ่าเภอปาย (2548) เรื่อง “โครงการสืบคันประวัติหมู่บ้าน อ่าเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จุดประสงค์ของการรวบรวมประวัติศาสตร์หมู่บ้าน กีเพื่อเป็นสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่น และให้คนที่อาศัยอยู่ในอ่าเภอปาย ได้ทราบประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น การรวบรวมดำเนินโดยคณะกรรมการบริหารสถาปัตยกรรมอ่าเภอปาย ที่มีนายบัณฑิต แสนคำเป็นประธานสถาปัตยกรรมอ่าเภอปาย โดยมีผู้รู้ของแต่ละหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านของทุกหมู่บ้าน และสำนักงานปกครองอ่าเภอปาย เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ เอกสารชิ้นนี้เป็นการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแต่ละหมู่บ้าน ประชาราษฎร์ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพลศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นเอกสารให้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหมู่บ้านต่างๆ ไม่มีรายละเอียดมากนัก เพราะมีการกำหนดแบบฟอร์มเพื่อบันทึกรายละเอียดต่างๆ ให้อยู่ในรูปแบบเดียวกัน แต่ก็สามารถพอที่จะสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในภาพรวมได้ ข้อมูลของแต่ละหมู่บ้านก็มีความไม่สม่ำเสมอในการรวบรวม อาจจะเกี่ยวข้องกับการมีผู้รู้ประจำหมู่บ้าน หากหมู่บ้านใดมีประษฐ์ท้องถิ่นที่ร่วมรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตนก็จะมีเรื่องที่สืบคันไปได้หลายร้อยปี เช่นบ้านเวียงเหนือ บ้านเวียงใต้ เป็นต้น อย่างไรก็ดี งานรวบรวมชิ้นนี้นับว่าเป็นงานที่สำคัญพระเป็นการรวบรวมความรู้โดยคนภายในท้องถิ่นเอง

และเอกสารฉบับล่าสุดที่รวบรวมข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพลศ บุคลคลสำคัญ ในท้องถิ่น คือ “หนังสือประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน” ซึ่งรวบรวมและเรียบเรียง โดยสำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2549) หนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะสืบคัน ย้อนรอยความเป็นมาของเมืองแม่ฮ่องสอนจากหลักฐานทางโบราณคดี และโบราณวัตถุ โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (CEO) ปีงบประมาณ 2549 เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมบทความ ของนักวิชาการที่ได้มาบรรยายในการประชุมระดมความคิดเรื่องสืบคันประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งจัดในปีเดียวกัน และนักวิชาการประจำสำนักงานวัฒนธรรมก็ได้ร่วมรวมข้อมูลเอกสารและสัมภาษณ์บุคลคลสำคัญท้องถิ่นเพิ่มเติม มีเนื้อหาของการค้นคว้าใหม่ เช่นงานโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และข้อมูลที่ละเอียดขึ้นของหลักฐานทางโบราณคดีของอ่าเภอปาย เช่นเรื่องของแหล่งโบราณคดีเวียงน้อย ซึ่งไม่มีในเล่มแรก คือ“วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแม่ฮ่องสอน”

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสนับสนุนทรัพยากรทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชุมชนในอ่าเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นอกจากนี้การจัดลำดับเนื้อหาภายในเล่มก็มีการเรียงลำดับตามเวลา เช่น โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของแม่ฮ่องสอน ยุคประวัติศาสตร์ของแม่ฮ่องสอน บุคลากรประวัติศาสตร์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และผู้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัด ประวัติศาสตร์แม่ฮ่องสอนที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศ บรรดากัมพูชาธรรมและธรรมชาติของจังหวัด แม่ฮ่องสอน และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สำหรับภาพรวมของหนังสือนี้ ยังขาดการวิเคราะห์ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่เรียนรู้ และเนื้อหา yang ไม่ได้ละเอียดมากนัก การเรียนรู้ยังไม่สามารถจะทำให้กลมกลืนเป็นเอกภาพ อย่างไรก็ตี หนังสือเล่มนี้จัดว่าเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่ดีสำหรับการค้นคว้าต่อไป

3.2 ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของอำเภอปาย

การศึกษาภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่อาศัยอยู่ภายในอำเภอปายนี้จะจัดลำดับตามหลักฐานทางโบราณคดี เอกสารทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นักอพยضا หรือมนุษยา และการจัดแบ่งยุคสมัยในที่นี่ก็จัดเป็นเบื้องต้น เพื่อร่วมรวมหลักฐานต่างๆ ให้เป็นหมวดหมู่และเป็นระบบที่ง่ายแก่การศึกษาเปรียบเทียบกัน พื้นที่อื่นๆ ในภาคเหนือของประเทศไทย เพราะอำเภอปายไม่เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว ล้ำพัง แต่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมืองรอบๆ

สำหรับการจัดลำดับพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมในที่นี้ จะแบ่งออกเป็น 5 ช่วง เพื่อจัดหมวดหมู่ของหลักฐานทางโบราณคดีและข้อมูลจากประวัติศาสตร์นักอพยضا โดยปรับจากการจัดลำดับอายุสมัยของรัศมี ชูรงค์ (2547) และ สารสาด อ่องสกุล (2544) เป็นหลักสำหรับการเปรียบเทียบ และทำให้สามารถจะช่วยในการวิเคราะห์ว่าข้อมูลใดมีและข้อมูลใดยังขาดตอนอยู่ กือ 1) สมัยก่อนล้านนา 2) สมัยล้านนา 3) สมัยรัฐสมบูรณามาลวิธิราชย์ 4) สมัยสังคมโนโกรัฐที่สอง และ 5) สมัยปัจจุบัน อย่างก็ตี ผู้วิจัยก็จะระหนักร่วมกับการใช้ลำดับอายุสมัยจากจะมีความแตกต่างไปจากท้องถิ่นได้ และสามารถจะเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีการศึกษาวิจัยอย่างลุ่มลึกในอนาคต

3.2.1 สมัยก่อนล้านนา (35,000 ปีมาแล้ว-ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19)

ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนล้านนา แทนจะไม่มีหลักฐานปรากฏในเอกสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่ อาจจะเนื่องจากไม่ใช่หลักฐานที่พบเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น เศียรบัวดีรัง หรือพระพุทธชูป หรือจารึกมีเพียงเอกสารของโภศด กันธารส ที่อ้างถึงรายงานการสำรวจของพระครูปลัดกิวัตันธนจารย์ สุระมณี วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ ที่กล่าวถึงหลักฐานของลำพี่แม่นบ้านห้วยหก เป็นลำที่อยู่ห่างจากบ้านห้วยหกไปทางทิศตะวันตกประมาณ 1,500 เมตร พนชากรกรดูดและระแหงคล้ายกับรังไม่ให้อาหารเหลืออยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่ถูกชาวบ้านเผาไปเก็บหมุดแล้ว และเอกสารของสภาพัฒนธรรมประจำอำเภอปาย

นอกจากนี้ ยังได้รายงานว่าพบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ถ้าที่พบตามถ้ำพิมาน จำกัดอยู่ก็ตั้ง อยู่ทางใต้ของบ้านห้วยเอี้ย (โภศด กันธารส 2542: 183-84)

ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ที่สำรวจน์ได้จากเอกสาร ผู้วิจัยยังไม่ได้ไปตรวจสอบตามแหล่งโบราณคดีดังกล่าว จึงไม่สามารถจะยืนยันได้ว่าเป็นแหล่งโบราณคดีในวัฒนธรรมโลงไม้ หรือไม่ อย่างไรก็ตี ผู้วิจัยบรรจุข้อมูลนี้ไว้ในสมัยก่อนอาณาจักรล้านนา เพื่อจะได้ทำการศึกษาและตรวจสอบต่อไป

3.2.2 สมัยล้านนา (พ.ศ. 1839-2317)

สมัยล้านนาเป็นช่วงเวลาที่มีข้อมูลเกี่ยวกับอุปกรณ์ป่าไม้ที่สุด เพราะมีหลักฐานทางโบราณคดีประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุ รวมทั้งประวัติศาสตร์นักเดินทางที่มีการถ่ายทอดสืบทอดกันมาในแต่ละรุ่น

สำหรับประวัติของการตั้งเมืองปายนั้น มีข้อมูลจากดำเนินการที่มีการรวบรวมโดยราชญ์ห้องถิน คือครุจันทร์ อินทสาร (ดูภาคผนวกที่ 3 หัวข้อเสน่ห์ของปายในอดีต) และครุจังดี ใจแฝง สภាជัพนธรรมประจำอุปกรณ์ป่า (2548) และสภាជัพนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2549)

อาณาจักรล้านนาสมัยรุ่งเรือง (พ.ศ. 1898-2068)

เมืองปาย เป็นหัวเมืองสำคัญของอาณาจักรล้านนา โดยเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญในสมัยอาณาจักรล้านนารุ่งเรือง ในสมัยพญาออดเชียงราย และสืบทอดในสมัยพญาแกะเชษฐาราช

หลักฐานโบราณวัตถุที่สำคัญที่สันนับสนับสนุนการเผยแพร่ของพุทธศาสนาจากอาณาจักรล้านนาในสมัยพญาออดเชียงราย คือ เจริญวัดศรีเกิด ซึ่งกล่าวถึง “การสร้างมหาเจดีย์ในอาราม (วัด) ศรีเกิด หรือวัดหนองบัว (ร้าง) เพื่ออุทิศถวายผลบุญแด่ พระภูมิและพระราชนาราด โดยพระมหาสามีสัทธธรรมราชรัตนเจ้า ระหว่างปี พ.ศ. 851-852 หรือปี พ.ศ. 2032-2033” (สุรศักดิ์ ศรีสำ光明 2549: 433)

นอกจากนี้ ก็ยังพบหลักฐานของพระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ที่มีรูปแบบศิลปะล้านนาที่นิยมสร้างในพุทธศตวรรษที่ 21 อยู่ในช่วงรัชสมัยของปลายรัชกาลพระเจ้าติโลกราช-พญาแกะเชษฐาราช (ดูรายละเอียดในบทที่ 4)

แหล่งโบราณคดีที่สำคัญคือ แหล่งโบราณคดีเวียงน้อย บ้านเวียงน้อย ตำบลเวียงเหนือ ที่สันนิษฐานว่าสร้างระหว่างสมัยพญาออดเชียงราย สมัยพญาออดเชียงราย (พ.ศ. 2030-2038) กษัตริย์ล้านนาลำดับที่ 10 เป็นราชนัดดาของพระเจ้าติโลกราช และใช้ต่อเนื่องจนกระทั่งสมัยพญาแกะเชษฐาราช (พ.ศ. 2068-2081) ซึ่งเป็นช่วงที่อาณาจักรล้านนาเริ่มสืบทอด พญาแกะเชษฐาราช หรือพระเมืองเกณกล้า หรือพญาอ้าย เป็นพระอนุชาของพญาแก้ว ก่อนหน้าที่จะทรงราชย์เป็นกษัตริย์ล้านนา ทรงครองเมืองน้อย ซึ่งซื้อเมืองปราກฎในด้านหน้าพื้นเมืองเชียงใหม่ ใช้เป็นสถานที่สำหรับกักกันพระมหากษัตริย์ที่ถูกกอดดอนจากราชสมบัติ หรือพระราชาวังค์ที่พระมหากษัตริย์ไม่ไว้วางพระบาททุกทัย ซื้อเมืองปราගฎเป็นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าติโลกราช และมาอีกหลายรัชกาล จนกระทั่งองค์สุดท้ายคือพญาแกะเชษฐาราช (สุรศักดิ์ ศรีสำ光明 2549: 420-39)

งานศึกษาของสรัสวดี อ่องสกุล (2544: 204-206) ได้วิเคราะห์ว่าในช่วงพ.ศ. 2068 เป็นต้นมาสถาบันพระมหากษัตริย์ของอาณาจักรล้านนาเริ่มอ่อนแอ กรณีของพญาแกะเชษฐาราช ทรงครองเมืองน้อย ทำให้ไม่มีฐานอำนาจที่เชียงใหม่เมื่อขึ้นเป็นกษัตริย์ทำให้มีอุปสรรคในการปกครอง ถูกต่อต้านจากบุญนาง ทรงถูกปลดออกจากตำแหน่งเมื่อ พ.ศ. 2081 และตอนหลังถูกเชิญให้กลับไปครองราชย์ครั้งที่ 2 ระหว่างพ.ศ. 2086-2088 กีดูกลงพระชนม์ ดังนั้นแหล่งโบราณคดีเมืองน้อยจึงเป็นสถานที่สำคัญต่อความเข้าใจของประวัติศาสตร์ล้านนา ก่อนการปกครองของพม่า

นอกจากนี้ยังพบว่ามีโบราณสถานกระจายในพื้นที่ต่ำลงต่างๆ ของอุปกรณ์ป่า (ดูรายละเอียดในบทที่ 4)

อาณาจักรล้านนาสมัยตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า

(พ.ศ. 2101-2317)

อาณาจักรล้านนาสมัยตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าเป็นเวลา 200 ปี มีราชวงศ์พม่าปกครองล้านนาถึง 3 ราชวงศ์ สมัยของพระเจ้าบุเรงนอง (พ.ศ. 2101) จนกระทั่งพ.ศ. 2317 สมัยพระเจ้าตากสินในปัจจุบัน เรายังไม่มีความรู้เกี่ยวกับเมืองปายในช่วงที่อาณาจักรล้านนาตกเป็นประเทศราชของพม่า เมื่อเปรียบเทียบกับเชียงแสน ซึ่งได้รับการยกฐานะเป็นศูนย์กลางเที่ยวนักท่องเที่ยวใหม่ หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงอิฐพล่องพม่าเก็บขึ้นไม่มีการศึกษา (สรัสวดี อ่องสกุล 2544: 223-254)

อาณาจักรล้านนาสมัยเป็นเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม

(พ.ศ. 2325-2442)

ช่วงเวลานี้ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้ากาวิละ-พระเจ้าอินทร์ หรือสุริยวงศ์ของล้านนา และตรงกับสมัยรัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 5

ในสมัยพระเจ้ามหิดล ประทุม เจ้าผู้ครองเชียงใหม่ของล้านนา ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ส่งเจ้าแก้วเมืองมาไปคล้องช้าง พนว่าเมืองปายมีลักษณะเหมือนเมืองเชียงใหม่ จึงแนะนำให้เจ้าล่างซอข้ายไปสร้างวิหารใหม่ในที่รับกลางหุบเขาปาย เมื่อพ.ศ. 2375 ปัจจุบันคือบ้านวิเชียงไถ (สถาปัตยกรรมประจำอาเภอปาย 2548: 1)

3.2.3 สมัยรัชสมบูรณญาสิทธิราชย์ (พ.ศ. 2417-2474)

สำหรับสมัยรัชสมบูรณญาสิทธิราชย์ เป็นสมัยที่ครอบคลุมระหว่างรัชสมัยของพระเจ้าอินทร์ หรือสุริยวงศ์-พลตรีเจ้าแก้ววรรูป แห่งเชียงใหม่ ตรงกับรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-พระปูกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เหตุการณ์สำคัญในสมัยนี้ที่เกี่ยวข้องกับปาย คือ เมื่อพ.ศ. 2443 รัฐบาลสยาม จัดการปกครองมณฑลพายัพ ยกเมืองแม่ส่องสอน บุนยวน เมืองยวาน และเมืองปาย เป็นอำนาจ เรียกว่าเชียงใหม่ตะวันตก

และการทำไม้สักในเขตจังหวัดแม่ส่องสอนอยู่ภายใต้สัมปทานที่บริษัทบอนเบย์ เนอร์ม่าของอังกฤษ พ.ศ. 2434 ได้รับจากรัฐบาลสยาม เป็นเวลา 50 ปี จนกระทั่งพ.ศ. 2472 บริษัทได้สร้างสำนักงานสาขาตามเมืองต่างๆ ตั้งแต่ปายจนถึงแม่สะเรียง (สถาปัตยกรรมประจำจังหวัดแม่ส่องสอน 2549: 154) ซึ่งของการทำไม้สักของบริษัทบอนเบย์ เนอร์ม่ามีประวัติศาสตร์悠久 เคยนำไม้มาขายในประเทศไทย เช่นมาอยู่ที่ปาย เพื่อรับจ้างตัดไม้สัก เช่นกระหรี่ยง ไทยใหญ่ ซึ่งทำหน้าที่ในมัดซุงให้เป็นแพ คันไทยใหญ่ปัจจุบันตั้งรกรากที่บ้านแม่สี่ (อุดร วงศ์ทับทิม และคณะ 2545)

3.2.4 สมัยสังคมโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2484-2488)

สำหรับเหตุการณ์ในสมัยสังคมโลกครั้งที่สอง อำนาจปายก็มีหลักฐานที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์สังคมในครั้งนี้ แม้ว่าจะไม่ใช่สถานที่สำคัญเช่นที่อําเภอบุนยวน หรืออําเภอแม่สะเรียง

ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 เพื่อเดินทัพไปปูม่าและมลายู ต่อมาวันที่ 25 มกราคม 2465 รัฐบาลไทย โดยหลวงพิบูลสงคราม ประกาศส่งครามกับฝ่ายพันธมิตร (พวงเพชร สุรัตนกีรติ และคณะ 2543: 282-83) ญี่ปุ่นมีแผนการเดินทางไปสู่เดลี ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นอาณา尼คมของประเทศอังกฤษขณะนั้น โดยเข้าไปทางพม่าเพื่อโจรต้องกุญช่าก่อน เทือกเขาอินพาล เข้าโค钦มา และอินเดีย อย่างไรก็มีการประท้วงที่รุนแรง ระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน 2487 (www.search.com/reference/Battle_of_Imphal) และในที่สุดกองทัพญี่ปุ่น ก็ต้องถอนกลับ บาดเจ็บและล้มตายเป็นจำนวนมาก (ดูเอกสารภาคผนวกที่ 3 ในหัวข้อเสนอห้องป้ายในอดีต)

ป้ายเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง 2 ช่วงใหญ่ๆ คือ ในช่วงแรก เกี่ยวกับการสร้างทางเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ทหารญี่ปุ่นในการเดินทางไปปูม่า เส้นทางสำคัญคือแม่น้ำลี้-ปาย-แม่ส่องสอน-ขุนยวม-ต่อแพ-ห้วยตันนุ่น ทหารญี่ปุ่นกลุ่มแรกที่มาลี้ปาย คือกองเสบียง ได้มาจัดตั้งกองเสบียงที่วัดหลวง เมื่อประมาณ ระหว่างพ.ศ. 2484-85 หลังจากกองเสบียงก็ถูกกองทหารช่างพร้อมกับราชฎร์ไทยที่รับจ้างแรงงาน โดยมีการตั้งที่พักเรียงรายทางระยะ 3-5 กิโลเมตร จากป้าย-แม่น้ำเดิง-นาป่าคา-ปางทอง-น้ำริน-ปางหลวง-ถ้ำแม่อุ่นอง-บ้านท่าไคร้

และช่วงที่สอง เกี่ยวกับการถอยของกองทัพญี่ปุ่น เมื่อพ.ศ. 2486 ซึ่งทยอยกลับมาเป็นกลุ่มๆ เข้ามาที่อำเภอปาย โดยมาพักที่วัดกลางเป็นที่ตั้งของสถานพยาบาล และทหารที่ตากฟังไว้ที่วัดกลางและวัดป่าขาม หลังจากสงครามเสร็จสิ้นประมาณ 2 ปี จอมพล. พิบูลสงครามได้สร้างบ้านพักจำนวน 3 หลังในตำบลเวียง หนึ่งปัจจุบัน และสร้างศาสนามบินปาย (ศาวัฒนธรรมประจำจังหวัดแม่ส่องสอน 2549: 177)

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ที่ 6 เชียงใหม่ได้จัดทำโครงการศึกษาเชิงอนุรักษ์แหล่งฝังศพทหารญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง จังหวัดแม่ส่องสอน ระหว่างปีพ.ศ. 2542-43 (สาหัสันน์ แน่นหนา และชิมณฑุ์ วิลัยลักษณ์ 2543) ได้สำรวจที่อำเภอปายพบแหล่งที่พักของทหารญี่ปุ่นจำนวน 7 แห่ง คือบ้านแม่นะ บ้านแม่นาเดิง ตัวอำเภอเมืองปาย (วัดกลาง วัดป่าขาม โรงเรียนบ้านเวียงใต้ บ้านห้วยปู-บริเวณศาสนามบินอำเภอปาย) วัดน้ำสู บ้านท่าปาย โปงน้ำร้อน และบ้านทุ่งยาง แหล่งที่ฝังศพจำนวน 5 แห่ง คือทุ่งนาบ้านแม่นาเดิง ที่ว่างระหว่างวัดกลางและวัดป่าขาม หัวศาสนามบินปายบ้านห้วยปู ด้านมะม่วงปากทางเข้าบ้านทุ่งยาง และเชิงคอຍอีค่าง อย่างไรก็ได้ สถานที่ดังกล่าวยังไม่ได้มีการขุดค้นตรวจสอบ

3.2.5 สมัยปัจจุบัน (พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน)

สมัยปัจจุบัน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทั่วไปของประเทศไทยในปัจจุบันที่อยู่ในอำเภอปาย เนื่องจากป้ายกลาโหมเป็นเมืองที่อยู่ในเส้นทางการค้าระหว่างเชียงใหม่กับแม่อ่องสอน จึงมีคนหลายกลุ่มจากทั่วเชียงใหม่ แม่อ่องสอน แพร่ น่าน และภูมิภาคอื่นๆ ข้ามเข้ามาอยู่เพื่อการค้าขาย เช่นชาวจีนส่วนใหญ่มาจากญี่ปุ่น (ดูเอกสารภาคผนวกที่ 3 หัวข้อเสนอห้องป้ายในอดีต) ป้ายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจังเมื่อมีการสร้างทางหลวงหมายเลข 1095 จากเชียงใหม่ถึงปาย เมื่อพ.ศ. 2528 ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางชีพ เช่นการปลูกพืชเพื่อการพาณิชย์ แทนข้าว มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในช่วงพ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ที่เริ่มมีการไล่บ่าของวัฒนธรรมเมือง และวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งมาพร้อมกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเพื่อท่องเที่ยวที่อำเภอปาย รวมทั้งมีการขยายตัวของคนจากภาคใต้ กรุงเทพฯ และจังหวัดต่างๆ รวมทั้งชาวต่างชาติเข้ามาอยู่ในปายมากขึ้น มีสัดส่วนของคนนอกจำนวนมากกว่า คนในที่มีกำลังซื้อ/จ่าย และมีการขยายตัวของชิ้งทรัพยากรเพื่อจัดการการท่องเที่ยว หรือแสวงหาผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทำให้ป้ายกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงในขณะนี้ (ดูใน หล่อชนวนพิชัย 2549)

3.3 สรุป

จากการประเมินสถานภาพของความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของอำเภอปาย ทำให้ทราบว่าป้ายเป็นพื้นที่ซึ่งมีความเก่าแก่ไม่น้อยกว่า 500 ปีมาแล้ว หลักฐานจากคำบอกเล่ารายงานว่ามีความแก่แก่นมากกว่านี้ เพราะพบร่องรอยของโลงผีแม่น แต่ก็ยังไม่สามารถจะยืนยันได้ เพราะไม่มีการสำรวจและตรวจสอบว่ามีจริงหรือไม่ อย่างไรก็ได้ พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่ประมวลในข้างต้น แสดงว่าป้ายมีการอยู่อาศัยของคนอย่างต่อเนื่อง มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งหากเราสามารถจะทำการศึกษาอย่างละเอียดและเป็นระบบก็จะทำให้เข้าใจถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน เพราะแต่ละหมู่บ้านล้วนมีประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลที่รวบรวมมานั้นแสดงให้เห็นว่าเรามีข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองปายน้อยมาก และไม่สม่ำเสมอจึงเปรียบเสมือนจิกซอว์ที่ขาดวินอู๋

บทที่ 4

ผลการสำรวจ

รัศมี ชูทรงเดช

หลักฐานทางโบราณคดีจากการสำรวจ ลักษณะ และรวมรวมข้อมูลเอกสาร สามารถนำมาจัดจำแนกหมวดหมู่เพื่อทำให้ทราบศักยภาพของพื้นที่ในแต่ละข้อมูล และเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการค้นคว้าวิจัยต่อไป คือ

4.1 ข้อมูลทางโบราณคดี

4.1.1 แหล่งโบราณคดี

แหล่งโบราณคดีส่วนใหญ่ เป็นศาสนสถานที่ก่อสร้างในสมัยล้านนา แต่ยังไม่สามารถระบุอายุสมัยได้ทุกแห่ง

ตำบลเวียงเหนือ

1. แหล่งโบราณคดีเวียงเหนือ

ที่ตั้ง	บ้านเมืองน้อย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
สภาพของแหล่งโบราณคดี	เป็นวัดขนาดเล็ก มีร่องรอยของชาลาเจดีซึ่งมีร่องรอยถักกลอนขุดคื้น และโบราณสถานหลงเหลืออยู่ มีการบูรณะกำแพงแก้วใหม่ วัดนี้เรียกว่า “วัดหลวง” เมืองน้อย ตั้งอยู่ในทุ่นนาตอนบนของลุ่มน้ำปาย
อายุสมัย	ระหว่างสมัยเจ้าพระญาอยอดเชียงราย-เจ้าพระญาเมืองเกสเชฏฐราช ประมาณ พุทธศตวรรษที่ 21
ข้อคิดเห็น	ปรากฏชื่อเมืองน้อยในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ สันนิษฐานว่า เมืองน้อยเป็นชุมชนโบราณในสมัยล้านนา ใช้เป็นสถานที่กักกันของพระมหากษัตริย์ที่ถูกกอดด่อนออกจากกราชสมบัติ หรือพระราชวงศ์ที่พระมหากษัตริย์ไม่ไว้พระราชทรัพย์ ชื่อเมืองปราภูเป็นครั้งแรกในสมัยของพระเจ้าติโลกราช และต่อมาอีกหลายชากาล จนกระทั่งองค์สุดท้ายคือรัชกาลเจ้าพระญาเมืองเกสเชฏฐราช
อ้างอิง	ปัจจุบันมีพระเจ้าพրายาอยู่ในบริเวณวัด 1 รูป (สำรวจเมื่อพ.ศ. 2549) สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ 2549: 420-39

2. แหล่งโบราณคดีเวียงเหนือ

ที่ตั้ง อยู่ในเขตบ้านเวียงเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 สภาพของแหล่งโบราณคดี เป็นเนินดินมีขนาดประมาณ 500-600 และมีคูน้ำและคันดินเป็นกำแพง
 ล้อมรอบ มีประตู 4 ทิศ ໄร์ คูเมือง กว้าง ระหว่าง 5-8 เมตร และลึก
 ประมาณ 3.5 เมตร ไม่พบร่องรอยโบราณสถานภายในเมือง สภาพ
 ปัจจุบัน ภายในมีการตั้งบ้านเรือน วัด และสถานที่ราชการ

อายุสมัย พ.ศ. 1860 โดยไทยใหญ่

ข้อคิดเห็น

ชุมชนได้ทำการอนุรักษ์พื้นที่ภายในเมืองโบราณไว้ ไม่ให้มีการก่อสร้างอาคารใดๆ
 ภายในเมือง จึงไม่มีการทำลายเกิดขึ้น

อ้างอิง คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ 2542: 81-82, สำนักงาน
 วัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน 2549, สถา瓦ตุนธรรมประจำอำเภอปาย 2548: 48-50

3. โบราณสถานร้าง 1

ที่ตั้ง บ้านกวนห่อ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สภาพของแหล่งโบราณคดี เจดีย์วัดเก่า

อายุสมัย ไม่ทราบอายุ

ข้อคิดเห็น ควรสำรวจและตรวจสอบต่อไป

อ้างอิง สถา瓦ตุนธรรมอำเภอปาย 2548: 62

ตำบลแม่ธี้

1. โบราณสถานร้าง 1

ที่ตั้ง บ้านแม่ธี้ ตำบลแม่ธี้ ออำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สภาพของแหล่งโบราณคดี เป็นวัดขนาดเล็ก มีร่องรอยของพระราชอุปถัมภ์บูรณะโดย อยู่ทางทิศ
 ตะวันออกของหมู่บ้าน

อายุสมัย ไม่ทราบอายุ

ข้อคิดเห็น ชุมชนต้องการให้มีการบูรณะเพื่อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน และไม่
 ต้องการสร้างถนนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเหมือนพระราชอุปถัมภ์อื่น

อ้างอิง สถา瓦ตุนธรรมอำเภอปาย 2548: 88, สำรวจเมื่อเดือนธันวาคม 2549

2. โบราณสถานร้าง 2

ที่ตั้ง บ้านแม่ยืน ตำบลแม่ธี้ ออำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สภาพของแหล่งโบราณคดี เป็นเนินขนาดใหญ่ มีร่องรอยอาคารโบราณสถาน เจดีย์ มีร่องรอยการ
 ถูกลักลอบบุกค้นหลายครั้ง

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการสมานทวิพากษ์ทางวัฒนธรรม
 อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อายุสมัย	พนจาบรีกัดศรีเกิด ที่ถูกนำไปเก็บไว้ที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 22 สมัยล้านนา อายุประมาณพ.ศ. 2032-2033
ข้อคิดเห็น	สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นวัดขนาดใหญ่และกว้างกว้างมาก แต่ปัจจุบันถูกทิ้งร้างไป จึงควรจะต้องทำการขึ้นทะเบียนและบันทึกไว้เบื้องต้น หากมีการศึกษาในรายละเอียดสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปได้ในอนาคต
อ้างอิง	สำรวจเมื่อเดือน 4 ธันวาคม 2549

3. โบราณสถานร้าง 3

ที่ตั้ง	บ้านแม่เย็น ตำบลแม่สี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
สภาพของแหล่งโบราณคดี	เป็นเนินขนาดเล็ก มีร่องรอยอาคารโบราณสถาน
อายุสมัย	ไม่ทราบอายุ
ข้อคิดเห็น	สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นวัดขนาดเล็ก อยู่ภายในเกษตร์เซาส์ ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกปรับโฉมเพื่อการสร้างเกษตร์เซาส์หรือบ้านเรือนในอนาคต จึงควรจะต้องทำการขึ้นทะเบียนและบันทึกไว้เบื้องต้น หากมีการศึกษาในรายละเอียดสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปได้ในอนาคต
อ้างอิง	สำรวจเมื่อเดือน 4 ธันวาคม 2549

4. โบราณสถานร้าง 4

ที่ตั้ง	บ้านแม่ปิง ตำบลแม่สี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
สภาพของแหล่งโบราณคดี	เป็นเนินขนาดเล็ก มีชาภกอิฐเป็นลานกว้างประมาณ 3 แห่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 800 เมตร
อายุสมัย	ไม่ทราบอายุ
ข้อคิดเห็น	สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นวัดขนาดเล็ก จึงควรจะต้องทำการขึ้นทะเบียนและบันทึกไว้เบื้องต้น หากมีการศึกษาในรายละเอียดสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปได้ในอนาคต
อ้างอิง	สภารัฐธรรมประจำอำเภอปาย 2548: 86

ตำบลโป่งสา

1. โบราณสถานร้าง 1

ที่ตั้ง	บ้านห้วยเดื่อ ตำบลโป่งสา อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
สภาพของแหล่งโบราณคดี	ขาดปรักหักพังของสิ่งก่อสร้างในสมัยโบราณ
อายุสมัย	ไม่ทราบอายุ
ข้อคิดเห็น	ควรดำเนินการสำรวจและตรวจสอบ

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสมานท่วงทายการทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชนชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อ้างอิง ศภาณุธรรมอำเภอปาย 2548: 70

2. โบราณสถานร้าง 2

ที่ตั้ง	บ้านโป่งสา ตำบลโป่งสา อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
สภาพของแหล่งโบราณคดี	วัดร้าง 2-3 แห่ง ถูกทำลายเพื่อหาห้องมีค่า
อายุสมัย	ไม่ทราบอายุ คนท้องถินคิดว่าเป็นของลัวะ
ข้อคิดเห็น	ควรดำเนินการสำรวจและตรวจสอบ
อ้างอิง	ศภาณุธรรมอำเภอปาย 2548: 66

3. โบราณสถานร้าง 3

ที่ตั้ง	บ้านห้วยไร' (ชุมชนอก) ตำบลโป่งสา อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
สภาพของแหล่งโบราณคดี	วัดร้าง
อายุสมัย	ไม่ทราบอายุ คนท้องถินคิดว่าเป็นของลัวะ
ข้อคิดเห็น	ควรดำเนินการสำรวจและตรวจสอบ
อ้างอิง	ศภาณุธรรมอำเภอปาย 2548: 69

ตำบลเมืองแปง

1. โบราณสถานร้าง 1

ที่ตั้ง	บ้านสนสา ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
สภาพของแหล่งโบราณคดี	พระธาตุเจดีย์ วัดเก่า
อายุสมัย	ไม่ทราบอายุ
ข้อคิดเห็น	ควรดำเนินการสำรวจและตรวจสอบ
อ้างอิง	ศภาณุธรรมอำเภอปาย 2548: 21

4.1.2 โบราณวัตถุที่สำคัญ

โบราณวัตถุที่สำคัญโดยเฉพาะคิลารีกและพระพุทธรูปนั้นมีการศึกษารูปแบบศิลปะและอ่านจากโดย ดร. ชันส์ เพนน์ นักประวัติศาสตร์และนักจารึกล้านนา จากสถาบันวิจัยลังกawi มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และนาย สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ นักประวัติศาสตร์ศิลปะ-โบราณคดี ซึ่งปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑ์ กรมศิลปากร

ตำบลเวียงเหนือ

1. พระพุทธรูปปางมารวิชัยสำริด

สถานที่เก็บ	วัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
อายุสมัย	ศิลปะล้านนา อายุประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 21
อ้างอิง	สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ 2549: 434

ตำบลเวียงใต้

1. พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด

สถานที่เก็บ	วัดหลวง ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ความสำคัญ	เจริญที่ฐานพระพุทธรูป
รายละเอียด	เจริญระบุว่าหล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2028
อายุสมัย	ศิลปะล้านนา จากรากฐานเมื่อประมาณ พ.ศ. 2028 ตรงกับสมัยปลายรัชกาลพระเจ้าตติโลกราช
อ้างอิง	สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ 2549: 435

2. พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด

สถานที่เก็บ	วัดน้ำழู ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
อายุสมัย	ศิลปะล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 21
อ้างอิง	สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ 2549: 435

ตำบลแม่มื้อ

1. ศิลาเจริญวัดศรีเกิด

สถานที่	วัดคอนมูล (วัดหนองแปลง) ตำบลแม่นาเติง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ความสำคัญ	เจริญที่ฐานพระพุทธรูป
รายละเอียด	กล่าวถึงการสร้างมหาเจดีย์ในอาราม (วัดศรีเกิด) หรือวัดหนองบัว (ร้าง) เพื่ออุทศถวายผลบุญแด่เจ้าพระญาຍอดเชียงรายและพระราชนารดา โดยพระมหาสาวีสัทธรรมราชรัตนเจ้า
อายุสมัย	ศิลปะล้านนา จากรากฐานเมื่อประมาณ พ.ศ. 2032-2033
อ้างอิง	สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ 2549: 433-34

ตำบลแม่นาเติง

1. พระพุทธชูปีปางมารวิชัยสำริด

สถานที่	วัดดอนมูล (วัดหนองแปลง) ตำบลแม่นาเติง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ความสำคัญ	อารีกที่ฐานพระพุทธรูป
รายละเอียด	กล่าวถึงเจ้าเมืองปาย หรือ เจ้าหนี่นพายศรีชุมจินดา สร้างพระพุทธชูปีปางน้ำหนักสี่ หมื่นห้าพัน磅
อายุสมัย	ศิลปะล้านนา หล่อเมื่อพ.ศ. 2045 (ตรงกับรัชกาลเจ้าพระยาเมืองแก้ว พ.ศ. 2038- 2068)
อ้างอิง	สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ 2549: 420-39

2. สมุดคัมภีร์ใบลาน

สถานที่	วัดหนองแปลง ตำบลแม่นาเติง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
อายุสมัย	อารีกบนใบลาน ภาษาไทยใหญ่ อายุประมาณ 100 กว่าปี มีจำนวนไม่น้อยกว่า 100 เล่ม
อ้างอิง	จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดหนองแปลง เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2550

ตำบลทุ่งยาง

1. พระพุทธชูปีปางมารวิชัยสำริด 1

สถานที่	วัดทุ่งยาง ตำบลทุ่งยาง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
อายุสมัย	ศิลปะล้านนา อายุประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 21
อ้างอิง	สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ 2549: 435

2. พระพุทธชูปีปางมารวิชัยสำริด 2

สถานที่	วัดทุ่งยาง ตำบลทุ่งยาง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
อายุสมัย	ศิลปะล้านนา อายุประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 21
อ้างอิง	สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์ 2549: 435

4.2 ข้อมูลแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรม

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อช่วยในการประเมินศักยภาพของแต่ละชุมชนในการจัดการทรัพยากรากฟ่างวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรมนั้น ผู้วิจัยใช้ข้อมูลเอกสารเป็นหลัก โดยเฉพาะของสถาบันวัฒนธรรมประจำอำเภอปาย (2549) สำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2549) และงานวิจัยของอุดม วงศ์ทับทิมและคณะ (2545)

ตำบลเดียงใต้

มีสถานที่ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามีความสำคัญ มีจำนวน 9 แห่ง คือ

1. วัดหลวง

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนไทยใหญ่

2. วัดป้าหมาย

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนไทยใหญ่ รวมทั้งประวัติศาสตร์สังคมโน골ครังที่ 2

3. วัดกลาง

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

4. ศาลเจ้าพ่อเมืองเหล็ก

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

5. ภู่เจ้าฟ้า

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

6. ภู่พระสองพี่

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

7. เสาหลักเมือง

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

8. ขัวมูง

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

9. วัดน้ำสู

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ตำบลเมืองแปง

มีสถานที่ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามีความสำคัญ มีจำนวน 4 แห่ง คือ

1. วัดเมืองแปง

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนดังเดิม

โครงการวิจัยระดับสื้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสมานทวิพยากรทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. รอยพระพุทธบาท

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน รวมทั้งความเชื่อดั้งเดิม

3. เจดีย์พระธาตุค่า บ้านสนบสา

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน รวมทั้งความเชื่อดั้งเดิม

4. รอยพระพุทธบาท

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน รวมทั้งความเชื่อดั้งเดิม

ตำบลทุ่งยาง

มีสถานที่ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามีความสำคัญ มีจำนวน 3 แห่ง คือ

1. วัดไทยใหญ่ บ้านทุ่งโป่ง

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

2. วัดทุ่งยาง บ้านทุ่งยาง

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

3. พระธาตุจอมแจ้ง บ้านตีนดอย

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ตำบลเวียงเหนือ

มีสถานที่สำคัญ จำนวน 6 แห่ง คือ

1. วัดศรีดอนชัย

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

2. วัดโป่งเวียงเหนือ

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

3. เจดีย์หลวง บ้านเวียงน้อย

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนตั้งแต่สมัยล้านนา

4. เจดีย์ดอยกองมู บ้านกิงหน่อ

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสมานทวิพากษาระหว่างวัฒนธรรม
อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5. รอยพระพุทธบาท บ้านกุงทอง

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน

6. บ้านพักสามหลังของจอมพลป. พิบูลสงคราม

คุณค่า ปัจจุบันลูกรือถอนไปโดยความรู้สึกที่ไม่ถึงการณ์ แต่สถานที่ยังคงมีคุณค่าและความหมายต่อประวัติศาสตร์สังคมไทยอย่างมาก

ตำบลแม่เมี้ยน

มีสถานที่ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามีความสำคัญ มีจำนวน 1 แห่ง คือ

1. วัดพระธาตุแม่เมี้ยน บ้านแม่เมี้ยน

คุณค่า มีความหมายกับชุมชนท้องถิ่น และช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิม

ตำบลแม่นาเติง

มีสถานที่ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามีความสำคัญ มีจำนวน 2 แห่ง คือ

1. ศาลาบ้านเจ้าเมือง บ้านแม่นาเติง

คุณค่า มีความหมายต่อความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น

2. วิหารเก่าแก่ บ้านม่วงสร้อย

คุณค่า ศิลปะพื้นเมืองผสมไทยใหญ่ ช่วยทำให้ทราบประวัติศาสตร์ชุมชน

4.3 ข้อมูลเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนา

การพัฒนาโครงการวิจัยให้เต็มรูปแบบ จำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ว่ามีทิศทางอย่างไร ซึ่งแต่ละองค์กรบริหารส่วนตำบลได้จัดทำแผนพัฒนาสามปี (2550-2552) ซึ่งโครงการฯ ได้รวมรวมเอกสารมาจำนวน 4 ตำบล ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ (2549) องค์กรบริหารส่วนตำบลเวียงใต้ (2549) องค์กรบริหารส่วนตำบลทุ่งยาง (2549) และองค์กรบริหารส่วนตำบลแม่นาเติง (2549)

โดยสรุป แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลต่างๆ ในอำเภอปาย เป็นแผนการพัฒนาท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดตามโครงการบูรณาการแผนชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและอาชีวะความยากจน แผนพัฒนาทั้งหมดจึงมีความคล้ายคลึงกัน ในที่นี้เสนอข้อมูลของแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาท้องถิ่น

4.3.1 การพัฒนาตามแผนพัฒนาจังหวัด (องค์กรบริหารส่วนตำบลทุ่งยางา 2549:24-26)

วิสัยทัศน์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน “จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รักษา สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนบทบาทการค้าชายแดน ดำเนินการตามแผนพัฒนาชีวิต”
มีอุปสรรคดังนี้

1. การจัดปัญหาความยากจน

แนวทางการพัฒนา

- มั่นคงในอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น
- เรียนรู้ และพัฒนาต่อ
- คนงานได้รับการพัฒนา

2. การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ

แนวทางการพัฒนา

- การเรียนรู้ตลอดชีวิต
- เชิดชูคุณค่าความเป็นไทย
- ประชาชนมีสุขภาพสมบูรณ์
- ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- พัฒนาการกีฬาสู่ความเป็นเลิศ

3. การพัฒนาเศรษฐกิจและการแข่งขัน

แนวทางการพัฒนา

- เพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร
- พัฒนาชีวิตจากการสามารถในการแข่งขัน
- สร้างเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- พัฒนา Logistic
- พัฒนาเครื่องมือทางเศรษฐกิจการเงินการคลัง

4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนา

- ความหลากหลายทางชีวภาพ
- บริหารจัดการทรัพยากรดิน
- บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
- ให้ชุมชนมีส่วนร่วม

5. การค้าชายแดนและความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน

แนวทางการพัฒนา

- สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

6. การบริหารจัดการที่ดี

แนวทางการพัฒนา

- ประชาชนพึงพอใจในการบริการ
- เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณ
- ลดขั้นตอนการทำงาน
- สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม
- ยกระดับการเรียนของบุคลากร

7. ความมั่นคงชายแดน

แนวทางการพัฒนา

- หมู่บ้านชายแดนเข้มแข็ง
- ป้องกัน/ปราบปรามการผลิตและเคลื่อนย้ายยาเสพติด
- สร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหม่ๆ

4.3.2 การพัฒนาตามแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน

(องค์การบริหารส่วนตำบลลุ่มยา 2549:26-27)

มีบทบาทสำคัญ ดังนี้

1. การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค

แนวทางการพัฒนา

- การพัฒนาโครงสร้างค้านการคมนาคมขนส่ง
- การพัฒนาปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

2. การพัฒนาเศรษฐกิจ การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรม หัตถกรรม และสินค้า OTOP

แนวทางการพัฒนา

- การพัฒนาศักยภาพด้านการประกอบอาชีพ
- ส่งเสริมการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน
- การส่งเสริมเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

3. การพัฒนาด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ

แนวทางการพัฒนา

- การส่งเสริมการเรียนรู้ การศึกษา
- การขัดปัญหาความยากจน
- การส่งเสริมสุขอนามัย การกีฬาและนันทนาการ
- การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

4. การพัฒนาด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนา

- การส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การสืบทอดวัฒนธรรมและการจัดการแหล่งเรียนรู้

5. การพัฒนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนา

- การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6. การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนา

- การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว
- การพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

7. การพัฒนาบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

แนวทางการพัฒนา

- การสร้างจิตสำนึกละพัฒนาปัจดิ์ความสามารถบุคลากรภาครัฐ
- การตรวจสอบและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม
- การปรับปรุงกฎระเบียบ วิธีการทำงานและการสร้างแรงจูงใจ
- การส่งเสริมประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคม

4.4 สรุป

ข้อมูลจากการสำรวจเบื้องต้นทั้งทางด้านนโยบาย แหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม และแผนพัฒนาทั้งในระดับจังหวัดและท้องถิ่น ทำให้ทราบสถานภาพของความรู้เกี่ยวกับนโยบาย ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชุมชนป้ายว่ามีเป็นอย่างไรที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ล้านนาและประวัติศาสตร์ไทย ข้อมูลดังกล่าวสามารถจะช่วยในการวางแผนเพื่อพัฒนาและจัดการแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมก่อนที่จะถูกทำลายโดยการพัฒนาของเมือง

บทที่ 5

การจัดเวทีระดมความคิด

นุชนาภา ก. ชุมดี และศิริวรรณ สิริวนิชย์

โครงการสำรวจภูมิหลังของสังคมและวัฒนธรรมเมืองปายดำเนินการจัดเสวนาเวทีต่างๆ 3 เวที เพื่อรวบรวมข้อมูลความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับข้อก่อป芽จากนักประชารุ่งท่องถิน ชุมชน และนักวิชาการในเวลาอันจำกัด ซึ่งจะช่วยในการสืบค้นเอกสารและสำรวจพื้นที่

เวทีระดมความคิด 3 ครั้ง ประกอบด้วย ครั้งที่ 1 “เสนอหัวข้อในอดีต” ครั้งที่ 2 “ของดีเมืองปาย” และครั้งที่ 3 “อนาคตปายไปทางไหน?” ซึ่งมีผลการดำเนินงานดังต่อไปนี้

5.1 โครงการสำรวจภูมิหลังของสังคมและวัฒนธรรมเมืองปาย ครั้งที่ 1 เรื่อง “เสนอหัวข้อในอดีต”

ในการจัดเสวนาครั้งนี้ เป็นการร่วมความรู้เกี่ยวกับ โบราณคดีและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมทุกด้านในอดีตของเมืองปายavana ภายใต้หัวข้อการเสวนาในหลายประเด็น เพื่อให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับป芽จากวิทยากร ท่องถินและนักวิชาการเฉพาะสาขา เพื่อนำไปสู่การระดมความคิดสำหรับการแนวทางการสืบค้นประวัติศาสตร์ ในอนาคต ซึ่งการจัดเวทีครั้งนี้ทำให้เราทราบข้อมูลพื้นฐานที่เป็นความรู้ทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองปาย เพื่อใช้ในการพัฒนา จัดการ พื้นที่ และอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยมีความรู้ดังเดิมเหล่านี้ เป็นฐานของการศึกษาสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

ประเด็นที่ 1 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองปาย ในหัวข้อเรื่อง “ประวัติศาสตร์เมืองจากมุมมอง ท่องถิน” ของ ครุจันทร์ อินทสาร และ “ประวัติศาสตร์หมู่บ้านในเมืองปายปัจจุบัน” ของบัณฑิต แสนคำ ซึ่งเป็นประชารุ่งท่องถินเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ท่องถินที่ได้ศึกษาจากเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์และความทรงจำ ช่วยให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองปายรวมทั้งพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชาวเมืองปาย และมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์ โดยที่อ่านเอกสารประกอบด้วยเมืองที่มีความสำคัญหลักๆ ในประวัติศาสตร์ 3 เมือง คือ เมืองน้อย เมืองปายและเมืองแปง ที่มีความสัมพันธ์กับเมืองอื่นๆ ที่มีพื้นที่เกี่ยวเนื่องกัน เช่น พื้นที่ปางมะผ้า พื้นที่เวียงแหง นอกจากนี้ ชุมชนโบราณเมืองน้อยที่นำเสนอด้วยคุณลักษณะ ทำให้เห็นความสำคัญของแหล่งที่ราบปายที่อยู่ในเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างเมืองต่างๆ เช่น เรียงใหม่ พม่า เป็นต้น

ประเด็นที่ 2 ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของเมืองปาย จากการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับเมืองปาย โบราณพูดว่ามีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เมืองปายหลายช่วงเวลา และหลากหลายชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ ท่องถินของปายมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ด้วยที่เมืองปายตั้งในบริเวณลุ่มน้ำปาย

- เป็นพื้นฐานที่เหมาะสมแก่การทำนายกรรมรรม
- เป็นเมืองรอยต่อใน 3 รัฐใหญ่ คือรัฐล้านนา รัฐเมืองหนองใหม่ (ตรงข้ามแม่น้ำส่องสอนในเขตพม่า) และรัฐกันดารวดี (หรือ พระรัตน์ หรือรัฐกะเหรี่ยงแดง) ในหัวข้อ “เมืองปายในประวัติศาสตร์ไทยใหญ่” ของ รฟ. เลิศเลื่อมใสซึ่งเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับชาวไทยอาม ที่อยู่ระหว่างเจนกับพม่า อธิบายภาพของการอพยพเคลื่อนย้ายมุ่งสู่ทางทิศตะวันตก และ ทิศใต้ ในรัฐล้าน ปาย และแม่น้ำส่องสอน
- ปายเป็นเมืองการค้า และในช่วงที่แม่น้ำส่องสอนทำสัมปทานป่าไม้กับอังกฤษก็ยิ่งส่งเสริมให้เกิดการอพยพแรงงานชาวไทยใหญ่ที่เข้ามาเป็นแรงงานและค้าขายในเมืองปายและแม่น้ำส่องสอนมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นการเข้ามาของชุมชนมุสลิม ที่เป็นชาวจีนยูนนาน ในหัวข้อ “ประวัติศาสตร์ชุมชนมุสลิมในเมืองปาย” ของคุณสมชาย บุญกร อธิบายว่าพื้นที่เมืองปายมีคนจีนมุสลิมที่เดินทางเข้ามาค้าขาย ทางเชียงตุง เชียงราย ฝาง แม่น้ำส่องสอน โดยมีกลุ่มที่เข้ามาค้าขายที่นี่ก่อนหน้าแล้ว บางคนแต่งงานกับคนพื้นเมืองที่เมืองปายแล้วด้วย原因ที่เมืองปาย
- ปาย ในฐานะที่เป็นเมืองตั้งขึ้นใหม่ ในช่วงสมัยเจ้าเจ็ดตน ที่เรียกว่า “ยุคเก็บผักใส่ถ้า เก็บข้าใส่เมือง” ทำให้มีการเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น กลุ่มลือ กลุ่มคนเมือง ซึ่งการเข้ามาของกลุ่มคนเหล่านี้ ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมในพื้นที่ เมืองปายมากขึ้น

ประเด็นที่ 3 การเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบันของเมืองปาย ทั้งในเรื่องของลักษณะทางกายภาพของเมืองปายในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน และการกระจายตัวของครัวเรือนผ่านแผนที่ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดปาย ในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งให้เห็นว่าการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้นกระจายตัวตามลุ่มน้ำ และขยายไปตามที่ราบลุ่ม และภายในช่วงหลังชุมชนได้ขยายตัวไปทางทิรานลุ่มตอนบนและทางตะวันตกมากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจกรรมชุมชนที่มีการขยายตัวมากแต่การปรับตัวของธุรกิจชุมชนที่มาจากการนำออกโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ เวียง ได้หรือตัวเมืองปายที่มีการใช้พื้นที่เพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว และที่น่าตระหนักคือการคืนคลานเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่เป็นการดำเนินชีพหลักของคนปาย ผลกระทบต่างๆ โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรน้ำที่เป็นปัญหาต่อส่วนร่วม

จากการตั้งถิ่นฐานและระดมความคิดในการเสนอครั้งนี้ทำให้เกิดการตั้งข้อสังเกตว่าต้องหาแนวทางร่วมมือระหว่างคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ เนื่องจากว่าปายเป็นพื้นที่ที่มีการเคลื่อนย้ายคนเข้าออกจำนวนมาก ดังนั้นจึงอยากรู้แนวทางความร่วมมือของคนทั้งสองฝ่ายที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในปาย เพื่อเรียกร้องให้คนปายรู้จักตนเองและรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ปอยกาดหลุ่ ประเพณีเลี้ยงผีเมือง เพราะการท่องเที่ยวที่ปายไม่ใช่แค่ตอนสุดท้ายแต่การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของคนที่เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และควรให้การท่องเที่ยวที่ปายเป็นอย่างที่เคยเป็น ไม่เช่นนั้นนักท่องเที่ยวที่มาปายก็จะรู้จักปายแต่เปลือก ไม่รู้จักสิ่งที่อยู่ข้างใน (คนปาย) นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมเสนอให้ผู้ที่มีอำนาจในการเรื่องของการขับเคลื่อนแนวทางที่เป็นรูปธรรม ร่วมกับชุมชนในการนำเสนอแผนพัฒนาต่างๆ

อย่างไรก็ดี ยังจะต้องมีการเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับเมืองปายอีกด้วยฯ ด้าน ทั้งด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานรวมทั้งประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ หรือเหตุการณ์ร่วมสมัยในพื้นที่ เมืองปาย เช่น เมืองปายในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และการให้สัมปทานและการจัดเก็บภาษีป่าไม้ในเมืองปาย เพื่อร่วมรวมเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในการร่วมสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนเมืองปาย

5.2 โครงการสำรวจภูมิหลังของสังคมและวัฒนธรรมเมืองปาย ครั้งที่ 2 เรื่อง “ของดีบ้านแม่สี่”

มีโจทย์หลักของการสำรวจนี้ได้ลดพื้นที่ศึกษาลงเป็นพื้นที่ตำบลแม่สี่ ซึ่งการเลือกจัดทำที่ที่บ้านแม่สี่ นั้น เนื่องจากบ้านแม่สี่มีหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ชุมชนที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในอำเภอปาย และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถเป็นตัวอย่างของกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ที่อยู่นักเขตเศรษฐกิจการท่องเที่ยว เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการสืบสานประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของปาย อันจะนำไปสู่การพัฒนาจัดการอย่างยั่งยืนและพอเพียงในพื้นที่รอบนอกอื่นๆ ผ่านหัวข้อสำรวจเรื่อง “ของดีบ้านแม่สี่”

ในการจัดสำรวจครั้งนี้จัดรูปแบบกิจกรรมเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 การสำรวจและทัศนศึกษาในพื้นที่บ้านแม่สี่และบ้านแม่เย็นเป็นหลัก เพื่อร่วมรับความรู้เกี่ยวกับโบราณคดีและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในอดีตของบ้านแม่สี่ และรูปแบบที่ 2 จัดทำที่ชาวบ้านเพื่อให้ผู้นำท้องถิ่น ประชุมชาวบ้านในตำบลแม่สี่แลกเปลี่ยน “ของดี” และแนวทาง “การจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น” ของตนเอง

ประเด็นที่ 1 ของดีจากการสำรวจพื้นที่และความทรงจำ ทำให้ทราบว่าบ้านแม่สี่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ทั้งเรื่องอารยธรรมชาติศรีเกิด พระธาตุแม่สี่ พระธาตุหนองบัว พระธาตุแม่เย็น ประกอบกับเรื่องราวความเป็นมาของบ้านแม่สี่ โดยพ่อใจ อินยาเป็นผู้ถ่ายทอดประวัติความเป็นมาของบ้านแม่สี่ โดยโยงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่เข้ากับความเชื่อเรื่องศาสนา และ ผี โดยโยงไปผีปู่ย่า พ่อเรือน และผีเจ้าเมือง

ประเด็นที่ 2 เรื่องการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ในกระบวนการความคิดเกี่ยวกับการจัดการวัฒนธรรมทำให้เห็นปัญหาของการจัดการที่ผ่านมา เช่น การถูกเลี้ยงกันเรื่อง (1) การเก็บรักษาศิลปะจาก (2) การนูรณะวัดร้างหนองบัว รวมทั้งศูนย์วัฒนธรรมปายที่ขาดการดูแลรักษา ซึ่งชุมชนเองยังมีศักยภาพในด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี เช่น วิถีชีวิตรถกรรม หัตถกรรมการจักสานและอาหารการกินของชาวบ้าน เช่น การทำถั่วน้ำ

ประเด็นที่ 3 เรื่องการทำงานวิจัยของคนในท้องถิ่นในที่ประชุมให้ความเห็นว่าจะผลักดันให้สู่ท้องถิ่น และผลักดันไปสู่โรงเรียน แต่ปัญหาของการดำเนินงานก็คือ ขาดกำลังคน(ใน)ที่จะสนับสนุนศึกษาและขาดงบประมาณในการสนับสนุน

อย่างไรก็ตามมีการนำเสนอ พื้นที่บ้านแม่ปีง ที่น่าจะเป็นตัวอย่างของการจัดการพื้นที่ของคนในเช่น

- แม่ปีงมีภูมิปัญญาที่ดิน เป็นประชาคมไม่ให้มีการขายที่ดินให้กับคนนอก
- แม่ปีง(ภาคภูมิ)มีงาน OTOP งานทอผ้า ข้อมูล

ประเด็นที่ 4 ในหัวข้อ “เส้นทางสู่การพัฒนา” ผลจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ตัวเมืองปายหรือเวียงใต้ที่กำลังขยายตัวมาทางตำบลแม่สี่ ปัจจุบันปรากฏให้เห็นในเขตพื้นที่แม่เย็นเนื่องจากเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน มีการซื้อที่ดินของคนนอกพื้นที่ โดยที่เห็นได้ชัด คือบริเวณบ้านแม่เย็น และกำลัง

เข้าสู่พื้นที่บ้านแม่สี โดยส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง เช่น เรื่องเสียงรบกวนจากการคมนาคมหรือไฟด้วยการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของวัยรุ่นในชุมชน หรือ ค่าแรงงานของชาวบ้านที่ขึ้นสูงส่งผลต่อการจ้างงานภายในหมู่บ้าน

5.3 โครงการสำรวจภัยหลังของสังคมและวัฒนธรรมเมืองปาย ครั้งที่ 3 เรื่อง “อนาคตเมืองปาย จะไปทางไหนดี?”

การจัดสำรวจในครั้งนี้เป็นการจัดเวลาที่ชาวบ้านครั้งที่ 3 ภายใต้โครงการสำรวจภัยหลังของสังคมและวัฒนธรรมเมืองปายที่ผ่านมา โดยที่มีเป้าหมายเพื่อต้องการรวมความรู้ทางประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวบ้านในอดีกปาย ซึ่งในครั้งนี้ได้ใช้กลุ่มตัวแทนวิทยากรจากหลากหลายตำบล ได้แก่ ตำบลเวียง ตำบลเวียงเหนือ ตำบลแม่สี ตำบลแม่น้ำเดิง จากการจัดสำรวจเวลาที่ชาวบ้านในครั้งที่ 3 นี้ ทำให้เราเห็นถึงความหลากหลายในวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านในเมืองปายที่มีมิติมากกว่าที่ได้รู้จากเวทีที่ผ่านมา โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

ประการที่ 1 เมืองปายเป็นเมืองที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ที่ยาวนานและเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์การตั้งถิ่นฐานที่ผ่านมา จากการสำรวจช่วงเช้า ในหัวข้อเรื่อง “รู้จักเมืองปายจากมุมมองของคนใน” ซึ่งมีวิทยากร 4 ท่านหลักๆ คือ นายกอบต. คงศักดิ์ ใจแಪง อาจารย์บัณฑิต แสนคำ และก็จะมีพ่อใจ อินยา แล้วก็คุณอํามพัน ทำให้เห็นถึงการรับรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองปายที่มีความต่อเนื่องของผู้คนในอดีต และมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องของผู้คนในพื้นที่นี้ รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมืองของชาวบ้านในพื้นที่นี้ที่มีการเชื่อมต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นทางแม่น้ำส่อง ทางเชียงใหม่ หรือเขตพื้นที่ชายแดน รวมทั้งเห็นถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่นี้ที่มีความหลากหลาย ทั้งคนเมือง ไทยใหญ่ ลีซอ มูเซอ และปากะญอ

ประการที่ 2 เสนอให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในเมืองปายผ่านประสบการณ์ที่พบเห็นในพื้นที่ โดยนำเสนอถึงความวิตกังวลและวิกฤติของเมืองปาย ในหลากหลายพื้นที่ อย่างเช่น พื้นที่ในบ้านแม่ปิง บ้านแม่สี ที่มีการเผชิญปัญหาในเรื่องของการซื้อขายที่ดิน เนื่องจากว่าที่ดินซึ่งตั้งที่ต้นทุนทางชีวิตของชาวบ้านและเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่ง กำลังหลุดมือไปอยู่ในตลาดการซื้อขายที่ดิน ซึ่งสิ่งนี้เป็นเหตุให้เกิดภาวะการถือครองที่ดินจากคนภายนอกที่เข้ามาทำธุรกิจเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นชาวบ้านที่เห็นความสำคัญในเรื่องนี้จึงรวมตัวกันตั้งกลุ่มที่ห้ามซื้อขายที่ดินภายในหมู่บ้านขึ้น แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มคนที่ดังกล่าวก็ยังไม่สามารถเป็นมาตรการที่สมบูรณ์แบบในการรองรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในพื้นที่เมืองปายได้

ประการที่ 3 ชาวบ้านในพื้นที่เมืองปายมีการรวมกลุ่มกันเพื่อปรับตัวเองภายใต้กระแสการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน อย่างเช่น เรื่องของการห่อผ้าของชาวปากะญอ และพัฒนาผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม นักท่องเที่ยว โดยมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านขึ้นมา หรือ ในเรื่องของการทำธุรกิจเกษตร เขาส์ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกของชาวบ้านในเขตตำบลเวียง ได้แก่ เช่น เห็นได้ว่าการปรับตัวดังกล่าวของชาวบ้านนั้นมีทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จ ทั้งนี้เนื่องจากความสามารถ และ ความชำนาญที่มีเฉพาะอย่างแตกต่างกันออกไป เช่น เรื่องของภาษา

นอกจากนี้พ่อ抑或ยัง ได้ให้บินยกตัวอย่างของวิถีการทำนาในอดีตของเมืองปายมาเล่าสู่กันฟัง โดยที่พ่อ抑或ยังคงมีความต้องการให้วิถีการทำการทำเกษตรของชาวบ้านยืดหยุ่นลักษณะแบบยั่งยืน ที่พึงพาตนเองให้มากที่สุด และจะนำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ได้ในอนาคต หรือว่าจะเป็นที่บ้านหมอมแปง ที่มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมไทยให้กลับคืนมา เช่น พิธีกรรมทางศาสนา ภาษาไทย โดยใช้พื้นที่วัดหมอมแปงเป็นพื้นที่สุนีย์กลางที่จะรวมชาวบ้านและเด็กๆ ให้เข้ามาร่วมกันแสดงออกทาง อัตลักษณ์ชาวไทย แม้ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ประการที่ 4 จากการนำเสนอของวิทยากรและร่วมกันระดมความคิดเห็นในเวทีครั้งนี้ เห็นถึงวิกฤติของเมืองปายที่ดำเนินไปตามกระแสการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของธุรกิจการท่องเที่ยวที่สนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยที่ไม่ได้มองเห็นถึงคุณค่าของเมืองปาย ในเรื่องของชุมชนที่คนเองมีอยู่ชั้น เรื่องของวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งกระแสการเติบโตในภาคธุรกิจการท่องเที่ยวดังกล่าว กำลังทำลายคุณค่าของปายที่เคยดำรงอยู่และเป็นเสน่ห์ของปาย ดังนั้นจากข้อสรุปที่ได้ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า ต้องมีการดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อเป็นแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง โดยที่อาจารย์อรรถจักร ได้ให้ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจว่า ควรสร้างประวัติศาสตร์ความทรงจำของคนในพื้นที่เมืองปายร่วมกันและอาจจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ 未必เป็นคลังความรู้ของชาวบ้านในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม และอื่นๆ นอกจากนี้ยังเสนอให้สอบถามจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังเมืองปายทั้งไทยและต่างชาติ ว่าต้องการเมืองปายแบบไหน เพื่อเป็นการกดดันและผลักดันให้ผู้มีอำนาจในอำเภอปายดำเนินตามแนวทางดังกล่าว ก็จะช่วยให้เราสามารถกำหนดกรอบพิศวงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ปายได้

5.4 สรุป

การสัมมนาทั้ง 3 ครั้ง ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับอำเภอปาย คือการท่องเที่ยวมีส่วนในการทำให้เกิดความสูญเสียของประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ วิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในรุ่นของคนหนุ่มสาวและเยาวชนปัจจุบัน แทนจะไม่รู้จักรากเหง้าของตนเองเลย ดังนั้นการสืบทอดประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชน จะเป็นสิ่งที่ช่วยฟื้นฟูพลังของชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในการต้านกระแสโลกาภิวัตน์

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป

รัศมี ชูวงศ์

บทนี้นำเสนอสรุปผลการศึกษาเบื้องต้นและเสนอแนะแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 สถานภาพความรู้

จากการประเมินสถานภาพความรู้จากเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ และสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนที่อาศัยอยู่ในเมืองปาย เกิดจาก การผสมผสานของคนหลายกลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอปายตั้งแต่ยุคประมาณ 500 ปีมาแล้ว โดยที่มี หลักฐานทางโบราณคดีที่สอดคล้องกับเอกสารและจารึกที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเมืองปายในฐานะที่เป็น เมืองหน้าด่านทางด้านตะวันตกของอาณาจักรล้านนา ยุครุ่งเรือง มีการรับเอาพุทธศาสนาจากเชียงใหม่ ดัง ปรากฏหลักฐานของวัดและเจดีย์ที่กระจายอยู่ในตำบลเวียงหนือ ตำบลเวียงใต้ ตำบลแม่รึ ตำบลโป่งสา และ ตำบลเมืองแปง กลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ที่นี่ในช่วงแรกๆ คือไทยใหญ่ ซึ่งอพยพมาจากธนบุรี ต่อมาก็มีการอพยพจากเชียงใหม่ เมื่อที่มีความสำคัญในเรื่องของการทำไม้สัก ตรงกับสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงสมัยรัชกาลที่ 7-8 และเริ่มนี การเคลื่อนย้ายของคนจากแพร่ น่าน เรียงใหม่ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ เข้ามารับจ้างตัดไม้ ต่อมาก็ตั้งรกรากใน พื้นที่ตำบลต่างๆ ในอำเภอปาย

นอกจากนี้ ปายยังมีความสำคัญในฐานะที่ช่วยเติมประวัติศาสตร์ของสังคมรายโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะในช่วงปลายของสังคมที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในการต่อสู้ในประเทศอินเดีย-พม่า ซึ่งเรายังมีความรู้เกี่ยวกับ ช่วงเวลาดังกล่าวในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนน้อยมาก ต่อมามีเมื่อประมาณ 50 ปีมาแล้วก็มีการเข้ามาของคนที่นับถืออุดมจากญี่ปุ่น ผู้อพยพอดีตทหารจีนคณะชาติก้มินตั้ง ชาวลีซอ มูซอ นั้ง อีสา เข้ามายังกรุงเทพฯ การค้า หาที่ทำการใหม่ รวมทั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติ และคนไทยจากภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยก็เข้ามาอยู่ อาศัยมากขึ้น ทำให้ปายกลายเป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย และ กำลังเพิ่มขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่รวดเร็วและรุนแรง ประวัติศาสตร์และประเพณี-วัฒนธรรม กำลังเพิ่มขึ้นกับภัยคุกคามที่กำลังจะสูญหายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่า

อย่างไรก็ การประเมินความรู้ในเบื้องต้น ทำให้ทราบว่าแม้ว่าปายเป็นเมืองที่มีการท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และภาคเหนือ แต่ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของปายแทบจะไม่มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบเลย มีเพียงงานวิจัยของอุดร วงศ์ทับทิมและคณะ (2545) แต่ก็จำกัดเฉพาะ บ้านแม่รึ งานวิจัยค้นคว้าอย่างลึกซึ้งทางด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไม่มีเลย แม้ว่าจะมีการรวบรวมเอกสาร คำนำนวนักอւล่าโดยปราษฐ์ห้องถิน โดยสถาบันวัฒนธรรมประจำปี 2548 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2549) ก็ตาม ยังมีข้อจำกัดตรงที่ยังไม่มีการรวบรวม ประมวล สังเคราะห์และสรุปข้อมูลอย่าง

จริงจัง รวมทั้งยังเป็นเฉพาะช่วงเวลาที่นับแสนอึํกีกรัฐธรรมนูญ ไม่เห็นความต่อเนื่องถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ที่สำคัญความรู้ที่ถูกผลิตขึ้นมาขยับเน้นเฉพาะเรื่องของคนไทยให้กลุ่มคนเมือง ดังนั้นประวัติศาสตร์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ยังเป็นที่รับรู้ที่น้อยมากของคนทั่วไป มีเพียงเรื่องของวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อเท่านั้น อาจจะเป็นเพราะการสร้างความรู้ทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือชุมชน นี้ยังจำเป็นที่ต้องทำงานประสานงานกันระหว่างนักวิชาการและผู้รู้ผู้นำ นักวิชาการท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนและตรวจสอบข้อมูลของกันและกัน รวมทั้งประมวลข้อมูลให้มีลักษณะที่ง่ายแก่ความเข้าใจของคนไทยทั่วไป หากพิจารณาจากหนังสือแน่นำการท่องเที่ยวและเวปไซต์ต่างๆ เกี่ยวกับอำเภอปาย จะพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัด แต่ไม่มีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ข้อมูลที่บรรจุให้กันห่องเที่ยวเกี่ยวกับปายมีน้อยมาก จนทำให้拿กห่องเที่ยวของไม่เห็นความสำคัญและขาดความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของพื้นที่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และผู้คน จึงไม่มีความเคารพต่อบรุษน้ำท้องถิ่น

ดังนั้นการสร้างความรู้เพื่อทำให้กันไทยและนักท่องเที่ยวทราบหนักถึงความสำคัญของอำเภอปายในฐานะที่เป็นเมืองที่มีวัฒนธรรม จึงจำเป็นที่จะต้องมีวิชวิทยาในสาขาวิชาการต่างๆ เพ้าไปสนับสนุนและส่งเสริม การศึกษา การพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยวนี้จะต้องอยู่บนฐานของความรู้ที่ชุมชนมีเกี่ยวกับภูมิหลัง ภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ จึงสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกด้าน เพราะภูมิปัญญาดั้งเดิมจากอดีตสามารถนำมายังปัจจุบันได้ และสืบสานต่อไป เช่นความเชื่อเรื่องการสร้างพระธาตุ การเลือกตำแหน่งที่ดีของการสร้างวัดในสมัยโบราณ

6.1.2 ศักยภาพของแหล่งโบราณคดีและแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม

จากการสำรวจเอกสารและสำรวจพื้นที่ รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้รู้ท่องถิ่นในแต่ละตำบล ทำให้สามารถทราบว่าอำเภอปายมีแหล่งโบราณคดี และแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ของพื้นที่เป็นจำนวนมาก และจำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบ เพื่อช่วยในการกำหนดอายุสมัย และสืบค้นประวัติของแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นๆ กับประวัติศาสตร์ความทรงจำของชุมชน เพื่อจะได้นำมาสืบสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของแต่ละหมู่บ้าน ตำบล อาจกล่าวได้ว่าข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน แสดงว่า อำเภอปายมีศักยภาพในการพัฒนาทางด้านแหล่งโบราณคดีและแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมสำหรับการเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใหม่ๆ ในอันก่อให้เป็นอย่างดี

6.1.3 ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น

ชุมชนมีกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน เป็นชุมชนที่มีความสำนึกรักกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่และของชุมชนสูง ผลจากการระดมความคิดทั้ง 3 ครั้ง พบร่วมมือที่ค้นคว้าสนใจศึกษาและร่วบรวมเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน ไว้มีเพียง 2 ตำบลใหญ่ๆ คือตำบลเลวึงเหนือ กับเวียงใต้ โดยประชาชนท้องถิ่นที่เขียนมีสองท่าน เป็นข้าราชการบำนาญ รับราชการเป็นครูมาก่อน คือครุจันทร์ อินทสาร และครุดวงดี ใจแปง และบุคคลที่เป็นหลักในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่และชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้อายุโภคภัยในชุมชน ซึ่งต่างก็เป็นห่วงว่าความรู้เหล่านี้อาจจะสูญหายไปในอนาคต เพราะคนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง แต่มีประเมินสถานภาพจากการเข้าร่วมประชุม

6.1.4 ศักยภาพในการพัฒนาศูนย์ข้อมูลและศูนย์การเรียนรู้

เมื่อประเมินข้อมูลทั้งเอกสารและข้อมูลทางด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรมแล้ว จึงเกอย่างเป็น
สำหรับที่มีความร่วงเริ่มต้นทางทรัพยากรทางวัฒนธรรม มีฐานทรัพยากรามกามย ที่สามารถจะพัฒนาศูนย์ข้อมูลและ
ศูนย์เรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์สำหรับเยาวชน ชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว แต่ปัญหาที่สำคัญคือ ยังขาดการ
จัดการข้อมูลโดยเฉพาะในเรื่องการสืบค้นประวัติศาสตร์ของแหล่งโบราณคดีและสถานที่สำคัญทาง
ประวัติศาสตร์ และขาดความร่วมมือสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยการกำหนดคนไข้ภายใน
และแผนที่ชัดเจนทางด้านวัฒนธรรม เช่น สภาฯ วัฒนธรรมประจำสำหรับ สำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัด
เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

6.2.1 ทิศทางในการวิจัย

1. การวิจัยทางโบราณคดี

การวิจัยทางโนรรณคดีจะช่วยสืบค้นเรื่องของคดี จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเบื้องต้นและประเมินจากลักษณะของภูมิประเทศ โดยใช้ประสบการณ์เปรียบเทียบกับงานวิจัยทางค้านโนรรณคดีที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นเชื่อว่ามีความเป็นไปได้สูงที่จะพบแหล่งโนรรณคดีอีกมากmanyในอำเภอปาย และน่าจะมีร่องรอยของการเข้ามาอยู่อาศัยในอำเภอปายที่เก่ากว่าสามยศ้านนา ที่มีอายุประมาณ 500 ปีมาแล้ว

การสำรวจทาง โบราณคดีย่างเป็นระบบ เพื่อรับรวมลักษณะของแหล่ง โบราณคดี ตามที่ตั้ง สภาพของแหล่ง โบราณคดี ตลอดจน โบราณวัตถุ ซึ่งทำให้สร้างความกระจ่างเกี่ยวกับความ เป็นมาของคนที่อยู่ในพื้นที่นี้ ในการศึกษาดินแคนน์แห่งนี้มีความเก่าแก่เพียงใด โดยนัก โบราณคดีสามารถจะ ตรวจสอบได้จากการศึกษารูปแบบของ โบราณวัตถุสถานที่พบ

2. การวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะช่วยเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน การวิจัยด้านนี้จะเป็นการรวบรวมเอกสาร ดำเนิน จรึก คัมภีร์ใบลาน และมุขปาฐะหรือประวัติศาสตร์บอกเล่า จากผู้รู้ และผู้อาชูโภคภัยในชุมชน โดยปลายทางคือการจัดทำค้นพัฒนาการของชุมชนต่างๆ ที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิงการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมกับบริบทของประวัติศาสตร์ล้านนา และประวัติศาสตร์ไทย

โครงการวิจัยระดับสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสวนทรัพยากรทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชนชาตินิ泊ลปะบก จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. การวิจัยทางด้านมนุษยวิทยา

การวิจัยทางด้านมนุษยวิทยาจะช่วยชี้อ่อนโยนระหว่างอัคติกับปัจจัยบันทึกกับประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีตัวหนังสือ และเป็นชนกลุ่มน้อย ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงความเป็นมา ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะของวัฒนธรรม และศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญญาเสพติด วัฒนธรรมสมัยใหม่ โซเชียล เป็นต้น ซึ่งจะช่วยทำให้มีข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน

6.2.2 แนวทางและกลไกในการจัดการ

สำหรับแนวทางและกลไกในการจัดการทรัพยากร่างกายวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนี้ จะเป็นที่จะต้องทำให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมที่คุณภาพ มีแผนการพัฒนาที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเชิดชูคุณค่าความเป็นไทย และยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและการแข่งขัน โดยเฉพาะแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแผนขององค์กรปกครองท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ฯ วีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

สำหรับข้อเสนอสำหรับกลไกการดำเนินที่เป็นรูปธรรม โดยเป็นการทำงานร่วมกับภาคีอื่นๆ ในแต่ละช่วงของการทำวิจัย เพื่อทำให้เกิดส่วนร่วมในการแสวงหาและการจัดการความรู้ร่วมกัน คือ

1. การทำงานร่วมกองค์กรท้องถิ่นในการสำรวจขั้นทะเบียนและสืบค้น โบราณคดีและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ควรมีการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันวัฒนธรรมประจำอำเภอปายและองค์กรบริหารส่วนตำบลของทุกตำบล ในการสำรวจแหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุสำคัญที่พนในหมู่บ้านต่างๆ โดยนักโบราณคดีอาจจะทำการอบรมเบื้องต้นเพื่อให้ทราบถึงหลักในการสังเกต และการประเมินคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม การรวมรวมบันทึกข้อมูลเบื้องต้น และการจัดทำทะเบียนของแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุ นอกจากนี้ สามารถจะพัฒนาเป็นกิจกรรมสำหรับเยาวชนในโรงเรียนต่างๆ การร่วมสำรวจได้

2. การพัฒนาศูนย์ข้อมูลและศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับโบราณคดี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรมของอำเภอปาย

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นในการประมาณและสังเคราะห์ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอปายแล้ว ก็สามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นฐานข้อมูลสำหรับการจัดแสดงความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ลักษณะของวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ประวัติของแหล่งโบราณคดี เช่นวัดร้าง พระธาตุ เจดีย์ รอยพระบาท เป็นต้น ศูนย์ข้อมูลนี้จะเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมาสู่อำเภอปาย เพราะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่กระหายความรู้เกี่ยวกับสถานที่ซึ่งต้องได้มาเยือน

3. การพัฒนาหลักสูตรห้องถินในโรงเรียนและวิทยาลัยชุมชน

ข้อมูลด้านนโยบายคดีและประวัติศาสตร์สามารถจะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรห้องถินให้กับโรงเรียนต่างๆ ในอําเภอปาย การศึกษาอุปโภคบริโภค และวิทยาลัยชุมชน โดยเฉพาะหลักสูตรเกี่ยวกับความรู้เรื่องห้องถินในอําเภอปาย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยครูและนักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการค้นคว้าหาข้อมูลร่วมกัน โดยอาจจะต้องทำการค้นหาครุภัณฑ์ที่สนใจเพื่อเป็นแกนนำในการดำเนินการจากแต่ละโรงเรียน และเข้าร่วมในการสำรวจในด้านต่างๆ แล้วแต่ความสนใจของครุหรืออาจารย์แต่ละคน โดยมีการระดมความคิดและอบรมเบื้องต้นในเรื่องของร่างของเนื้อหาที่ควรบรรจุไว้ในหลักสูตร และขั้นตอนในการสร้างหลักสูตร ว่าจะรวมรวมและตรวจสอบข้อมูลให้มีความถูกต้องและน่าเชื่อถืออย่างไร

4. การทำงานร่วมกับวิทยาลัยชุมชน และเอกชน ในการพัฒนาโปรแกรมและเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ข้อมูลพื้นฐานจากการศึกษาวิจัยสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายคือการสร้างหนังสือนำเสนอที่ยวัฒนธรรม อําเภอปาย และพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใหม่ โดยมีพื้นฐานจากหนังสือที่ผลิตขึ้นมา หากเส้นทางและโปรแกรมได้รับการยอมรับและความสนใจจากคนห้องถิน ผู้ประกอบการ หรือนักท่องเที่ยว วิทยาลัยชุมชน ชุมชนผู้ประกอบการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะต้องมีการอบรมความรู้เกี่ยวกับอําเภอปายแก่ไกด์ห้องถิน และไกด์ต่างถิ่นที่เป็นภาษาไทยและอังกฤษ รวมทั้งสร้างกฎและระเบียบข้อบังคับการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้อําเภอปายในเรื่องการให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมห้องถิน หากมีศูนย์ข้อมูล อาจจะต้องให้ทุกกลุ่มพานักท่องเที่ยวเข้าไปและมีไกด์ห้องถินเป็นคนบรรยายให้ฟัง การทำงานร่วมกันเช่นนี้จะช่วยลดการเผชิญหน้าระหว่างผู้นำชุมชนที่หัวอนุรักษ์นิยมและผู้ประกอบการ ทำให้เกิดการประนีประนอมและร่วมกันอนุรักษ์และพัฒนาป้ายอย่างยั่งยืน ซึ่งก็จะช่วยสร้างให้เกิดจิตสำนึกรักป้ายของคนที่อาศัยอยู่ในอําเภอปาย ไม่ว่าจะเป็นคนห้องถินด้วยเดิม หรือคนนอกที่เข้าไปใช้ชีวิตหรือทำงานหากินในอําเภอนี้

6.3 ปัญหาที่พบระหว่างทำวิจัย

สำหรับปัญหาที่พบระหว่างการทำวิจัย สามารถจำแนกได้ดังนี้

6.3.1 ข้อมูลจากเอกสาร

การสำรวจเอกสารเบื้องต้นพบว่ามีข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องการประวัติศาสตร์ ตำนานภูมิหลังเกี่ยวกับเมืองปายน้อยมาก การอ้างอิงข้อมูลส่วนใหญ่ก็มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลเดียวกัน นอกจากนี้เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของเมืองปายนั้นยังไม่มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลดังนั้นข้อมูลที่เป็นข้อมูลชั้นสองหรือสาม (หนังสือหรือเอกสารที่เรียบเรียง) จึงค่อนข้างจะกระจัดกระจาย หากมีการค้นคว้าวิจัยต่อจำเป็นจะต้องสืบสิ่งของดีดของเมืองปายจากการรวบรวมข้อมูลชั้นต้นเอง เช่นจารึก หลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ประวัติศาสตร์นักเล่า เป็นต้น

6.3.2 การสำรวจภาคสนาม

เนื่องจากระยะเวลาที่จำกัดมาก จึงไม่สามารถจะสำรวจพื้นที่อย่างละเอียดทุกหมู่บ้าน จึงใช้ วิธีการสุ่มตัวอย่างและคุณภาพโดยรวม และเลือกสำรวจแหล่งโบราณคดีหรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์จากการสัมภาษณ์ ซึ่งก็สามารถทำให้ภาพรวมกว้างๆ ของชุมชนแต่ละหมู่บ้านได้

6.3.3 ความร่วมมือจากรัฐ

การจัดเวทีระดมความคิดทั้ง 3 ครั้ง ได้รับความสนใจจากหน่วยงานของรัฐน้อยมาก อาจจะเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หรือเป็นเพราหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ได้สนใจกับการเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากไม่ได้มีผลหรือมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของตนเอง การจัดเวทีครั้งที่ 1 ได้เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดและนักข่าวมาจำนวนมาก ก็ได้รับความสนใจระดับหนึ่งจากหน่วยงานราชการ แต่ การจัดครั้งต่อไป แทนจะไม่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานราชการหลักเลย แต่ได้รับความสนใจจากองค์กร บริการส่วนตำบล เนื่องด้วยแม่ที่แม่นาเดิง เวียงเหนือ เป็นต้น ซึ่งเป็นนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับการพัฒนาโครงการวิจัยต่อไป

6.3.4 ความคาดคะเนของชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานท้องถิ่น

ปัญหาที่พบระหว่างการจัดเวทีและการเข้าพื้นที่ คือความคาดคะเนของชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น เนื่องจากอำเภอปายเป็นพื้นที่มีความขัดแย้งสูงมากระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ชาวบ้านกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่นเทศบาล ชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับผู้ประกอบการ ประกอบกับมีการจัดเวทีหลายเวที ทำให้ชาวบ้านและหน่วยงานท้องถิ่นไม่ไว้วางใจว่าการจัดเวทีนี้จะนำไปสู่ผลการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นหรือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้หรือไม่ เพราะผู้บริหารทั้งในส่วนราชการและเทศบาลก้มก้มไม่ค่อยเข้าร่วมประชุม เพราะเกรงจะถูกกดดันและต่อว่า ดังนั้นการผลักดันที่จะให้เป็นแผนพัฒนาโดยมีกลไกของรัฐเป็นหลักก็คุ้มกัน จะไม่มีความหวัง ชาวบ้านจึงเกิดความเบื่อหน่ายที่จะเข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นหากไม่รู้ว่าจะได้ประโยชน์อย่างไรจากการประชุม ดังนั้นการทำงานในพื้นที่จึงต้องทำอย่างต่อเนื่อง และพยายามทำให้เห็นการจัดการที่เป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

กรมทรัพยากรธรรมี

- 2525 ทรัพยากรในดิน อินแม่ของสอน. เอกสารกรมทรัพยากรธรรมี เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กวี วรกวิน

- 2547 แผนที่ความรู้ท้องถิ่นภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

โภศด คันธารส

- 2542 เมืองปาย: ชุมทางชาติพันธุ์ตั้งแต่อีดี. ใน คู่มือปัญญาล้านนาในมิติวัฒนธรรม. คณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือ. หน้า 183-202

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

- 2542 วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และคุณปัญญาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.

ดวงใจ หล่อธนวนิชย์

- 2549 จากปางมะผ้าสู่ปาย: บนเส้นทางพัฒนาการห่อเที่ยว. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง พลวัตทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงในอําเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วันที่ 9-10 สิงหาคม 2549. ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร. หน้า 473-491.

ดวงเดือน นาราสังข์ และชนพญุท นาครักษ์

- 2543 ความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์. ใน คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศึกษา. หน้า 199.

พงษ์พอ อาสนจินดา และสุรพงษ์ เลิศทัศนีย์

- 2542 รายงานการวิจัยธรณีวิทยา อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. คณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พวงเพชร ศุรัตนกิจกุล, พรภิรมณ์ เชียงกุล, สมเกียรติ วันทะนะ, และมานิตย์ นวลละออ

- 2543 ความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์ไทยยุคประชาธิปไตย. ใน คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศึกษา. หน้า 282-83.

รัศมี ชูทรงเดช

- 2547 โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอําเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิวัฒน์ แสงจันทร์

- 2537 เมืองน้อย ข้อมูลจากตำนานและหลักฐานทางโบราณคดี. เมืองโนราณ 20: 64-67.

สภาพนิคมอาเภอปาย

2548 โครงการสืบค้นประวัติหมู่บ้าน อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เอกสาร ໂຮງໝາວ.

สรัสวดี อ่องสกุล

2544 ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับบิชิ่ง.

สาหัสันน์ แน่นหนา และชิณณวนิช วิไลลักษณ์

2543 การศึกษาแหล่งโบราณคดีปุ่นสมัยสังคมโลกลครั้งที่ 2 จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เอกสารถ่ายสำเนา.

สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์

2549 แม่ช่องสอน: สมัยล้านนา (ราพ.ศ. 1985-2101). ใน ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: เจริญวัฒน์การพิมพ์. หน้า 420-439.

สันติ เล็กสุขุม

2544 ศิลปะอยุธยา. พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพฯ: ค่าสนับสนุนการพิมพ์. หน้า 206-7.

สำนักงานวัฒนธรรมประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2549 ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: เจริญวัฒน์การพิมพ์.

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่นาเดิง

2549 แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2550-2552). เอกสาร ໂຮງໝາວ.

องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ

2549 แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2550-2552). เอกสาร ໂຮງໝາວ.

องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงใต้

2549 แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2550-2552). เอกสาร ໂຮງໝາວ.

องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งยาง

2549 แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2550-2552). เอกสาร ໂຮງໝາວ.

องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งยาง

2549x แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา พ.ศ. 2550-2554. เอกสาร ໂຮງໝາວ.

อุดร วงศ์ทับทิม และคณะ

2545 รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง โครงการชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่อี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อุษณีย์ คงไชย

2543 ความรู้พื้นฐานประวัติศาสตร์อยุธยา. ใน คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ไทย. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศึกษา. หน้า 175.

อันส์ เพนซ์

2519 ศิลปารักษากลางปาย อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พ.ศ. 2032-2033. ศิลปกร 19 (6): 1-9.

Wyatt, D.K.

1984 **Thailand: A Short History.** New Heaven: Yale University Press.

WEBSITE

WWW.search.com/reference/Battle_of_Imphal

ภาคผนวก

ภาคผนวก ที่ 1

ลำดับของราชวงศ์ในสมัยต่างๆ

รวมรวมและเรียบเรียง โดยรัศมี ชูทรงเดช

การนำเสนอลำดับราชวงศ์ในสมัยต่างๆ ก็เพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบเหตุการณ์จากประวัติศาสตร์ ความทรงจำของบุคคลในอดีกอย่างไรก็ตาม การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อไหร่ จากเหตุการณ์อะไร ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของผู้คนที่อาชัยอยู่ในอดีกอย่างไร มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับภูมิภาค การรวบรวมลำดับเวลาไว้ในที่เดียวกันจะช่วยในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์ล้านนาและประวัติศาสตร์ไทย

1. พระมหากษัตริย์และราชวงศ์สมัยล้านนา (สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 206-2544)

สมัยสร้างอาณาจักรล้านนา

1. พญา莽ราย	พ.ศ. 1804-1854
2. พญาไทยสังคราม	พ.ศ. 1854-1868
3. พญาแเสนภู	พ.ศ. 1868-1877
4. พญาคำภู	พ.ศ. 1877-1879
5. พญาพาฐ	พ.ศ. 1879-1898

สมัยอาณาจักรล้านนารุ่งเรือง

6. พญาโกโนนา	พ.ศ. 1898-1928
7. พญาแเสนเมืองมา	พ.ศ. 1928-1944
8. พญาสามประหน้าฝั่งแก่น	พ.ศ. 1945-1984
9. พระเจ้าติโลกราช	พ.ศ. 1984-2030
10. พระยอดเชียงราย	พ.ศ. 2030-2038
11. พญาแก้ว	พ.ศ. 2038-2068
12. พญาเกศเชษฐาราช	พ.ศ. 2068-2081
13. ท้าวชาญ	พ.ศ. 2081-2086
14. พญาเกศเชษฐาราช	พ.ศ. 2086-2088
15. พระนางจิรประภา	พ.ศ. 2088-2089
16. พระไชยเชษฐา	พ.ศ. 2089-2090

ไม่มีกษัตริย์ เป็นเวลา 4 ปี ระหว่างพ.ศ. 2091-2094

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรม 53
อย่างยั่งยืนของชุมชนในอดีกอย่างชุมชนในอดีกอย่างชุมชนในอดีก จังหวัดแม่ฮ่องสอน

17. ท้าวแม่กุ

พ.ศ. 2094-2107

พ.ศ. 2101-2317 อาณาจักรล้านนาตกเป็นของพม่า เสื่อมประณาน 33 ปี

สมัยล้านนาเป็นเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม (รัตนโกสินทร์)

1. พระเจ้ากาวิละ	พ.ศ. 2325-2356
2. พระยาธรรมลังกา	พ.ศ. 2358-2364
3. พระยาคำผึ้น	พ.ศ. 2366-2368
4. พระยาพุทธวงศ์
เริ่มทำการค้าไม้กับบริษัทออร์เนียวและบอมเบย์ เบอร์ม่า ของอังกฤษ	พ.ศ. 2369-2389
5. พระเจ้ามหิดลปัจจุบัน
มีการทำสนธิสัญญาเบาไว้ร่วง พ.ศ. 2398	พ.ศ. 2390-2397
6. พระเจ้ากาวิโตรสสุริวงศ์	พ.ศ. 2399-2413
7. พระเจ้าอินทร์วิชยานนท์	พ.ศ. 2416-2439
8. เจ้าอินทร์วิโรรสสุริวงศ์	พ.ศ. 2444-2452
9. พลตรีเจ้าเกี้ยววนวัชร์	พ.ศ. 2454-2482

ล้านนาสมัยสมบูรณ์ภูมิสิทธิราชย์ (รัตนโกสินทร์)

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5-พ.ศ. 2475

2. พระมหากษัตริย์และราชวงศ์สมัยอยุธยา (อุษณีย์ ทรงไทย 2543: 175; สันติ เล็กสุขุม 2544:206-7)**ราชวงศ์เชียงราย**

1. สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง ตั้งราชวงศ์ใหม่)	พ.ศ. 1893-1912
2. สมเด็จพระรามศวร (ไօຮສ)	พ.ศ. 1912-1913

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

3. สมเด็จพระบรมราชชนนีที่ 1 (บุนหลวงพะจာ)	พ.ศ. 1913-1931
4. สมเด็จพระรามศวร (ไօຮສ)	พ.ศ. 1931

ราชวงศ์เชียงราย

4. สมเด็จพระรามศวร (ครั้งที่ 2)	พ.ศ. 1931-1938
5. สมเด็จพระรามราชชนนี (ไօຮສ)	พ.ศ. 1938-1952

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน 54

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

6. สมเด็จพระนรินทรราช (นัดดาเลขที่ 3)	พ.ศ. 1952-1967
7. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) (โ/orส)	พ.ศ. 1967-1991
8. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (โ/orส)	พ.ศ. 1991-2031
9. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 (โ/orส)	พ.ศ. 2031-2034
10. สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (อนุชา)	พ.ศ. 2034-2072
11. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (โ/orส)	พ.ศ. 2072-2076
12. สมเด็จพระรัชภูมิราช (โ/orส)	พ.ศ. 2076-2077
13. สมเด็จพระชัชวาลราช (อนุชาเลขที่ 11)	พ.ศ. 2077-2089
14. สมเด็จพระยอดฟ้า (โ/orส)	พ.ศ. 2089-2091
บุนรวมศักดิ์ราช	พ.ศ. 2091-2091
15. สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (อนุชาเลขที่ 13)	พ.ศ. 2091-2111
16. สมเด็จพระมหาชนกราชาธิราช (โ/orส)	พ.ศ. 2111-2112

เสียกรุงครั้งที่ 1 เมื่อพ.ศ. 2112

ราชวงศ์สุโขทัย

17. สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช	พ.ศ. 2112-2133
(ตั้งราชวงศ์ใหม่ อาจจะเกี่ยวข้องกับสุโขทัย)	
18. สมเด็จพระนเรศวร (โ/orส)	พ.ศ. 2133-2148
19. สมเด็จพระเอกาทศรถ (อนุชา)	พ.ศ. 2148-2153
20. สมเด็จพระศรีเสาวภาคย์ (โ/orส)	พ.ศ. 2153-2154
21. สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (เชษฐา?)	พ.ศ. 2154-2171
22. สมเด็จพระเชษฐาธิราช (โ/orส)	พ.ศ. 2171-2172
23. สมเด็จพระอาทิตยวงศ์ (อนุชา)	พ.ศ. 2172-2172

ราชวงศ์ปราสาททอง

24. สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง	พ.ศ. 2172-2199
(ตั้งราชวงศ์ใหม่)	
25. สมเด็จเจ้าฟ้าไชย (โ/orส)	พ.ศ. 2199-2199
26. สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา (อนุชาเลขที่ 24)	พ.ศ. 2199-2199
27. สมเด็จพระนารายณ์ (โ/orสเลขที่ 24)	พ.ศ. 2199-2231

ราชวงศ์บ้านพู่หลวง

28. สมเด็จพระเจ้าเพทราชา
(ตั้งราชวงศ์ใหม่)	พ.ศ. 2231-2246
29. สมเด็จพระสารเพชรญี่ที่ 8 (พระเจ้าเสือ) (โ/orส?)	พ.ศ. 2246-2251
30. สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ (โ/orส)	พ.ศ. 2251-2275
31. สมเด็จพระบรมโกศ (อนุชา)	พ.ศ. 2275-2301
32. สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร (โ/orส)	พ.ศ. 2301-2301
33. สมเด็จพระที่นั่งสุริยาสน์อมรินทร์(พระเจ้าออกทัค) (เชษฐา)	พ.ศ. 2301-2310

เสียกรุงครั้งที่ 2 เมื่อพ.ศ. 2310

3. พระมหากษัตริย์และราชวงศ์สมัยชนบุรี (Wyatt 1984:313)

1. พระเจ้าตากสินมหาราช	พ.ศ. 2310-2325

4. พระมหากษัตริย์และราชวงศ์สมัยรัตนโกสินทร์ (ดวงเดือน นาราสัจจ์ และชนพูนุท นาคีรักษ์ 2543:201; Wyatt 1984:313)

ราชวงศ์จักรี

1. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
(ตั้งราชวงศ์ใหม่)	พ.ศ. 2325-2352
2. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (โ/orส)	พ.ศ. 2352-2367
3. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (โ/orส)	พ.ศ. 2367-2394
4. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (อนุชา)	พ.ศ. 2394-2411
5. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (โ/orส)	พ.ศ. 2411-2453
6. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (โ/orส)	พ.ศ. 2453-2468
7. พระบาทสมเด็จพระปูกเกล้าเจ้าอยู่หัว (อนุชา)	พ.ศ. 2468-2477
8. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทนหิดล (ราชนัดดา)	พ.ศ. 2477-2489
9. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (อนุชา)	พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน (2550)

5. นายกรัฐมนตรี 20 คน ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2519 (Wyatt 1984:314)

1. พระยาณโนบigranitidrada	พ.ศ. 2475-2476
2. พระยาพหลพลพยุหเสนา	พ.ศ. 2476-2481
3. หลวงพิบูลสงคราม	พ.ศ. 2481-2487
8 ธันวาคม 2484 ผู้ปุ่นของสิทธิเดินทัพผ่านประเทศไทยไปพม่าและมาลาย*	
25 มกราคม 2485 รัฐบาลไทยประกาศสงครามกับฝ่ายพันธมิตร	

โครงการวิจัยระยะสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน 56

สิงหาคม 2486 สนธิสัญญาไทย-ญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นมอบดินแดนเชียงตุงและรัฐมลายู 4 รัฐ
ซึ่งอยู่ในการปกครองของญี่ปุ่นให้กับไทย

4. นายคง อภิวงศ์	พ.ศ. 2487-2488
5. นายทวี บุณยเกตุ	พ.ศ. 2488-2488
6. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	พ.ศ. 2488-2489
7. นายคง อภิวงศ์	พ.ศ. 2489-2489
8. นายปรีดี พนมยงค์	พ.ศ. 2489
9. หลวงจำรังนาวาสวัสดิ์	พ.ศ. 2489-2490
10. นายคง อภิวงศ์	พ.ศ. 2490-2491
11. จอมพลป. พิญลสังคราม	พ.ศ. 2491-2500
12. นายพจน์ สารสิน	พ.ศ. 2500-2500
13. จอมพลถนอม กิตติขจร	พ.ศ. 2501-2501
14. จอมพลสฤษดิ์ ธรรมรงค์	พ.ศ. 2502-2506
15. จอมพลถนอม กิตติขจร	พ.ศ. 2506-2516
16. นายสัญญา ธรรมศักดิ์	พ.ศ. 2516-2518
17. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	พ.ศ. 2518
18. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	พ.ศ. 2518-2519
19. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	พ.ศ. 2519-2519
20. นายชนินทร์ กรัยวิเชียร	พ.ศ. 2519-2520

* พวงเพชร สุรัตนกิจกุล, พรภิรมณ์ เชียงกุล, สมเกียรติ วันทะนะ, และมานิตย์ นาลakkะอ้อ 2543:282-83

ภาคผนวกที่ 2

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ศิริวรรณ ศิริวนิชย์ และทรงศักดิ์ ปัญญา

สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นส่วนหนึ่งของการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เมื่อเข้าพื้นที่และสอบถามผู้รู้ท้องถิ่นประจำหมู่บ้าน โดยเป็นการสุ่มตัวอย่างก้างๆ เป็นเพียง 3 ตำบล เพราะตำบลเวียงเหนือและเวียงใต้ มีข้อมูลบางส่วนจากการประชุมระดมความคิดครั้งที่ 1 แล้ว

ตำบลทุ่งยาง

พื้นที่ตำบลทุ่งยาง ในเบื้องต้นสำรวจ 3 หมู่บ้านคือ บ้านทุ่งยางเหนือ บ้านทุ่งยางใต้ บ้านตีนธาตุ เนื่องจากว่าพื้นที่ตำบลทุ่งยาง เป็นพื้นที่ที่ยังไม่เคยสำรวจมา ก่อน ดังนั้นจึงไปขอคำแนะนำจาก อ.บันทิต แสนคำ ประธานสภาอว托นธรรมประจำอำเภอปาย

1. พ่ออุ้ยคำ ผึ้น müll อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 32 หมู่ 3 ต.ทุ่งยาง อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน

พ่ออุ้ยเป็นพ่อครัวของคนในหมู่บ้านว่า “พ่ออุ้ยคำ เกษตร” ทึ้งนี้เนื่องจากว่าเมื่อก่อนนี้ พ่อมีความเชี่ยวชาญเรื่องการทำเกษตรและเป็นที่ปรึกษาด้านเกษตรให้แก่ชาวบ้าน เช่น เรื่องการทำปุ๋ยหมัก

พ่ออุ้ย สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการก่อตั้งบ้านทุ่งยางได้ (มีการจดบันทึกไว้) สรุปจาก การสัมภาษณ์ได้ว่า คนที่มาตั้งทุ่งยางได้คือ นายกัน โนกันชา นายโน โนกันชา และนายthon เล็กอิง หึ้งสาม คันนี้เป็นชาวไทยใหญ่ จากจังหวัดเชียงราย ต่อมากายหลังมีชาวบ้านจากอำเภอสันป่าตอง เข้ามาปีละ 2-3 หลังค้า เมื่อชาวบ้านเข้ามาอยู่มากขึ้น ก็ได้ตั้งเป็นหมู่บ้าน มีนัยมา คำดา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก

พ่ออุ้ย มีความสามารถในการแต่งค่าว่า嫁 เช่น ค่าวะประเพลี ค่าวะวันเข้าพรรษา ค่าวันออกพรรษา ค่าวันปีใหม่ ค่าวาคาดวันพุธ

นอกจากนี้ พ่ออุ้ย ยังกล่าวถึงที่มาของชื่อบ้านในเวียงได้ เช่น ปือกเมืองพร้าว ปือกเจ้าหม้อ ปือก น่าน ที่เป็นพ่อค้าขายผ้า เข้ามาอยู่ ปือกป่าซาง ข้ามมาจากบ้านป่าซางหลวง สันป่าตอง

2. หนานมา พุทธรักษادิ อายุ 73 ปี บ้านทุ่งยางเหนือ

จากการสัมภาษณ์พ่อหนานให้ข้อมูลว่า พ่อหนอน(ทวด) ของพ่อหนานมา ข้ายมาจากอ.สันป่าตอง หนานมา บวชเป็นเณรที่วัดทุ่งยาง และบวชเป็นพระอูฐี่เชียงใหม่ 5 ปี จากนั้นก็กลับมาเป็นมัคทายกที่วัดทุ่งยาง ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526

พ่อหนานมา สามารถให้ข้อมูลทางด้านประเพลีวัฒนธรรม ทางศาสนาได้เป็นอย่างดี เช่น ประเพลีกินสлага วันออกพรรษา การเลี้ยงผี งานบุญ งานบุญ วันมหาบูชา นอกจากนี้พ่อหนานมายัง เล่าถึงประวัติของพระธาตุจอมแจ้ง บูรณะโดยครูนาครีวิชัย เมื่อปีพ.ศ. 2476 พุดถึงเส้นทางค้าวัวต่าง คือ

แม่ส่องสอน - ปาย - แม่น้ำลั้ย - เชียงใหม่ สินค้าส่วนใหญ่เป็น มะเขือ ปลาแห้ง พริกแห้ง ถั่วเน่า และกี๊เข้ามาซื้อ วัสดุความงามจากปายไปขายก็มี และจำได้ว่ามีนาท่วมปายหนักๆ มี 4 ครั้ง ครั้งที่ 1 ปีพ.ศ. 2497 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2516 ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2538 ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2548

และได้เล่าถึงภูมิปัญญาเรื่องเหมืองฝาย พ่อหนานเล่าถึงการตีฝายไม้ข่องคนในชุมชนที่เรียกว่า “ฝายบัง” เป็นการสร้างฝายโดยใช้วัสดุที่พังง่าย เช่น ไม้ปักแล้วเอาหินไปไว้ เพื่อกันทรากับบี้เลนที่จะเข้ามาในลำเหมือง

3. พ่อน้อยคำหน้ออย ปัญญาเปิง อายุ 86 ปี บ้านดินชาตุ

จากการสัมภาษณ์ บ้านดินชาตุ เป็นหมู่บ้านที่ข้ายมาจากบ้านทุ่งยางเหนือ ทุ่งยางได้ในช่วงปีพ.ศ. 2470 มีพ่อคุย พ่อตาน พ่อแก้วเข้ามาเพื่อถาง เมื่อมาอยู่แรกๆ มีเพียง 3 หลังเท่านั้น ต่อมากับบ้านกึ่งขยายขึ้นเรื่อยๆ และตั้งเป็นหมู่บ้านในราปี 2474-75 ตั้งชื่อบ้านว่า บ้านดินชาตุ เนื่องจากอยู่ทางด้านล่างของพระธาตุจอมแจ้ง พระธาตุจอมแจ้ง สร้างเมื่อไหร่ไม่ทราบ ไม่มีคำานาน เท่าที่จำได้ก็เป็นอย่างนี้แล้ว ที่มาหลอมบูรณะใหม่ในสมัยครุฑาริชชี่ ไม่เคยเห็นชาตุเก่า นอกจากพระธาตุจอมแจ้ง แต่เมื่อครั้งอยู่ที่ทางทุ่งยางไว้เห็นแต่เป็นเดินกี ที่หน้าวัดทุ่งยางกี เป็นวัดร้าง เคยเห็นพระพุทธธูปหน้าตักประมาณหนึ่งคืบกว่า รู้ประวัติพระประชานที่วัดทุ่งยาง สร้างช่วงปี 2476

ตามคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อนบอกว่าคนบ้านทุ่งยางจะถูกจ้างไปเป็นยานที่ในเรียง และบริเวณที่ข้ามทางตะวันออกเคยพบกระดูกคนที่เสียชีวิตจากศึกสงคราม(อาจจะเป็นланประหารชีวิต) สมัยก่อนเวลาไม่สงบรวมผู้หลงที่ต้องข้ามทางข้าวสารไปช่อน ที่หัวเดือดซึ่งเป็นกลางข้าว ใกล้กับหัวหวย

พื้นที่ตำบลแม่นาเติง

1. พ่ออุ่ง อายุ 75 ปี บ้านหนองแปลง (บ้านอยู่ทางไปน้ำตกหนองแปลง)

ตามคำบอกเล่าบ้านหนองแปลงเริ่มตั้งขึ้นเมื่อมีชาวไทยใหญ่ซื้อ ปูแปลงเป็นพรานป่า อพยพหนีศึกสงครามจากพม่าเข้ามาอยู่ที่บ้านหนองแปลงซึ่งในสมัยนั้นมีปายเป็นเมืองภายในเมืองภายใต้การปกครองของไทยใหญ่ ในภาษาไทยใหญ่เรียกพรานป่าว่า “หมอดেื่อน” และบริเวณแอบนี้มียังมีสัตว์ป่าชุมรวมทั้งสัตว์ใหญ่เช่นวัวป่า กระติง ควายป่า เป็นต้น ตามคำบอกเล่า ปูแปลงอพยพมาพร้อมกับเมีย ต่อมากายหลังประมาณ 4-5 ปี ญูติพ่นน่องของปูแปลงทางเมืองเชียงทองทราบข่าวว่าที่ทำมาหากินทางบ้านหนองแปลงอุดมสมบูรณ์จึงข้ามอยู่และมีคนไทยใหญ่ข้ามเข้ามาตั้งบ้านเรือนเพิ่มขึ้น เมื่อปูแปลงเสียชีวิตจึงเอาชื่อมาตั้งเป็นชื่อบ้านเรียกว่า “บ้านหนองแปลง” คนส่วนใหญ่ที่บ้านหนองแปลงเป็น คนไทย (ไทยใหญ่) มีคนจากลำปางข้ามอยู่ 4-5 หลัง มีคนลาว 1-2 หลัง

อายุบ้านหนองแปลง น่าจะประมาณ 200 กว่าปี ตั้งแต่รุ่นพ่อท่านม่อนแม่หม่อน พ่ออุ่งเป็นพ่อหลวงบ้านเก่า เป็นได้ 11-12 ปี จำเป็นที่เป็นไม่ได้ ปัจจุบันไม่มีคนรุ่นเดียวที่สามารถให้ข้อมูลได้ เพราะเสียชีวิตไปหมดแล้ว

โบราณสถานในหมู่บ้านอยู่บริเวณทางทิศตะวันตกเรียกว่า ดอยกองนู มีพระธาตุหรือเจดีย์เก่า 3 แห่ง จึงเรียกว่าดอยกองนู เพราะ “กองนู” ในภาษาไทยใหญ่ แปลว่า เจดีย์ ในรอบสิบกว่าปีมีคนเข้ามาหาของเก่าโดยใช้เครื่องตรวจจับโลหะ ได้ตัดดูโบราณจำพวกหงส์สัมฤทธิ์ไปจำนวนหนึ่ง เนื่องจากพระพุทธธูป เป็นต้น

2. พ่อน้อยพงษ์ อายุ 79 ปี บ้านม่วงสร้อย

ประวัติส่วนตัว พ่อน้อยพงษ์เป็นสตรีรักษาโรค สืบเชื้อชาติ สะเดาะเคราะห์ ของไทยใหญ่และเป็นปู่เมืองหรือผู้ที่ติดต่อกันสืบทอดกันมา เมืองของหมู่บ้าน ภาษาไทยใหญ่เรียก “เจ้าเมือง” สามารถอ่านภาษาไทยใหญ่ และ方言สื่อผ่านไม่ได้ เคยเป็นคนเลี้ยงม้าให้ทหารไทยช่วยรบเพื่อเบตเดนกับฝรั่งเศสก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ปัจจุบันเหลือคนรุ่นราวกว่าเดียวกันประมาณ 2-3 คนในหมู่บ้าน

บ้านม่วงสร้อยเดิมชื่อบ้านปางช้าง มีชาวไทยใหญ่นำโดยพ่อหนัน พ่อน้อยโภลง เข้ามาตั้งบ้านเรือน เป็นครอบครัวแรก ตามคำบอกเล่าของพ่อหนันว่าได้หนินการปล้นสะเดนจากบ้านหาด ซึ่งมีการปล้นสะเดนบ่อยครั้งจากกลุ่มโจรสิ่งจำนวนประมาณ 500 – 5000 คน ก่อนการปล้นจะมีการสังหารหมู่ไปปลอกในแต่ละหมู่บ้านประมาณ 4-5 วัน ทำให้มีชาวบ้านบางส่วนอพยพหนีการปล้นไปตั้งบ้านเรือนในที่อื่นๆ ประวัติของบ้านม่วงสร้อยนั้นมีความเกี่ยวข้องกับประวัติบ้านหม้อแปลง ตามคำบอกเล่ากันว่ามีคนไทยใหญ่และกระเหรี่ยงได้พยายามที่จะจับช้างเชือกหนึ่งที่อาศัยอยู่ในบริเวณเทือกเขาทางทิศตะวันตกของบ้านหม้อแปลงปัจจุบัน โดยชาวกระเหรี่ยงได้ทำหอพิชัย เพื่อที่จะจับช้าง พอตกลงกลางคืนพิชัย ได้รู้ว่าจะมีคนมาจับ ช้างจึงหนีขึ้นไปตามภูเขาไปทางเมืองหมอกใหม่ บริเวณที่ดังหอพิชัยเรียกว่า “หมอกแปลง” คำเมืองหมายถึงหอที่คนหรือพรานป่าสร้างขึ้นเพื่อที่จะจับช้าง และในบริเวณบ้านม่วงสร้อยก็เรียกว่าปางช้าง ต่อมามีเมืองมาอาศัยอยู่มากขึ้นก็ได้มีคนนำต้นมะม่วงมาปลูกเป็นแฉะชื่อหมู่บ้านจึงถูกเรียกว่าบ้านม่วงสร้อย ในภายหลัง

โบราณสถานในหมู่บ้านเคยพบเศษอิฐดินเผามีลักษณะคล้ายแท่นและกล่องยาสูบ ในบริเวณตามไร่นา ซึ่งปัจจุบันถูกปรับเป็นที่ทำการทั้งหมด นอกจากนั้นชาวบ้านม่วงสร้อยก็ใช้เส้นทางทางเทือกเขาตะวันตก หรือบริเวณดอยกองมูเป็นที่เก็บใบคงตึงมาทำหลังคาบ้านสมัยก่อน รวมทั้งห้องป่า เลี้ยงวัวควายและเป็นเส้นทางเดินดินไปทำงานที่เหมืองแร่ และซึ่งมีพระราชดุทุกแห่งตั้งอยู่ในบริเวณบ้านสันติชลธิก 1 แห่ง

หลักฐานความทรงจำเกี่ยวกับลักษณะโบราณสถานของไทยใหญ่จะอยู่ในรูปของตำนาน เรื่องเล่า นิทาน เช่น เรื่องการตั้งถิ่นฐานของลักษณะ “สามก่อฟ้า ลักษณะเมือง” “โนย่าซางจ่า” เป็นต้น

3. นายคงศักดิ์ ใจแปง เป็นนายกอบต.แม่น้ำเติง และเป็นหัวาน พ่อหนานดวงดี ใจแปง (เวียงเหนือ)

สามารถเล่าภารมของตำบลแม่น้ำเติงได้ จากการพูดคุย สรุปได้ว่า ตำบลแม่น้ำเติง เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของผู้คน ทั้ง คนไทย คนเมือง ชาวลีซอ นูเชอ.. และมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละบ้าน นากพุดถึงวัฒนธรรมของชนเผ่าลีซอ กับ นูเชอ ที่ยังรักษาวัฒนธรรมไว้อย่างดีเมื่อเทียบกับคนพื้นราบ อายุเช่น ประเพณีกินวัว ของชาวลีซอ บ้านปางแปก บ้านไทรงาน

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านปางแปก หมู่ที่ 7 ต.แม่น้ำเติง เป็นหมู่บ้านชาวลีซอ ประมาณ 140 ครัวเรือน สภาพพื้นที่ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของปาย ค่อนไปทางอ.ปางมะผ้า เป็นหมู่บ้านที่อยู่บนดอย ค่อนข้างสูงขึ้น

หมู่บ้านนี้ก่อตั้งเมื่อประมาณปีพ.ศ. 2508 เป็นชาวลีซอที่ย้ายมาจากเชียงราย และเริ่งใหม่ ทางแม่แตง ฝาง เมืองพร้าว จากการสอบถามไม่เคยเห็นชาวดีเยี่ยงก่อตั้ง เมื่อก่อนชาวบ้านทำไร่ฟันเกือบทุกหลังคาเรือน แต่ส่วนใหญ่จะขายมากกว่าสูบ เพื่อเอาเงินมาซื้อของใช้ของกินภายในบ้าน และกูழหมายกี้ยังไม่เคร่งครัดเท่าไหร่นัก

ประเพณีวัฒนธรรมของชาวลีซอ ที่สำคัญ คือ ประเพณีกินวัว จะมีสองครั้ง คือ กินวอใหญ่ และกินวอน้อย และ ประเพณีกินข้าวสาลีใหม่ ที่จะจัดขึ้นในเดือนที่ฝนตก ช่วงเดือนสิงหาคมของทุกปี

โครงการวิจัยระดับสั้น เรื่องการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการพื้นฟูอนุรักษ์ และจัดการสืบสานทรัพยากรทางวัฒนธรรม 60
อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กินวอให้ญี่ จัดขึ้นในวันตรุษจีน ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี
กินวนอ่อน้อย จัดขึ้นในเดือนมกราคม มีงานเพียงหนึ่งคืน

การกินวอ คือ งานเลี้ยง กินข้าวกินเนื้อ ใส่เสื้อผ้าใหม่ๆ เต้นรำกันทุกบ้าน เต้นกันจนกว่าจะ
ครบทุกบ้าน ถ้าผ่านคืนที่สองก็จะมีหม้อเมือง ทำพิธีตรงกับวันศุกร์ อีกวันก็จะไปดำเนินผู้ใหญ่บ้าน อบต.
จนกว่าจะครบ งานกินวอจะใช้ระยะเวลาประมาณ 7-8 วัน

เรื่องเล่าเกี่ยวกับลีซอ เล่าสืบกันมาว่าชาวลีซอมาจากประเทศจีน

ชาวลีซอไม่มีภาษาพื้นเมืองแต่ภาษาพูด

ชาวลีซอที่บ้านปางแปก ยังมีการไหว้พ่อญี่ แล้วก็มีการนับถือทั้งศาสนาคริสต์และพุทธด้วย

ในบ้านปางแปก ยังมีการทำเสื้อผ้า กระเป้าใช้ แต่เหลือน้อย และก็มีที่เข้าไปขายในเมืองปาย
คนส่วนใหญ่ที่ทำได้จะเป็นคนอายุ 30-40 ปีขึ้น ส่วนวัยรุ่นที่เรียนหนังสือ ไม่สนใจ

ในบ้านปางแปก ยังมีคนเด่าคนแก่ที่สามารถเดาภาระเล่นนิทานหรือเรื่องเล่าได้อยู่

ตำบลแม่อี้

บ้านแม่อิง และ บ้านหัวยแก้ว เป็นหมู่บ้านชาวปกาจจะอ อาชีพส่วนใหญ่ปลูกข้าว ปลูกหม่อน เลี้ยงวัว
ควาย ทอดผ้าพื้นเมือง

1. นายไพบูลย์ สามชิกอบต.แม่อี้

เล่าถึงประวัติการก่อตั้งบ้านแม่อิง ว่าเป็นชุมชนที่ขยามจากบ้านเมืองแพร่ ใบเรียงได้ ในสมัยพากัน
นั้น ชาวดิจ เข้ามาเป็นเจ้าฟ้า เห็นว่าไม่สมควรที่ปกาจจะอ จะอยู่ในเรียง จึงให้อพยพข้ายากจากที่นั้น ขึ้นมาอยู่ที่บ้าน
แม่อิงในปัจจุบัน

เดิม บ้านแม่อิง มีชื่อเรียกว่า “บ้านแม่เลี้ยง” เพราะว่าเมื่อก่อนนี้ ชาวปกาจจะอ จะเลี้ยงช้าง ม้า
และจะเรียกคนที่มีช้าง ม้า เ酵อะว่า พ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง ที่หมู่บ้านนี้มีผู้หลงคันหนึ่งมีช้างยะกวาที่อื่น จึงเรียกชื่อ
บ้านนี้ว่า “บ้านแม่เลี้ยง” ปัจจุบันคือ บ้านโซ่ง ต่อมาน้ำท่วม จึงย้ายมาอยู่ที่ “บ้านทุ่งกึง” เรียกชื่อบ้านตามโถง
ก่อนเข้าหมู่บ้าน และเป็นบ้านที่มีลำนำหัวใจใสเหมือนแม่อิง จึงเรียกว่า “บ้านแม่อิง” ต่อมามีบ้านแม่อิง หมู่ที่ 4
เกิดการขยายตัวจึงแยกออกเป็น บ้านหัวยแก้ว หมู่ที่ 6

ภาคผนวก ที่ 3
เอกสารประกอบการจัดเวที 3 ครั้ง

ครั้งที่ 1	หัวข้อ “เสนอห้องป้ายในอดีต”
ครั้งที่ 2	หัวข้อ “ของดีบ้านแม่รี้”
ครั้งที่ 3	หัวข้อ “อนาคตของป้ายจะไปทางไหน”

ภาคผนวกที่ 4.1

เวทีที่ 1 : สรุปเสนอหัวข้อในอดีต

วันเสาร์ 26 สิงหาคม 2549

1. ครุจันทร์ อินทสาร

“ประวัติศาสตร์เมืองจากมุมมองท้องถิ่น”

พ่อจันทร์ เป็นประชญ์ท้องถิ่น ที่เดินทางไปคัดลอกเอกสารไทยใหญ่ที่พม่า จากการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งไทยและพม่าของพ่อจันทร์ สามารถแบ่งช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของป้ายอโກเป็น 4 ช่วงเวลา คือ

1. ช่วงเวลา ก่อนเสียงกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310)
2. ช่วงเวลาหลังเสียงกรุงครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2311-2322 (ปีที่สร้างวัดหลวง))
3. ช่วงเวลาสมัยรัชกาลที่ 5 เปลี่ยนการปกครองจากบ้านนาเป็นเวียง
4. ช่วงหลังรัชกาลที่ 5 ตั้งแต่พ.ศ. 2454 ยกฐานะเวียงมาเป็นอำเภอ

ประเด็นสำคัญ:

1. การเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของพ่อจันทร์ ที่ได้ศึกษาจากเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และความทรงจำของพ่อจันทร์ ช่วยให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองป้ายและการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านเมืองป้าย รวมทั้งประวัติของสถานที่ต่างๆที่มีความสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากพ่อจันทร์ เช่น หัวยช้างเผ่า หัวยช้างแก้ว

2. ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของป้ายในประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญในการใช้เป็นสื่อทางการเดินทัวที่ออกสู่พม่า

3. เห็นถึงขอบเขตเมืองป้าย ที่ไม่ได้มีแค่ป้ายเท่านั้น แต่ยังมีเวียงเล็กเวียงน้อยที่อยู่ริมแม่น้ำและในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น “บ้านคอน” เป็นชุมชนหนึ่งในเมืองป้ายที่มีความสำคัญ และมีหลักฐานการกล่าวถึงเรื่องการเคลื่อนทัพของพม่าและเชียงใหม่ที่เข้ามาตีเมืองป้าย

4. การขยายตัวของประชากรในป้าย ส่งผลให้การจัดระเบียบการปกครองของป้ายต้องมีความกระชับ จำนวนและมีความสามารถในการจัดเก็บภาษีอากร 4 นาทต่อครัวเรือนให้แก่เชียงใหม่ ดังเช่น ในสมัยของพระเจ้ากาวิโรส (พ.ศ. 2412) ที่ได้แบ่งป้ายออกเป็น 2 เวียง คือ เวียงเหนือ (เวียงที่สร้างขึ้นก่อนและอยู่เหนือฝั่งแม่น้ำป้ากตะวันออก) และ เวียงใต้ (อยู่ทางใต้ของฝั่งแม่น้ำป้าก) จนกระทั่งปีพ.ศ. 2454 ยกเลิกการปกครองแบบบุรุษ วัง คลัง นา และยกฐานะเป็นอำเภอป้าย ส่วนเวียงใต้และเวียงเหนือ กลายเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอป้าย

2. บัณฑิต แสนคำ

“ประวัติศาสตร์หมู่บ้านในเมืองปายปัจจุบัน”

ประเด็นสำคัญ:

1. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของปายมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์ โดยที่ปายประกอบด้วยเมืองที่มีความสำคัญหลักๆ 3 เมือง คือ เมืองน้อย เมืองปาย และเมืองแปง
2. เมืองแปง เป็นเมืองที่ไม่ถูกกล่าวถึงในประวัติศาสตร์ปาย พบรากฐานทางโบราณคดีที่เป็นชาวกวัดร้างมากกว่า 50 วัด และมีลายแทง....*0*

ช่วงซักถาม

ดร.รพี : 1) เสนอให้จัดสัมมนาในพื้นที่เมืองแปง

2) “ผีแม่น” ในความคิดของชาวบ้านคืออะไร

บัณฑิต: ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีที่ดี แต่ก็ไม่แน่ใจว่าคืออะไร

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัศมี ชูทรงเดช

“โบราณคดีของปายมองจากปางมะผ้า”

ประเด็นสำคัญ: 1) ทำไมต้องศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดีที่ปาย

2) ทำไมต้องศึกษาโบราณคดีที่ปางมะผ้า

นำเสนองานศึกษาทางโบราณคดีที่ปางมะผ้าทั้งในเรื่องของที่ดั้ง ภูมิศาสตร์ ที่ช่วยให้เห็นถึงพัฒนาการทางโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้าที่มีความเก่าแก่และความต่อเนื่อง โดยดูจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในพื้นที่ปางมะผ้า ที่มีความเก่าแก่และมีความสำคัญ

ดังนั้นการศึกษาทางโบราณคดีที่ปายจึงต้องมองผ่านปางมะผ้า เนื่องจากว่า มีความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์ที่ดั้ง และล้ำน้ำ (แม่น้ำสาละวิน) ซึ่งจะการศึกษาทางโบราณคดีที่ปายน่าจะมีความคล้ายคลึงกับที่ปางมะผ้า ในเรื่องของพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมและการปรับตัวทางสภาพแวดล้อม

นอกจากนี้ การศึกษางานโบราณคดีที่ปายอาจช่วยให้เห็นถึง ความสัมพันธ์และการเคลื่อนย้ายทางวัฒนธรรมของผู้คน ในอดีตที่สามารถช่วยต่อเติมประเด็นศึกษาในพื้นที่ปางมะผ้าหรือพื้นที่อื่น ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงการศึกษาทางโบราณคดีที่ปางมะผ้าที่เป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ภูมิภาค เชียงราย ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาทางโบราณคดีที่ปาย

4. ชินณวุฒิ วิจัยาลัย

“เมืองน้อยในบริบทประวัติศาสตร์ล้านนา”

เมืองน้อย ตั้งอยู่ในเขต อำเภอปาย ทางตอนใต้ปาย ตั้งอยู่บนเขตภูเขาที่สลับซับซ้อน ป้าจุบัน พบนหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่

เมืองน้อย เป็นชุมชนขนาดใหญ่ แต่จากหลักฐานไม่พบการขุดคุนห้ากันดิน เนื่องจากว่ามี ธรรมชาติเป็นปราการกันเบตแคน พบนเจดีย์ขนาดใหญ่และมีกำแพงแก้วรอบ ที่เรียกว่า “วัดหลวง” ลายปูนที่ ฐานเจดีย์ใกล้เดียวกับที่พบที่เชียงใหม่ น่าจะมีอายุตั้งแต่ พ.ศ. 2000 กว่าๆ

ประเด็นสำคัญ:

เมืองน้อยในเอกสารประวัติศาสตร์

- พนจากเอกสารทางกรมศิลปากร ที่กล่าวถึงเมืองน้อย ตั้งอยู่ในแองท์ที่ราบ
- พนในพงศาวดาร โยนกที่กล่าวถึงเมืองน้อยในช่วงเวลา พ.ศ. 2070-2100
“พระเมืองแก้วสรรคต อัญเชิญพระเกตุแก้วจากเมืองน้อย ปักกรองเมืองเชียงใหม่ เป็น พระ ยอดเชียงราย”

“พระยอดเชียงรายส่ง โอะรัส ท้าวบุญเรืองมาอยู่ เมืองน้อย”

ความสำคัญของเมืองน้อยในประวัติศาสตร์ปาย

- มีความสำคัญในแองของขอบเขตและยุทธศาสตร์การบรรหะระหว่างพม่า เนื่องจากว่าที่ตั้งของเมือง น้อยอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าเวียงแหง และเป็นเส้นทางเดินท้าวที่มาจากการเวียงแหงและออกสู่พม่า
- ในแองท์ที่ราบปาย น่าจะเป็นแหล่งเสบียงและทรัพยากรที่ส่งให้เมืองน้อย

5. ดร.รัฐี เลิศเลื่อมใส

“เมืองปายในประวัติศาสตร์ไทยใหญ่”

เสนองานวิจัยเกี่ยวกับชาวไทยอาหม ที่อยู่ระหว่างจีนกับพม่า และการอพยพเคลื่อนย้ายมุ่งสู่ทาง ทิศตะวันตก และ ทิศใต้ ในรัชกาล ปาย แม่ฮ่องสอน

ประเด็นสำคัญ:

ประเด็นสำคัญในเรื่องมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับปาย แบ่งเป็น 3 ประเด็นได้แก่

1) ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ พน เมืองปาย ในรัฐฉาน

อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวถึง ในปีพ.ศ. 2225 ผู้ปกครองปายหนึ่งกับกัมพูชา และร่วมมือกันปราบข้าหลวงพม่า ต่อมาปีพ.ศ. 2235 พม่าเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และตั้งหมู่บ้านเพิ่มอีกหลายแห่ง ต่อมาเกิดการตั้งเจ้าเมืองปักษ์

2) พระนางสุพรรณกัลยา

ไม่มีหลักฐานใดๆ ทางประวัติศาสตร์ที่อ้างถึง ส่วนหลักฐานทางพม่า กล่าวถึง ลูกหลวงที่สืบสานมา จากเจ้าหลุ่งพิษณุโลก (สายพระนางสุพรรณกัลป์ยา) แต่ไม่พบหลักฐานที่กล่าวถึงพระนางสุพรรณกัลยาโดยตรง

3) ฐานะเมืองปายในอาณาบริเวณลุ่มน้ำปาย และเมืองแม่ส่องสอน

- เป็นชุมชนเกษตรกรรมพื้นฐาน
- เป็นเมืองรอยต่อใน 3 รัฐใหญ่ คือรัฐล้านนา รัฐเมืองใหม่ (ตรงข้ามแม่ส่องสอนในเขตพม่า) และรัฐกันดารวดี (หรือ กะริณี หรือรัฐกะเหรียง แดง)

“ปาย แม่ส่องสอนและทุนยวม ตกอยู่ในฐานะเมืองที่มีอุดมทรัพยากรทำศึกกับพม่าอย่างรุนแรง”

- ปายในฐานะที่เป็นเมืองการค้า และในช่วงที่แม่ส่องสอนทำสัมปทานป่า ไม่กับอังกฤษที่ยิ่งส่งเสริมให้กิจการอพยพแรงงานชาวไทยใหญ่ที่เข้ามา เป็นแรงงานและค้าขายในเมืองปายและแม่ส่องสอนมากขึ้น
- ปาย ในฐานะที่เป็นเมืองตั้งขึ้นใหม่ ในช่วงสมัยเจ้าจีดตุน ที่เรียกว่า “ยุคเก็บผักใส่ถัง เก็บข้าวใส่เมือง” ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ในพื้นที่

ข้อเสนอและควรพิจารณา

1) ควรพิจารณาให้ไทยใหญ่เป็นคนกลุ่มใหญ่ในรัฐล้านนา

2) ไทยใหญ่ เป็นใคร ?

คติความเชื่อเรื่องการนับถือพื้นของไทยใหญ่ที่มีความแตกต่างจากลัวะ หรือยอง คือ เมื่อต้องอพยพ้ายไป ลุ่นชาวไทยใหญ่จะไม่อาจผิดตัวมา แต่จะนับถือพื้นเดิมของพื้นที่นั้น เช่น เมื่อเข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ จะนับถือผู้เชียงใหม่

**** ผู้ในที่นี้หมายถึง ผู้เจ้าเมือง

3) ควรนึกถึงการเชื่อมโยงคนไทยใหญ่เข้ากับรัฐฉาน

เช่น เจ้าคำไช่น้อย ที่เป็นเจ้าฟ้าเมืองแสลงหัวคนหนึ่ง ในสมัยนูเรงอง และเป็นแซลย์ที่อยุธยาแล้ว พระเนรศวรเรยกเข้ารับราชการ หรือ เจ้าฟ้าเมืองนาย ที่เป็นผู้ครองนครเมืองเชียงใหม่ ก่อนนูเรงอง ตะเบงจะเป็นเจ้าฟ้าเมืองนาย ซึ่งพม่าให้ความเคารพนับถืออย่างมาก จนยกให้เป็น พินต ตนหนึ่ง ในฐานะผู้เจ้านาย

ข้อสังเกต : ดร.รัณี ได้ตั้งข้อสังเกตว่าเหตุใดชาวไทยให้เป็นกลุ่มชาวยิวที่หลงเหลืออยู่จำนวนมากในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากว่า ชาวไทยให้เป็นกลุ่มที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายสูงมาก ส่งผลให้คนไทยมีลักษณะที่เป็นคนเดินเร็ว ขยัน อดทน และร่วมฟันฝ่าอุปสรรคปัจจุบันต่างๆ ตลอดจนความสามารถของผู้นำที่ใช้สติปัญญาในการตัดสินใจเข้าร่วมภักดีต่อสยาม

6. ดร.อันส์ เพนธ์

“ประวัติศาสตร์เมืองปายจากเจ้าอาวาสและเอกสารโบราณ”

ประเด็นสำคัญ : จากศิลปะเจ้าอาวาส พนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พระพุทธรูป ศาสนา ชื่อของเจ้าเมือง และ คนไทยวน ในเมืองปาย

- เจ้าอาวาสที่ฐานพระพุทธรูปขัดสมา�ิเพชร ของวัดหลวง กล่าวถึงการสร้างอุโบสถ บนที่ดินต้องแยกที่ดินของวัดออกจากที่ดินของพระเจ้าแผ่นดิน แล้วก่อสร้าง ข้าวัด และ ข้าแພ่นดิน ที่มีการพูดถึงเรื่องของคนที่ถวายตัวเป็นข้าวัด ข้าแພ่นดิน ขอให้เจริญ ส่วนคนที่ไม่ทำขอให้คืนหาย
- เจ้าอาวาสที่ฐานพระพุทธรูป “พระแสนแท้” ที่วัดหมอกแปลง กล่าวว่า เจ้าเมืองปาย สร้างพระพุทธรูปตนนี้เมื่อปี พ.ศ. 2045 และประดิษฐานไว้ที่วัดนี้

ช่วงซักถาม

พ่อจันทร์ : เพิ่มเติมในเรื่องของ เมืองปาย ในพม่า ยืนยันว่ามีอยู่จริง แต่เรียกว่า “บ้านปาย” อยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองแสลงหวี คนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยให้

ดร.รัณี : กล่าวถึงเรื่อง ตำแหน่ง “เจ้าฟ้า” และเพิ่มเติมเรื่องของชาวไทยให้

เดิมรัฐไทยให้ในพม่าน้อย 5 รัฐ แต่เมื่อมุเรนองเข้ามาเก็บตอกออกเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย ส่วนตำแหน่งเจ้าฟ้า เป็นตำแหน่งที่ชาวบ้านไทยให้เป็นคนตั้งเอง เนื่องจากว่าประวัติศาสตร์ไทยให้เป็นประวัติศาสตร์ที่ต้องต่อสู้อยู่เสมอ ตำแหน่งเจ้าฟ้าจึงเป็นเหมือนตำแหน่งที่ชาวบ้านยกย่องความสามารถและตั้งให้ ในภาษาพม่า เรียกว่า “ส่อง瓦” ส่วนตำแหน่ง “เจ้าฟ้าอ่อน” เป็นตำแหน่งที่รองลงมาจากการเจ้าฟ้า

ความหมายของ เจ้าฟ้า ในรัฐกะนิน มีสถานะที่ดำรงตนมีความหมายแค่ นายอำเภอ ดังนั้น ต้องดูที่บริบทของความหมายที่ใช้

จากหลักฐานทางเอกสารพบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2315-2357 ชาวไทยให้ในพม่าอพยพเข้ามาอย่างมากถึงจำนวน สองแสนคน เห็นได้ว่า ประวัติการก่อตั้งเมืองของชาวไทยให้เริ่มต้นเมื่อร้อยกว่าปี

ที่แล้ว ตามรอยชายแคนพน่าและชียง ใหม่ แต่ไม่เพียงจังหวัดแม่ฮ่องสอนเท่านั้นที่ยังคงมีชาวไทยให้อยู่อยู่ เป็นจำนวนมาก

ดร.รพี ให้ข้อมูลเรื่องของ เจ้าฟ้าโกหล้าน เป็นเจ้าฟ้าเมืองหนองอุ่น นิคมสันพันธ์ อันดีกับพระเจ้ากาวิโภร สบุตรชายของเจ้าฟ้าโกหล้านสมรสกับเจ้าอุนลวารณา ซึ่งเป็นลูกสาวของพระเจ้ากาวิโภร ทั้งนี้เนื่องจากว่า เจ้าฟ้าโกหล้าน มีปัญหากับเจ้าฟ้าอ่อน ของกะเหรี่ยงแดง ที่โจรตีและชอบจับคนไปเป็นทาส “เศรษฐกิจค้าทาส” แต่ต่อมา เจ้าฟ้าโกหล้าน เกิดความขัดแย้งกับพระเจ้ากาวิโภร

แม่หลวง หมู่ที่ 4 บ้านเมืองแร่: ตามเรื่องชาเรกวัดหลวง ที่อ.โภศล ยึมไปศึกษาแล้วไว้ที่โรงเรียนประชาราษฎร์ อย่างได้มาไว้ที่วัดหลวง ทำได้หรือไม่ ?

ดร.อันส์: ผนไม่ทราบ

ชนณวุฒิ: ต้องคุยกันเองระหว่างชาวบ้าน และปัญหามีได้อยู่ที่ว่าจะไว้ที่ไหน แต่ขึ้นอยู่กับการจัดเก็บรักษามากกว่า

วันอาทิตย์ 27 สิงหาคม 2549

7. รศ. นาฏสุดา ภูมิจำนงค์

“ประวัติศาสตร์การทำป้ายในเมืองปาย”

ประเด็นสำคัญ:

ไม่สัก มีความสำคัญและการกระจายตัวทางเศรษฐกิจในอินเดีย pmr ไทย

“วงศ์” คือ ขนาดความกว้างของปีกของไม้สัก 1 ปี มีขนาดกว้างประมาณ 1-2 มิลลิเมตร และไม้สักที่มีคุณภาพสามารถตัดได้ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี

ระบบและ การทำไม้ก่อนจัดตั้งกรวยไม้ (ก่อนพ.ศ. 2439)

การทำไวน์แดงคืออะไร? การทำไวน์สักเล็กหน่อย

วิธีการจัดการ การทำไฟ เริ่มต้นจาก ผู้ที่ต้องการทำไฟ จ่ายค่าตอบแทนให้กับ

- เจ้าของป่า (เจ้านายฝ่ายเหนือ)
 - พนักงานผู้เก็บค่าตอบแทน
 - เจ้าฟ้ากรองนคร

ระยะที่สอง รัฐเริ่มเข้าควบคุมการทำไม้ ในปีพ.ศ. 2372 (ร. 3)

裾นั่งเริญรักษา เป็นเจ้ากษัตริยานายอกรทำไม้สัก และในช่วงนี้มีการให้สัมปทานทำไม้แก่ชาวต่างชาติ คือ อังกฤษ และอินเดีย

และมีการตราพรบ. เกี่ยวกับป่าไม้ 2 ฉบับ 1) พ.ร.บ. รักษาเมือง ทำกับต่างชาติที่เข้ามาทำกิจการค้าไม้สัก 2) พ.ร.บ. ว่าด้วยภาษีขอนไม้ ทึ้งไม้สักและไม้กระยาลย ที่ปรับปรุงให้มีมาตรฐานในการจัดเก็บภาษี

ระยะที่สาม การสถาปนารัฐป้าไม พ.ศ. 2439

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนอบดีกรีธรรมหาดไทย มีความคิดเห็นตั้งหน่วยงานด้านการป่าไม้ โดยให้ Mr. H.A Slade เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในกรมป่าไม้พม่ากรรูบนาลอนเดีย เสนอแนวทางการจัดการที่สำคัญ 5 เรื่อง

- วิธีการจัดการป้าไม้ในพม่า
 - การโถกการทำไม้ในพม่า
 - การทำป้าไม้ทั้งหมดต้องเป็นของทางรัฐบาล
 - การจัดตั้งกรรมป้าไม้ เพื่อทำหน้าที่คุ้แลจัดการป้าไม้
 - การให้สัมปทาน ปรับปรุงวิธีการและวิธีเก็บค่าตอบแทน

และในปีพ.ศ. 2439 จึงได้มีการจัดตั้งกรมป่าไม้ที่นิครเชียงใหม่ ก่อให้เกิดแนวคิดที่สำคัญในเรื่อง การเอาพื้นที่ป่ามาเป็นของรัฐบาลกลาง และส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ในการจัดเก็บภาษีของเจ้านาายฝ่ายเหนืออย่างมาก

ประเด็นสำคัญ: วิธีการจัดการป่าไม้ในประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมา มักมองแต่ผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น เช่น เรื่องการให้สัมปทานและการจัดเก็บภาษี แต่ไม่ได้คุณค่าของป่าไม้ที่นอกเหนือจากคุณค่าทางเศรษฐกิจ เช่น คุณค่าทางระบบ生นิเวศ เป็นต้น

8. พ.อ. หญิง นงลักษณ์ ลิ้มคิริ

“เมืองปาย: อิกหนึ่งร้อยต่อของประวัติศาสตร์รัมมหาเชียบูรพา”

เสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสังคมมอญเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) ช่วงที่ญี่ปุ่นบุกไทย
- 2) ช่วงที่ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในไทย เพื่อส่งกำลังต่อไปยังพม่า มาเลเซีย สิงคโปร์
- 3) ช่วงที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้สังคม และถอยกำลังรับเข้ามาสู่ไทย

ในปีพ.ศ. 1940 ญี่ปุ่นส่งกองกำลังผ่านเข้ามาขึ้นเส้นทางกาญจนบุรี และพม่า อิกส่วนหนึ่งไปทางเชียงใหม่ ลำปาง และเข้าสู่ทางตอนเหนือ

ในปีพ.ศ. 1942 เมื่อยึดพม่าได้แล้ว ก็เคลื่อนกองกำลังไปที่อินเดีย (แคว้นอัสสัม) ที่เรียกว่า “ยุทธศาสตร์ อินพาว” ที่แตกต่างจากการยึดพม่าอย่างรวดเร็ว รวมทั้งกองกำลังของอินเดียและอังกฤษร่วมมือกันตอบโต้ญี่ปุ่น

จากเอกสารญี่ปุ่นกล่าวถึงการเคลื่อนทัพหนีลงมาสู่แม่น้ำส่องสอน แปลเป็นภาษาไทยว่า “เส้นทางโพรงกระดูกสีขาว” เพราะมีทางญี่ปุ่นตามเส้นทางเป็นจำนวนมาก

ประเด็นสำคัญ: ภาพของสงครามโลกครั้งที่ 2 กับแม่น้ำส่องสอนไม่ค่อยมีการพูดถึง นักวิชาการส่วนใหญ่พูดถึงเรื่องของความกดขี่แรงงานจากญี่ปุ่น บุวนการเสริมไทย

อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ญี่ปุ่นแพ้สังคม เป็นช่วงที่แม่น้ำส่องสอนมีความสำคัญในเรื่องของการเดินทางเดินทักษะลับของทหารญี่ปุ่น

พ.อ. หญิงนงลักษณ์ มีข้อเสนอแนะใน 2 เรื่องคือ

- ให้เร่งศึกษาประวัติศาสตร์นักอุดมรักภักดีกับสังคมโลกครั้งที่ 2 กับแม่น้ำส่องสอน
- ให้ศึกษาสังคมโลกครั้งที่ 2 ที่ปาย เพื่อชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมต่อของข้อมูลในพื้นที่บุนยามที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าไว้จำนวนหนึ่งแล้ว

ช่วงซักถาม:

อ.ดวงใจ : พื้นที่หลังวัดป่าขามมีสุสานทหารญี่ปุ่นฝังอยู่ เจ้าอาวาสวัดกลางเคยเล่าให้ฟังว่า เมื่อ 20 ปีก่อน มีญี่ปุ่นทิ้งของญี่ปุ่นเข้ามาบุกสภาพแล้วทำพิธีให้ห้อย่างสมเกียรติ และเล่าถึงประสบการณ์ของ

พหารญี่ปุ่นที่รอดจากสังคมที่เปรียบเสมือนการอยู่อย่างไรเกียรติ และไม่ยอมรับว่าตนของเป็นพหารญี่ปุ่น เนื่องจากว่าอันอายที่ขังมีชีวิตออกจากสังคม

9. สมชาย บุญคร

“ประวัติศาสตร์ชุมชนมุสลิมในเมืองปาย”

เล่าถึงประสบการณ์ตอนที่ครอบครัวของอิหม่ามขยามาที่ปาย ในช่วงแรกที่เข้ามาในชุมชน มุสลิมอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว เป็นชุมชนมุสลิมที่เป็นชาวจีนยูนนาน ที่เข้ามาแต่งงานกับคนพื้นเมืองที่นี่ (ชาวไทยใหญ่)

และกีบารายถึงสภาพบ้านเรือนที่ปายที่ยังคงมีสภาพเรือนลักษณะทรงไทยใหญ่ หลังคามุงใบตองดึง และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมกับชาวพื้นเมือง จนมีคำเรียกติดปากว่า “แขกกินน้ำมันงา กะหล่อกินน้ำมันหมู”

ช่วงซักถาม:

อ.รัศมี: ทำไมชาวมุสลิมถึงขยามาอยู่ที่นี่ และตามความเข้าใจของชาวมุสลิม พื้นที่ปายเป็นอย่างไร

อิหม่าม: เข้าใจว่าพื้นที่นี่มีคนจีนมุสลิมเดินทางเข้ามาค้าขาย ทางเชียงคุุน เชียงราย ฝาง แม่อ่องสอน และมีกลุ่มที่เข้ามาค้าขายที่นี่ก่อนหน้าแล้ว ส่วนใหญ่มักทำการค้ากับชาวเขา

นักศึกษาวิทยาลัยชุมชน: ในมุมมองของมุสลิมที่มองเห็นการเปลี่ยนแปลงในอดีต เช่นเรื่องของการศึกษา จะรับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการหลังไหลของ การท่องเที่ยวอย่างไร

อิหม่าม: ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ไม่ได้แยกการปฏิบัติออกจากชีวิตประจำวัน ดังนั้นเชื่อว่ามุสลิมน่าจะปรับตัวตามกระแสการเปลี่ยนแปลงได้ ส่วนในเรื่องการเรียนการสอนก็มีการเปิดสอนกันเองภายในชุมชนมุสลิมด้วย

พี่น้อง: ทำไมต้องศึกษาโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่ปาย เราจะได้ประโยชน์อะไร

อ.รัศมี: เพื่อต้องการค้นหาของคดีที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง และช่วยให้เราเข้าใจประวัติความเป็นมา ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการจัดการในอนาคต เช่นเรื่องการท่องเที่ยวที่ปาย

10. พศ. ดร. สาวิต มีจุ้ย

“มองการเปลี่ยนแปลงของปายจากภาพและแผนที่”

ประเด็นสำคัญ:

เสนอการเปลี่ยนแปลงของปายในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน และการกระจายตัวของครัวเรือนผ่านแผนที่ทางภูมิศาสตร์ของอำเภอปาย ในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งให้เห็นว่าการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้นกระจายตัวตาม